

BRITANNIA ROMLÁSÁRÓL

[ELŐSZÓ]

- 1 Ebben a levélben inkább szánakozom, mint bírállok; stílusom talán jelentéktelen, de szándékaim nemesek. Amin gyászos panasszal kell szánakoznom, az a jó általános elvesztése, és a gonosz felhalmozódása. De senki ne gondolja, hogy amit mondok, azt azért mondom, mert megvetném az emberiséget, vagy mert különbnek tartanám magam mindenkinél. Nem, együttérzek hazám nehézségeivel és bajaival, és mindennek örülök, ami ezeket enyhíti.
- 2 Elhatároztam, hogy azokról a veszélyekről beszélek, amelyek nem a háború megpróbáltatásában résztvevő bátor harcosokra, hanem a gyávákra leselkednek. Beismerem, hogy mérhetetlen szomorúsággal szívemben — a veséket is gyakran vizsgáló Isten a tanúm — több mint tíz esztendőn át hallgattam. Akkor, mint most is, tapasztalatlanságom és jelentéktelenségem tartott vissza attól, hogy mégoly szerény figyelmeztetést is írjak.
- 3 Olvastam azonban, hogy a kétség egyetlen szava meggátolt egy tiszteletreméltó törvényadót abban, hogy az oly vágyott földre lépjen; hogy egy pap fiai gyorsan meghalának, mert idegen tüzet vittek az oltárra; hogy az Isten törvényét megszegő nép, két igaz ember kivételével mind a hatszázezer, szétszórattott az arab pusztában prédául vadaknak, kardnak és tűznek — bár kedvesek voltak Isten előtt, hiszen korábban a Vörös-tenger medrének kavicsa volt síma utuk, mennyei manna a táplálékuk, a kősziklából fakasztott forrás az italuk, felemelt pusztá kezük pedig győzedelmes csatasoruk.
- 4 És olvastam bizony, hogy miután beléptek a Jordán ismeretlen kapuján, és az előttük álló városfalak alapjaikkal együtt leomlának Isten parancsára a harsonák pusztá zengése által, az átkozott áldozatból elvett palást és némi pénz mily sokakat tönkretett. Olvastam, mennyiek romlását okozta a gábonitákkal kötött (ámbár álnoksággal kicsikart) szövetség megszegése. Olvastam, hogy az emberek bűnei miatt fölszállt a szent próféták panasza, kiváltképpen Jeremiásé, aki négy alfabetikus

énekben siratta városának romlását.

- 5 És láttam, hogy a mi időnkben is, ahogyan Jeremiás panaszolta: 'Ül magában a város (azaz az egyház), mely néppel volt tele, özvegyé lett a népek fejedelemasszonya; a tartományok fejedelme adófizetővé lett.' És láttam, hogy 'meghomályosodott az arany' (azaz Isten ígéjének csillogása), 'elváltozott a legjobb szín.' És láttam, hogy 'Sion (azaz az anyaszentegyház) dicsőséges fiai, a tiszta aranyba öltözöttek, a ganéjt ölelgetik.'
- 6 És azt is láttam, hogy a szenvedés, így vagy úgy, a tetőpontra hágott, és ez éppoly tűrhetetlen volt néki az ő nagyságában, mint nekem az én alázatosságomban, és ekkor, a valaha oly virágzó nemesek fölött bánkodván, így szólt: 'Fehérebbek voltak az ő nazareusai a hónál, tisztábbak a tejnél, pirosabbak a régi elefántcsontnál, szebbek a zafirnál.'
- 7 Hosszasan tanulmányoztam ezeket és még sok mást az Ótestamentumban, mely szinte tükörként veri vissza az életünket; azután az Újtestamentumhoz fordultam, és ott még tisztábban olvastam arról, ami előtte talán még sötét volt számomra: az árnyék elvonult, és az igazság még erősebben ragyogott elő.
- 8 Olvastam, mondom, hogy az Úr így szólt: 'Nem küldettem, hanem csak Izrael házának elveszett juhaihoz.' Ellenben azt is: 'Az ország fiai pedig kivettetnek a külső setétségre; ott leszen sírás és fogak csikorgatása.' Majd ismét: 'Nem jó elvenni a fiak kenyerét, és az ebeknek vetni.' És azt is: 'Jaj pedig nektek, képmutató írástudók és farizeusok.'
- 9 Hallottam: 'Sokan eljönnek napkeletről és napnyugatról, és letelepednek Ábrahámval, Izsákkal és Jákobbal mennyeknek országában.' Másrészt pedig: 'És akkor megvallom nekik: távozzatok tőlem, kik gonoszságot cselekesztek.' Olvastam: 'Boldogok a magtalanok és az emlők, melyek nem szoptattak.' És ezzel szemben: 'Akik készen voltak, bemenének vele a menyekzőre. Végtére pedig eljövének a többi szűzek is, mondván: Uram, uram! nyisd meg nekünk. Ő pedig felevén, mondá: nem ismerlek titeket.'
- 10 Azt is hallottam: 'Aki hiszen, és megkereszteltetik, üdvözüli; aki pedig nem hiszen, elkárhozik.' Olvastam az apostol ígéiben a jó olajfába oltott vad-olajfa ágáról: ám, ha kevélykedik és istenfélelem nincs őbenne, akkor letöretik, és nem leszen részessé a gyökérben és az olajfa kövérségében.

- 11 Tudtam, hogy Isten irgalmas, de féltem is ítéletétől. Dicsértem könyörületességét, de féltem is attól, hogy mindeneket érdemeik szerint ítél. Láttam, hogy ugyanabban a nyájban különböző juhok vannak, és azt mondtam, helyesen van, hogy Péter volt a legáldottabb, mert egészen megvallotta Krisztust, hogy Júdás volt a legnyomorultabb, mert szerette a kapzsiságot; István dicsőséges a mártíromság pálmája által, Miklós boldogtalan ocsmány eretnekségének szégyenfoltja miatt.
- 12 Igaz, olvastam, 'mindenök közös vala,' de azt a mondást is: 'Mi az, hogy megegyeztetek megkísérteni az Úr lelkét?' Tisztán láttam, hogy a mai emberek elvetették a körültekintést, mintha nem lenne mitől félniük.
- 13 Elgondolkodtam ezen és még sokkal több dolgon, amiről úgy határoztam, a rövidség kedvéért kihagyom, s gyakran tűnődtem, elmém háborgott, szívem bánatot öltött. Ugyanis, mondtam magamnak, amikor letértek a helyes útról, Isten az Ő saját népét sem kímélte a többi nemzetek között: a királyi törzset, a szent fajt sem, akiknek azt mondta: 'Izrael az én elsőszülött fiam'; de e nép papjait, prófétáit és királyait sem, és századokon át az ősi egyház apostolát, lekipásztörát és tagjait sem. Mit fog akkor hát tenni a mi nemzedékünkön esett hatalmas, fekete szégyenfolttal? Förtelmes és visszataszító bűnei közösek a világ minden gonoszának a bűneivel; ezek felett azonban e nemzedék veleszületett terhe a tudatlanság és az ostobaság, amelyet sem letörölni, sem elkerülni nem lehet.
- 14 Hát ezt a feladatot kaptad, te nyomorult, mondtam magamnak, hogy mint valami fontos és kiváló tanító kiállj a velünk született, oly sok éve tartó bűnök erőszakos zuhatagának csapásai ellen! Őrizd a hitletéteményt, és hallgass! Olyan lesz különben, mint amikor a lábnak mondják: őrködj, és a kéznek: beszélj. Britanniának megvannak a maga kormányzói és az őrei. Miért éppen neked kell itt ügyetlenül hebegned? Igen, megvannak az őrei, felelem; nem több, mint kell, de legalább nem is kevesebb. Ők azonban súlyos terheik alatt görnyednek, és nincs idejük levegőhöz jutni.
- 15 Így szorították egymást sarokba gondolataim, ilyen, vagy még csípősebb ellenvetésekkel, mint közös adósok. Így birkóztak, mint mondom, már jó ideje, amikor aztán azt olvastam: 'Van ideje a hallgatásnak, és ideje a szólásnak,' mintha a félelem szűk folyosójában lettek volna. A győzelem végül a hitelezőé lett. 'Talán nem vagy elég bátor, mondta, hogy az igazmondó gondolkodó teremtmények közé

számláltass, rögtön az angyalok után, és félsz, hogy rád kerül az arany szabadság dicső jele. De legalább ne térj el az okos számár viselkedésétől, akit, bár beszélni nem tudott, Isten szelleme meghíletett. Nem volt ugyanis hajlandó vinni a megkoronázott jövendőmondót, aki átkot készült szórni Isten népére, és két fal szorosában, mellyel a szőlők kerítve valának, megmakacsolta magát, és megsérté gazdája lábát, bár kegyetlen ütésekkel kapott ezért. A hálátlan és haragos jövendőmondó igazságtalanul az ártatlan számár odalát ütötte, de az mégis, mintha csak újja lenne, megmutatta neki az útban megállott mennyei angyalt, kivont karddal a kezében, akit a mágus ostoba vakságában nem látott.'

- 16 Ezért hát Isten házának szent törvényei iránti buzgóságomban, gondolataimtól és testvéreim ájtatos imáitól sarkallva, most íme, megfizetem az adósságot, amellyel oly régóta tartozom. Szerény fizetség, kétségkívül, de úgy vélem, hű a hithez, és Krisztus minden nemes katonája felé jó szándékú, bár ostoba lázadók számára terhes és kibíratatlan. Az előbbieket, ha nem tévedek, Isten szeretetéből fakadó könnyekkel fogadják majd, a többiek viszont szomorúan — és szomorúságuk a furdaló lelkiismeretben lakozó botrányozásból és kishitűségből ered.

[BRITANNIA TÖRTÉNETE]

- 2 Mielőtt azonban beváltom ígéretemet, megpróbálok mondani valamit, Isten segedelmével, Britannia állapotáról; konokságáról, leigázásáról és lázadásáról, második leigázásáról és keserves szolgaságáról; a vallásról, az üldöztetésről, a szent vértanúkról, a különféle eretnkségekről; zsarnokokról, két fosztogató népről; a védekezésről és a további romlásról, a második bosszúról és a harmadik romlásról; az éhínségről, az Aëtiusnak írt levélről, a győzelemről, büntettekéről, hirtelen támadt ellenségekről, az emlékezetes dögvészről, a tanácskozásról, az előbbieknél sokkal ádázabb ellenségről, a városok pusztulásáról; a túlélőkről, és a hazánk számára Isten akarata által a mi időnkben megadatott végső győzelemről.

[Britannia földje]

- 3 Britannia szigete jóformán a világ végén fekszik nyugat és

északnyugat felé. Az egész földet egyensúlyozó isteni mérlegben, ahogy mondják, délnyugattól az északi sarkig terül el. Hossza nyolcszáz, szélessége kétszáz mérföld, nem számítva a zezugos óceáni öblök között kiugró különféle nagy földnyelveket. Hatalmas és jobbára áthatolhatatlan tenger-gyűrű teszi erőssé minden oldalról a déli tengerszoros kivételével, ahol a belga Galliába lehet átjutni; azonban számos előnyös folyótorkolata van, és különösen nagyszerű két folyója, a Temze és a Severn; a tenger karjai ezek, amelyeken valaha fényűző holmikat hoztak a hajók a tengerentúlról.

- 2 Huszonnyolc város és számos vár ékesíti, és ezeket falak, bástyák, kapuk és házak erősítik, melyeknek szilárdan épített tetői fenyegetően emelkednek az ég felé.
- 3 Mint különféle ékszerekkel felékesített, kiválasztott menyasszonyt, a szigetet a mezőgazdasági művelésre kiválóan alkalmas széles síkságok és kellemesen elrendezett dombok díszítik, a hegyek pedig változatos legelőket kínálnak az állatoknak. A tájat sokszínű virágok teszik kellemessé.
- 4 A szigetnek tiszta forrásai vannak, melyeknek nem apadó árja hófehér kavicsokat görget, csodás folyói, melyek szelíd morajlással hömpölyögve édes álomba ringatják a parton alvókat, és tavai, melyek eleven víz hideg zuhatagával telvék.

[Római Britannia]

- 4 Amióta csak benépesítették, Britannia mindig hálátlan lázadó volt, makacs és gőgös, hol Isten ellen, hol saját népe ellen, néha meg külföldi királyok és alattvalók ellen kelvén föl. Miféle jelen vagy jövő emberi dac lehet aljasabb és gonoszabb az istenfélelem, a honfitársaink iránti szeretetet és a magasabb tisztségbe helyezettek iránti tisztelet (amely kijár nekik, feltéve természetesen, hogy a hiten nem esik csorba) megtagadásánál; az Isten és az ember iránti hűség megszegésénél; és annál, hogy elvetjük a mennytől és a földtől való félelmet, hogy minden embert saját vágya és szeszélye kormányozzon?
- 2 Nem beszélek az ősi tévelygésekről, amelyek minden nép sajátjai, amelyek Krisztus emberré válása előtt gúzsba kötötték az emberiséget. Nem sorolom fel hazám ördögi szörnyetegeit, amelyek majdnem oly számosak, mint azok, melyek Egyiptomot gyötörték, s amelyek közül

néhányat még ma is láthatunk, világosabban mint valaha, az elhagyott városfalakon kívül vagy belül: a körvonalak még mindig undorítóak, a pofák még mindig ijesztőek.

- 3 Nem nevezem meg az egykor oly veszedelmes hegyeket, dombokat és folyókat, melyek ma már az embernek hasznát szolgálják, ám amelyeken azokban a napokban vak nép halmozott isteni tiszteletadást. Hallgatók a régmúlt évekről, amikor félelmetes zsarnokok uralkodtak; olyan zsarnokok, akikről még távoli helyeken is beszéltek: sőt, Porphyrius, a Kelet 'veszett kutyája', aki mérget az egyházon tölti ki, a következőket teszi hozzá örült és semmitmondó művéhez: 'Britannia zsarnokokban bővelkedő provincia.'
- 4 Csupán megpróbálom napvilágra hozni a csapásokat, amelyeket Britannia Róma császárai alatt szenvedett, és amelyeket ő okozott más népeknek, még távol élőknek is. Erőmhöz mérten igyekszem ezt megtenni, s nem annyira hazai iratokra támaszkodom (amelyek akkori állapotukban már nem elérhetőek, mert az ellenség elpusztította, vagy országunk emberei magukkal vitték, midőn száműzetésbe mentek), hanem inkább külföldi hagyományt használok, bár ez gyakran homályos a benne levő hiányosságok miatt.
- 5 A világ feletti uralmat elnyervén és a keletre eső szomszédos területeket és szigeteket mind leigáztatva, Róma királyai nagy tekintélyükkel első ízben békét tudtak kényszeríteni az India határa mentén élő parthusokra,¹⁵ mire azután mindenütt megszűnt a háború. Az óceán kék áradata azonban nem tudta visszatartani vagy eloltani a hajlíthatatlan pályáján nyugat felé tartó láng metsző élet.
- 2 Az átkelt a tengerszoroson, és ellenállásba nem ütközve az engedelmesség törvényét a szigetre hozta.¹⁶ Az itt élő nem harcos de megbízhatatlan népet nem karddal, tűzzel vagy hadi gépekkel igázták le, mint más népeket, hanem egyszerű fenyegetésekkel és jogi büntetésekkel. A római törvényeknek való engedelmesség azonban álca volt csupán: a nép elfojtva, mélyen a szívében őrizte a haragot.
- 6 A hódítók hamarosan visszatértek Rómába — hírlik, a föld hiánya miatt —, és nem gyanakodtak lázadásra. Ekkor azonban egy csalárd

15. Augustus idején, Kr.e. 20-ban.

16. Julius Caesar két rövidebb expedíciója (Kr.e. 55 és 54) után végül Claudius császár hódította meg a szigetet Kr.u. 43-ban. Az előbbihez lásd: *Feljegyzések a gall háborúról* (*Commentarii de bello gallico*) IV. 20-36, V. 8-23.

nőstényoroszlán¹⁷ lemészárolta a helytartókat, akik azért maradtak ott, hogy hangsúlyt és erőt adjanak a római kormányzat törekvéseinek.

- 2 A szenátus ennek hallatára sietve hadsereget küldött, hogy bosszút álljon azokon, akiket ravasz rókának festettek le nekik. De nem volt hadiflotta, amely bátran felvette volna a harcot a hazáért, nem volt a tengerparton felállítva rendezett négyszög, jobb szárny vagy más harci alakzat sem.¹⁸ A britek pajzsaik helyett hátukat mutatták üldözőiknek, és nyakukat a kard alá hajtották. Hideg borzongás futott keresztül csontjaikon; mint az asszonyok, kezüket nyújtották a béklyóért. Valóban gúnyos szólássá vált szerte a világon, hogy a britek gyávák a harcban és hitszegők a békében.

- 7 A rómaiak tehát számos hitszegőt lemészároltak, néhányat azonban meghagytak rabszolgának, nehogy a vidék teljesen elnéptelenedjen. Mivel az országban ekkor már nem volt sem olaj, sem bor, a rómaiak visszatértek Itáliába; csak néhányat hagytak hátra maguk közül, akik sanyargatták és rabigába kényszerítették a helyi lakosságot. Azt akarták, hogy a római rabszolgaság meghonosodjon ezen a vidéken, és ezt a ravasz népet nem katonasággal, hanem korbácsütésekkel akarták megtörni. Szükség esetén, mint mondják, hüvelyből kihúzott kardot is használtak,¹⁹ hogy a sziget ne Britannia, hanem Romania, azaz a Római Birodalom része legyen, és minden bronz-, ezüst- és aranypénzre a császár képmása veressék.

- 8 Eközben erre a jég dermesztette szigetre, ahová a látható nap se süt, kiárasztotta fénysugarait (azaz eljuttatta tanait) Krisztus, az igaz Nap, amelynek vakító ragyogása az egész földet elárasztja, és nem csupán a múlandó égboltról sugárzik, hanem az örökkön létező mennyek legmagasztosabb fellegréből. Ez tudomásunk szerint először Tiberius császár uralkodásának utolsó éveiben történt, amikor Krisztus hitét nyugodtan terjeszthették, a császár ugyanis a szenátus akarata ellenére

17. *Leaena dolosa*: Boudicca, az icenusok királynője, aki Kr.u. 60-ban fellázadt Róma ellen.

18. Gildas a katonai szakkifejezések pontos értelmét valószínűleg nem ismeri pontosan. Az *agmen quadratum* ('négyszög') pl. csak vonulások alkalmával játszott szerepet, csatában nem használták. Azt sem tudni, miért pont a jobb szárnyat (*dextrum cornu*) említi.

19. Az eredetiben a *facturos—maceraturos—accommodaturos*' supinum infinitivusok jobban kiemelik a rabszolgává tétel, a korbácsolás és a karddal történő nevelés egymásutániságában rejlő fokozódást.

halálbüntetéssel fenyegette Krisztus katonáinak feljelentőit.²⁰

- 9 Krisztus tanait a lakosság lelkesedés nélkül fogadta, de többé kevésbé hű maradt hozzájuk egészen a zsarnok Diocletianus kilenc évig tartó üldözéséig, amikor a templomokat világszerte porig rombolták, a Szentírást, ahol megtalálták, nyilvánosan elégették, és az Úr nyájának választott papjait ártatlan juhaikkal együtt kardélre hányták, hogy még csak nyoma se maradjon a mindössze néhány tartományban élő keresztény vallásnak.²¹
- 2 Az egyháztörténet feljegyezte az akkori harcokat, öldökléseket, a halálbüntetés különféle változatait, a hittagadók bukását, a vértanúk megdicsőülését, az üldözők eszeveszett dülását és a kiválasztottak állhatatosságát. Bizony, az egész egyház vállvetve fordított hátat ennek az árnyékvilágnak, és úgy sietett a mennyek kies országába, mint igazi lakhelyére.
- 10 Isten ezért megkönyörült rajtunk, hiszen Ő minden ember üdvözülését óhajtja, és a bűnösöket sem tekinti kisebbnek, mint azokat, akik magukat igaznak hiszik. Ugyanezen üldöztetés idején (ha jól következtek), azt az ajándékot adta, hogy nem engedte Britanniát a fekete éj sűrű sötétségébe zuhanni; ugyanis fénylő lámpásokat gyújtott a szent mártírok személyében.
- 2 Az ő sírjaik és az ő vértanúságuk helye elősegíthetné, hogy az ezeket szemlélők szívében kihajtsa az isteni szeretet magva, ha polgáraink, bűneink miatt, nem lennének a legtöbb ilyen helytől elvágyva a barbárok-kal való viszálykodás által.²² Itt a verulamiumi Szent Albánra, a caerleoni Áronra és Juliusra és azokra a férfiakra és nőkre gondolok, akik különféle helyeken kivételes lelkierővel álltak helyt Krisztus csatasorában.²³

20. Tiberius uralkodott Kr.u. 14-37.

21. Diocletianus uralkodott 284-305.

22. A következő négy, nagy kiterjedésű, de egymással nem összefüggő területen éltek a pogány angolok: 1) Surrey, Kent és Tilbury vidéke, 2) Norfolk és határvidéke, 3) Lincolnshire és határvidéke a Trent folyótól keletre, 4) az East Riding. Ezenkívül számos kisebb körzetben Dunstable és Abingdon körül, valamint Hampshire-ben és Sussex keleti részén. Verulamium és Caerleon az angolok lakta területeket kívül estek.

23. Szent Albánt (Albanust) valószínűleg Geta, a majdani császár ítélte el britanniai tartózkodása során 208-209-ben, a másik két szent pedig vagy Decius (249-251) vagy Valerianus (253-260) császársága alatt szenvedett vértanúságot. A diocletianusi nagy üldözés (303-305) idejéből egyetlen britanniai mártírt sem

- 11** Albán felebaráti szeretetből, az életét a juhainak szentelő Krisztust követve megmentett egy hitvallót, akit üldözői éppen el akartak fogni. Elrejtette a házában, ruhát cserélt vele, és annak ruhájában örömmel vállalta a veszélyt és az üldöztetést. Szent hitvallása után, még mártírhálála előtt, olyan gonosz emberek jelenlétében, akik Róma hatalmát a legszörnyűbb végletekig képviselték, Isten kifejezte iránta való szeretetét: csodás jelekkel jelölte meg. Albán buzgó imája ismeretlen átjárót nyitott a hatalmas Temze folyó medrén át — ez az átjáró a zsidók számára kiszáritott járatlan útra emlékeztetett, amikor a Jordán folyó közepén a száraz földön kis időre megállt a szövetség szekrénye.²⁴ Albán ezer férfival együtt száraz lábbal átkelt a Temzén, mialatt a folyami örvények két oldalról, meredek hegyek gyanánt föltornyosodtak. Ilyen csoda láttán így első hőhéra farkasból báránnyá változott, és nagy vágyat érezvén a mártíromság dicsőséges pálmája után, bátran fogadta azt.
- 2** Ami a többieket illeti, ők annyit szenvedtek a különféle kínzásoktól, annyira meggyötörte őket végtagjaik hallatlan megszaggatása, hogy késedelem nélkül helyezték dicsőséges vértanúságuk győzelmi jelét Jeruzsálem tündöklő kapuira. A túlélők erdőkben, kietlen tájakon, titkos barlangokban rejtőztek el, és Istenhez, a mindenség igazságos urához fohászkodtak, hogy kínzóikra szigorú ítéletet szabjon ki, az ő életüket pedig oltalmazza.
- 12** Mire a tíz év forgószele teljesen elült, a gonosz rendeletek is lassan érvényüket veszítették, mivel alkotóikat megölték. Krisztus minden bajnoka örvendő szívvel fogadta ezt, mint hosszú téli éjszaka után a mennyországból érkező fuvallat nyugodt és derűs fényét.
- 2** A porig rombolt templomokat újjáépítették, kápolnákat alapoztak, emeltek és fejeztek be a szent vértanúk tiszteletére, akiket úgy hordoztak körbe, mint győzelmi jeleket. Vallási ünnepeket ültek. Büntelen szívvel és ajakkal végezték a szertartásokat, és az anyaszentegyház minden gyermeke örvendezett, hogy megmelegedhet annak anyai kebelén.
- 3** Ez a példás egyetértés Krisztus feje és teste között egészen az ariánus árlálásig tartott, amely vipera módjára fröcskölte ránk idegen

említenek a források.

24. Gildas nyilvánvalóan nem ismerte azt a vidéket — a Temze messze van Verulamiumtól.

mérgét, és végzetesen szétválasztotta az addig egyként élő testvéreket.²⁵ És mintha kitaposott ösvény vezetett volna keresztül az óceánon, mindenféle vad szörnyek közeledtek, amelyek undorító szájukban megannyi eretnekség öldöklő mérgét hozták, és halálhozó fogukkal belemartak ebbe az országba, amely mindig vágyott az újdonságra — de szilárdan soha nem tartott ki semmi mellett.

☞ 13 A burjánzó bozót nőttön nőtt, végül őserdő kerekedett belőle. A sziget nevében még római volt, de már egészen más törvények és szokások uralkodtak rajta. Ki is hajtott saját keserű magva, és Maximust Galliába küldte a tányérnyalók hadával, sőt, a császári jelvényekkel együtt, amelyeket soha nem érdemelt ki: jog szerint nem is lehetett igénye rájuk, de lázadó katonasága zsarnokká emelte.²⁶ Erények helyett ravaszsággal sikerült a szomszédos országokat és tartományokat Róma ellen fordítania, és az álnokság és hazugság szövedékével gonosz királyságához csatolnia őket. Egyik szárnyát kiterjesztette Hispánia, a másikat Itália felé; gonosz birodalmának székhelyét Treviribe [Trier] tette, ahol olyan őrülden dühöngött urai ellen, hogy a két törvényes császár közül az egyiket Rómából üzte el, a másikat az életből — pedig igen szent élete volt. Bár valósággal elmerült az ilyen elrettentő és vakmerő cselekedetekben, kis idő múltán Aquileiában fejét vették a gaznak —, aki bizonyos értelemben leverte a világot uraló koronás főket.

[A független Britannia]

14 Ezek után Britanniát megfosztották teljes hadseregétől, hadi felszereléseitől, embertelen kormányzóitól és merész fiataljaitól, akik a zsarnok lábanyomát követve soha nem tértek haza. Mivel Britannia nem értett a hadviseléshez, évekig csak rémülten nyöszörgött, amikor először két vad, harcos nép, az északnyugatról jövő skótok és az északról jövő piktek átgázoltak rajta.²⁷

25. Az arianizmust a 325-ös niceai egyetemes zsinat elítélte ugyan, de ennek az eretnekségnek a germán népek körében még ezután is nagy befolyása volt.

26. Magnus Maximus (383-388).

27. *Scoti*: a késő római korban Hibernia, azaz az Ír-sziget lakóit jelölte, a 9. század előtt nem használták Észak-Britannia lakóira. *Picti*: 'festett', 'tetovált' testű népek a Forthtól északra.

- 15** Irtózatossá, mindent elsőpró támadásaik után Britannia levelet küldött Rómának, és hadi segítségért esedezett, amely megvédené az országot, és őszinte, töretlen hűséget esküdött a Római Birodalomnak, ameddig az távol tartja tőle ellenségeit.
- 2** A múlt viharait feledve hamarosan útnak indítottak egy légiót. A jól felszerelt sereg hajón érkezett hazánkba, megütközött a szörnyű ellenséggel, közülük sokat leterített, a többi kiűzte az országból, és a megkínzott népet megmentette a rabszolgaság fenyegető rémétől.
- 3** A britek azt a tanácsot kapták, hogy emeljenek falat a sziget teljes szélességében tengertől tengerig, lássák el őrséggel, és az majd elriasztja az ellenséget és megvédi a népet. Az építkezést azonban nem vezette senki, oktalan csöcselék munkálkodott rajta, és nem követ hanem tőzeget használtak — így nem sokat ért.²⁸
- 16** A légió győztesen és örvendezve hazatért. Ezalatt a régi ellenségek újra feltűntek, mint falánk, éhes, veszett farkasok, akik betörnek a juhakolba, ha a pásztorok nincsenek odahaza. Karjaikban, evezőikben és a vitorláikat dagasztó szélben bíztak. Áttörtek a határvidéken, és nyomukban csak pusztulás maradt. Mindent eltapostak, ami az útjukba került, és levágták, mint az érett gabonát.
- 17** Így hát másodszor is panaszra indult egy küldöttség, mint mondják, szakadt ruhában, tetőtől talpig porosan, hogy segítséget kérjen a rómaiaktól. Mint a kotlós alá gyűlt megriadt csibék, úgy könyörögtek, hogy nyomorult országukat mentsék meg a teljes pusztulástól, hogy Róma hírért, amely már csak pusztá névként cseng a fülükben, ne gyalázza idegen acsarkodás.
- 2** A rómaiak természetesen felháborodtak ilyen tragédia hallatán. Sasnál is gyorsabb szárnyalásra biztatták lovasaikat a szárazföldön és hajósaikat a tengeren, és ellenségeik torkába mélyesztették kardjuk hegyét — előbb váratlan, majd szörnyű csapást mértek az ellenségre, akik hullottak, mint ősszel a falevelek. Olyan volt a római sereg, mint egyre szélesedő, vihar dagasztotta hegyi patak, amely zúgva árad ki a medréből, habzik, s amint mondják, hullámai a fellegeket ostromolják (ezektől a szem elborul, az állandó, frissítő pislogás ellenére, mikor eléri az örvénylő szakadék szélét), csodálatosan tájékozódik, és egyetlen nekizúdulással átcsap az

28. Gildas mindkét fal építését a 400 körüli évekre teszi, és így kb. 250 évet téved. Az itt említett tőzeggalat Antoninus Pius (138-161) építtette, tehát az valójában későbbi a 18. fejezetben említett hadrianusi kőfalnál.

útjába kerülő akadályon.

- 3 Így futamították meg nyomban derék szövetségeseink az ellenfél hadoszlopait — mármint azokat, akik el tudtak menekülni: eddig éveken át mohón hordták hadizsákmányukat a tengeren túlra, és senki sem állta útjukat.
- 18 A rómaiak közölték hazánkkal, hogy ezentúl ne zaklassuk őket ilyen fárasztó hadjáratokkal; a nagyszerű római hadsereg nem fecsérelnéti erejét mindenféle kóbor tolvajokra, akiknek nincs ínyére a háború. Ehelyett a britek álljanak a saját lábukra, tanulják meg a fegyverforgatást, harcoljanak bátran, és minden erejükkel védjék hazájukat, tulajdonukat, feleségüket, gyermekeiket, és ami a legfontosabb, életüket és szabadságukat. A rájuk támadó ellenség sem erősebb náluk, ha Britannia nem terpeszkedik lusta bódulatban; ha nem nyújtja kezét a béklyóba ellenállás nélkül, hanem harcra készen pajzsot, kardot, lándzsát ragad.
- 2 Ezt tanácsolták a rómaiak; és abban a hitben, hogy ez újabb jótétemény lesz a népnek, amelyet elhagyni készültek, építettek egy falat, amely egészen más volt, mint az első. Ez a sziget egyik partjától a másikig húzódott, és azokat a városokat kötötte össze, amelyeket korábban az ellenségtől való félelemből építettek oda. A rómaiak a szokásos módon, magán- és közpénzekből építkeztek, és a nyomorult lakosokat is munkára fogták. A riadt népet felrázták a tespedésből, és fegyverforgatásra tanították.
- 3 Ezen kívül egymástól bizonyos távolságra tengerre néző őrtornyokat emeltek a déli parton, ahol a hajóik horgonyoztak, mert attól féltek, hogy a barbár hordák onnan is támadnak. Azután örökre búcsút mondtak Britanniának.
- 19 Amint a rómaiak eltávoztak, azonnal feltűntek dereglyéiken a hullámvölgyek között a skótok és piktek mocskos hordái, mint sok fekete féreg, amely a sziklák keskeny hasadékaiból mászik elő, ha az idő melegre fordul. A két nép szokásai némileg különböztek egymástól, de egyformán vérszomjasak voltak; szívesebben takarták el alattomos arcukat bozontos szakállal, mint szemérmüket ruhadarabokkal. Ezúttal az eddiginél is magabiztosabbak voltak, mivel tudomásukra jutott, hogy adós-társaink eltávoztak, és visszatértükre nincs remény. Így hát megkaparintották a sziget legészakibb részét egészen a falig.
- 2 A magas tornyokat ugyan katonák védték ellenük, de az örök harcolni restek, menekülni viszont ügyetlenek voltak. Az emberek megrettentek, összezavarodtak, éjjel-nappal csak ültek, és balgaságukban elrothadtak.

Eközben záporoztak rájuk meztelen ellenségeik szakállas lándzsái, amelyek letaszították nyomorult honfitársainkat a falakról, és földre döntötték őket. Jobban is jártak azok, akik így estek el, mert gyors haláluk megkímélte őket a testvéreikre, és gyermekeikre váró szörnyű végzettől.

3 Kell-e többet mondanom? Polgáraink elhagyták a városokat és a magas falat. Újra menekülniük kellett, ezúttal reménytelenül szétszóródtak, az ellenség újra támadott, és még kegyetlenebb vérfürdőket rendezett. A szegény polgárokat az ellenség úgy szétszaggatta, mint a mészáros a bárányt; az életük olyanná lett mint a mezei barmoké.

4 Odáig süllyedtek ugyanis, hogy egymást is kifosztották, mivel a szűkös élelemmel nem sokáig bírták a nyomorultak; a külső csapást belső zűrzavar is súlyosbította; az állandó pusztítás miatt ugyanis az egész területet éhínség sújtotta, és csak vadászattal tudtak sorsukon könnyíteni.

20 Így a szorult helyzetben lévő túlélők újabb levelet küldtek, ezúttal Aëtius római vezérnek, a következő szavakkal: 'Aëtiusnak, a háromszoros konzulnak: a britek sóhaja.' Majd az alábbi panasz következett: 'A barbárok beszorítanak minket a tengerbe, a tenger visszaszorít bennünket a barbárok karmaiba; e kétféle halál között vagy felkoncoltatunk vagy vízbefúlunk.' Könyörgésükre azonban nem kaptak választ.

2 Miközben a britek erejüket veszítve vándoroltak, szörnyű és hosszantartó éhínség tört rájuk, sokukat arra kényszerítve, hogy engedjenek a véreskezű fosztogatóknak pusztán néhány életadó ételmorzsáért. Nem úgy azonban mások: hegyeket, barlangokat, pusztaságokat és tövises bozótokat használtak búvóhelyül.

3 Ellenségeik már hosszú évek óta pusztították földjüket; most először viszont ők rendeztek vérfürdőt *azok* között, az emberek helyett Istenben bízva — mert ahogy Philo mondja: 'Ahol az emberi segítség véget ér, ott Istenhez kell fordulnunk.' Rövid időre alábbhagyott az ellenség támadó kedve, nem úgy azonban népünk romlottsága. Az ellenség elhúzódott a néptől, a nép azonban továbbra is megmaradt bűneinél.

21 Erre a népre mindig igaz volt (és igaz ma is), hogy gyenge, ha az ellenség fegyvereivel kell szembeszállnia, erős azonban a belviszályoknak és a bűn terhének viselésében: ismétlem, gyenge, ha a béke és igazság zászlaját kell követnie, hajlik azonban a bűnre és a hamisságra. Tehát a barbár hiberniai kalózok visszavonultak, hamarosan azonban újra megjelentek; és ettől fogva a piktek a sziget távoli vidékein első ízben

békében maradtak, bár időről időre kegyetlen, pusztító portyákat vezettek.

- 2 A fegyvernagy idején így a vígasztalan nép súlyos sebei lassan gyógyulásnak indultak. Ekkor azonban újabb és még súlyosabb éhínség jelent meg csendben a színen. Ahogy a pusztítás hatása enyhült, a szigetet soha nem látott mértékben árasztotta el minden földi jó, az erkölcsök viszont egyre romlottak. A bujaság oly rendkívüli gyorsasággal terjedt, hogy joggal illeltek a korra a következő szavak: 'Közönségesen paráznaság hallatszik közöttetek, és pedig oly paráznaság, minő még a pogányok között sem.'

- 3 Nemcsak ez a bűn virágzott, hanem minden, ami az emberi természetet általában terheli — különösen pedig az, ami ma is minden jó romlásának okozója: az igazságnak és bajnokainak megvetése, a hamiságnak és szolgálóinak szeretete; az emberek a gonoszt választották a jó helyett, a gonosztságot pártolták a jóság helyett, a sötétség felé fordultak a fény helyett, és a Sátánt köszöntötték a világosság angyalaként.

- 4 Már nem Isten kiválasztottjait kenték királlyá, hanem azokat, akik társaiknál is kegyetlenebbek voltak. Akik királlyá emelték, hamarosan meg is gyilkolták őket, az igazság felderítésére pedig kísérlet sem történt. Azután mások, még kegyetlenebbek követték őket a trónon. A nemesebb lelkületű és az igazságot szolgáló királyokról azt tartották, hogy Britannia romlását okozzák, és tisztelet nélkül mindenki ellenük fordította haragját és fegyvereit.

- 5 Az Istennek tetsző és nem tetsző cselekedetek egyformán nyomtak a latban — sőt, a helyteleneket tartották előbbre valóknak. A népét ostromozó próféta ősi szavai bizony joggal illeltek volna országunkra: 'Törvénytelen fiak! elhagytátok az Istent, és haragra ingereltétek Izrael szentét. Hova verjelek még titeket, kik a vétet halmozzátok? Az egész fő beteg, az egész szív keseredett; tetőtől talpig nincs benne épség.'

- 6 Minden tettük a kárhozat felé sodorta őket, mintha mindannyiunk igaz Gyógyítója nem adott volna orvosságot a világnak. Mindez nem csupán a világiakra volt igaz; az Úr nyája és pásztorainak nagy része, akiknek jó példával kellett volna a nép előtt járniuk, részegen, borgőzősen fetrengtek. Égő gyűlölet, ádáz perlekedések, az irigység mohó karmai, a jó s rossz között különbséget nem tevő ítélet prédája lettek: úgy tűnt, hogy — a mai állapotokhoz hasonlóan — 'gyalázattal borítottak el a fejedelmek, és ostobaságuk miatt a járatlan és útnélküli helyeken

tévelyegtek.'

[A szászok bejövetele]

- 22** Időközben Isten elhatározta, hogy megtisztítja népét, és a veszedelem pusztá hírvül adásával megszabadítja a gonosz fertőzéstől. Futótűzként jutott el az egész nép figyelő füleibe a hír, hogy a régi ellenség fenyegetően közeledik, azzal a szándékkal, hogy mindent földig rombol, és — szokása szerint — az ország egyik végétől a másikig letelepedik. Az embereknek azonban nem vált hasznára a figyelmeztetés. Mint esztelen igavonó barmok, összeszorított foggal mentek a maguk feje után. Letértek arról az ösvényről, amely keskeny ugyan, de az üdvösséghez vezet, és egymással versengve rohantak a széles úton, amely a különféle bűnök által meredeken vezet lefelé a halál torkába.
- 2** 'A csökönyös szolgát nem lehet szókkal tanítani,' mondja Salamon. Hiába ütik a bolondot, nem érez semmit. Szörnyű dögvész söpört végig feltartóztathatatlanul az ostoba népen, és rövid idő alatt annyi embert elpusztított kard nélkül is, hogy az élők nem győzték a holtakat temetni. Azonban még ez sem volt elegendő lecke számukra, így Izaiás próféta szavai újra beteljesedtek rajtuk: 'És Isten sírásra hí föl és megnyírásra és zsákba övezésre; és íme, borjakat ölnek és kosokat vágnak, húst esznek és bort isznak, mondván: Együnk, igyunk, mert holnap meghalunk!'
- 3** Valóban, közeledett gonoszságuk beteljesedésének ideje, mint egykor az amorreusoké. Tanácsot hívtak össze, hogy döntsenek: mi a legjobb és legbölcsebb módja annak, hogy a korábban már említett népek véres, meg-megújuló támadásait és fosztogatásait kivédjék.
- 23** Ekkor sötétség hullott a tanács minden tagja és a kevély zsarnok²⁹ szemére: azt határozták, hogy a vad, ember és Isten előtt egyaránt gyűlöletes szászokat (nevüket senki ember fia ki ne ejtse!) hazánk őrzőjéül — vagy inkább pusztítójául — beengedik a szigetre, mint a farkast a nyájhoz, hogy az északi népeket visszaverjék.³⁰

29. Vortigern, uralkodott kb. 425-től.

30. Ez egyes vélemények szerint a 440-es években, mások szerint 428-ban történt. Ez utóbbi esetben Gildas sorrendje nem helyes, ami nem túl valószínűtlen. Nennius az angolszászok 'beengedését' Kr.u. 428-ra datálja, és ezt a régészeti leletek nem cáfolják. Nennius műve, amely a korai brit genealógiákat

- 2 Soha végzetesebb, soha keservesebb dolog nem esett meg ezzel az országgal. Ó, hogy elborította értelmüket sötétség! Milyen végtelen és reménytelen volt ostobaságuk! Önszántukból hívták be azt a népet, amelytől a halálnál jobban rettegetek még távollétében is, de hisz mondván vagyon: 'Bolondok Tanis fejedelmei, Fáraó bölcs tanácsosai esztelen tanácsot adnak.'
- 3 Akkor a barbár nőtényoroszlán barlangjából egy falka oroszlánkölyök tört elő: három *keelen*³¹ érkeztek, ahogy hadihajóikat az ő nyelvükön nevezik. Kedvező szelek fújtak; előnyösek voltak az előjelek és a jóslatok is, amelyek egy biztos jel szerint azt ígérték nekik, hogy háromszáz évig élnek majd ezen a földön, amely felé hajójuk orra irányul, és hogy ezen idő feléig, százötven évig, azt újra és újra feldúlják.
- 4 A balcsillagú zsarnok utasítására először is a sziget keleti oldalába mélyesztették karmukat; látszólag azért, hogy országunkért küzdjenek, valójában azonban azért, hogy ellene harcoljanak. Amikor a nőtényoroszlánnak tudomására jutott, hogy az első egység sikerrel járt, új, nagyobb csapat csaholó kutyát küldött ki támogatásukra. Azok hajón érkeztek, és egyesültek a hamis egységekkel. Így eresztett gyökeret erős vesszőkkel és hajtásokkal országunk talajában az elvetemültség vesszeje, a keserűség gyökere, a mérgező palánta, amelyet annyira megérdemelünk.
- 5 A barbárok, akiket beengedtek a szigetre, ellátást kértek; álnokul késznek mutatkoztak arra, hogy bámilyen veszéllyel szembeszálljanak kiváló gazdáikért. Az ellátást megkapták, így hosszú időre 'be lett tömve a kutya mohó szája.' Később újra panaszkodni kezdtek, mondván, hogy havi fizetségük nem elegendő; elszigetelt eseményeket szándékosan hamis fényben tüntettek fel, és esküdöztek, hogy az egyezséget megszegve feldúlják az egész szigetet, ha nem kapnak bőségesebb fizetséget. Fenyegetéseiket késlekedés nélkül be is váltották.
- 24 Az istentelen keletiek által rakott és táplált tűz a tenger egyik partjától a másikig terjedt, jogos büntetésül a nép korábbi bűneiért. Amerre elért, letarolta a városokat és a vidéket, és ki sem húnyt, míg szinte az egész szigetet fel nem perzselte, és mohó vörös nyelve már a

és a Walesi Évkönyveket (*Annales Cambriae*) is tartalmazza, a közeljövőben megjelenik magyarul a *Documenta Historica*-ban.

31. Az eredetiben *cyula*; valószínűleg ez a legrégebb, írásban fennmaradt angol szó.

nyugati óceánt nyaldosta.

- 2 Így ebben a támadásban, amely hasonló volt a régi asszírok Júdea elleni támadásához, a történelem tanúsága szerint rajtuk is beteljesedett, amit a próféta mondott siralmában: 'Felgyújtották tűzzel a te szentélyedet a földön, megfertőztették a te neved hajlékát.' Valamint: 'Isten! pogányok jöttek örökségedbe, megfertőztették szent templomodat,' és így tovább.
- 3 Az ellenséges hordák minden nagyobb várost a földdel tettek egyenlővé, és a lakosokat is mind elpusztították — az egyházi vezetők, a papok és a nép egyaránt kardok villanása és lángok ropogása közepette lelték halálukat. Siralmas látvány volt. A terek közepén a magas falak és tornyok alapkövei hevertek szilárd talapzatukból kifordítva; alvadt vér bíbor leplével borított szent oltárok, holttestek feküdtek mindenfelé, mintha valami borzalmas szőlőprésben keveredtek volna össze. A halottaknak nem jutott temetés, kivéve a házak romjai alatt vagy a vadállatok és madarak gyomrában — szent lelkeik így kapták meg a nekik járó tisztességet, ha egyáltalán sokan voltak akkor olyanok, akiket szent angyalok vittek a mennyek magasságaiba. Arra az időre ugyanis az egykor dúsan termő szőlőskert már csak savanyú termést hozott, és — a próféta szavával élve — alig maradt böngészni való szőlőgerezd és búzakalász a szőlőszedők és aratók háta mögött.

[A badon-hegyi győzelem]

- 25 Így a nyomorult túlélők egy részét beszorították a hegyek közé, és egytől egyig lemészárolták őket. Mások éhségtől megtört lélekkel megadták magukat az ellenségnek; rájuk sírig tartó rabszolgaság várt, hacsak azonnal meg nem ölték őket, ami megváltás volt számukra. Megint mások a tengeren túlra indultak, s a duzzadó vitorlák alatt hangosan panaszkodtak, tengerészsnóta helyett zsoltárt énekelve: 'Mint az ennivaló juhokat, oda adtál minket, és a nemzetek közé szórtál minket.' Ismét mások kitartottak hazájukban, bár az ő szívükben is volt félelem, és balsejtelmektől gyötörve a magas, meredek, félelmetes és megerősített hegyekre, a sűrű erdőkre és a tengerpart szikláira bízták életüket.
- 2 Egy idő múlva, amikor a kegyetlen fosztogatók eltávoztak, Isten erőt öntött a túlélőkbe. A szélrózsa minden irányából nyomorult

menekültek siettek hozzájuk, mint fenyegető vihar közeledtével kaptárukba a méhek, és alázatos szívvel könyörögtek nekik, 'fellegekig felesengve fohászukat', hogy ne kelljen mindenestül elpusztulniuk.

- 3 Vezetőjük Ambrosius Aurelianus volt, egy tisztos férfiú, aki a rómaiak közül talán egyedül élte túl ezt a dúló vihart: szülei, akik bíbort viseltek, elpusztultak benne. Ma élő leszármazottai nyomába sem léphetnek ősök kiválóságának. Az ő vezetése alatt népünk visszanyerte erejét, és legyőzőit csatába hívta. Az Úr beleegyezett, és a csata az ő javukra dőlt el.

26 Ettől fogva a győzelem hol honfitársainkhoz, hol az ellenfélhez pártolt: így aztán az Úr ebben a népben próbára tehetette, szokása szerint, ezt az új Izraelt, hogy vajon az szereti-e Őt vagy sem. Mindez egészen a Badon-hegy melletti csatáig tartott, amely az elvetemültek utolsó de nem legkisebb veresége volt. Ez az én születésem évében történt; tudomásom szerint a negyvennegyedik esztendőből is eltelt már egy hónap azóta.

- 2 Városaink azonban még ma sem olyan népesek, mint hajdan, a mai napig elhagyatottak, romosak és rendezetlenek. A külháborúnak talán vége szakadt, a belviszálynak azonban nem. Az események tanúinak emlékezetében ugyanis megragadt a szigetre zúduló nagy csapás és a váratlan megszabadulás is. Ezért aztán a királyok, a hivatalos és magánszemélyek, a papok és egyházi emberek a helyükön maradtak.³²
- 3 Ők azonban meghaltak, és ekkor oly kor következett, amely nem ismerte a vihart, és csak a jelen békességéről van tapasztalata. Az igazság és jog zaboláit elszakították és lerázták, hogy nyomuk sem maradt, emlékezetük is elveszett az előbb említett rendek között: csak kevesen, nagyon kevesen vannak ez alól kivételek. Sokan elvesztek, mivel az emberek nap mint nap fejvesztve rohannak a pokolba, és a maradék oly kevés, hogy az anyaszentegyház szinte nem is látja őket, amint az ölében megbújnak, pedig már csak ők az egyház egyedüli igaz fiai.
- 4 Az ő szent imáik óvják gyöngeségemet is a teljes összeomlástól, mint a megváltás oszlopai és pillérei. Senki ne higgye, hogy be akarom feketíteni az emberek által csodált és Isten előtt kedves, erényes

32. A hatodik századig visszanyúló hagyomány Arthurt nevezi meg a badon-hegyi csata győzteseként, és az *Annales Cambriae* szerint Arthur a csata után húsz évig élt. Gildas sem őt, sem kortársait nem említi, de szerinte a csata után körülbelül egy emberöltőig voltak rendezett viszonyok Britanniában.

életüket,³³ ha nyíltan, sőt sajnálattal szólok azokról, akik rabszolgái hasuknak, és rabszolgái nem Krisztusnak, aki Isten és áldott mindörökké, hanem az Ördögnek is; továbbá ha a gonoszság felhalmozódását látva panaszkodom, és nem elemzek. Valóban, miért kellene saját honfitársaiknak leplezniök azt, amiről a környező népek mind tudnak, és amit kemény szóval illetnek?

[PANASZ A KIRÁLYOK ELLEN]

27 Britanniának vannak királyai, de ők zsarnokok; vannak bírái, ők azonban gonoszak. Gyakran dúlnak és félelmet keltenek — az ártatlanok között; védelmet nyújtanak — a bűnösöknek és tolvajoknak; számos feleségük van — parázna és házasságtörő asszonyok; szünet nélkül esküdöznek — hamis esküvésekkel; fogadalmat tesznek — de szinte azonnal hazudnak is; háborúkat viselnek — igazságtalan belháborúkat; hevesen üldözik a tolvajokat az országban mindenfelé — de kedvelik, sőt megjutalmazzák az asztaluknál ülő tolvajokat; bőkezűen alamizsnálkodnak — közben saját bűneik az égig tornyosultak; bírói székekben tetszelegnek — ritkán keresik azonban a módját a helyes ítélkezésnek; lenézik az ártatlanokat és az alázatosakat — vérszomjas, gőgös, véreskezű, házasságtörő és Istentől elrugaskodott katonacimboráikat azonban, akiket könyörtelenül ki kellett volna irtani, hogy írmagjuk se maradjon, a csillagokig emelik, ha alkalom adódik rá. Sokakat rabságban tartanak tömlőceikben — de e rabok gyakran nem megérdemelt büntetésként, hanem cselszövés következtében viselnek súlyos láncokat. Az oltár körül lebzselnek, és esküvéseket tesznek — aztán rövid idő múltán megvetően felrúgják azokat, mint holmi mocskos köveket.

33. Talán szerzetesekről beszél itt Gildas, vö. 'a szentek barlangjai' (34.2). Az ötödik század végére lehanyatlott a szerzetesi élet mind keleten, mind nyugaton. Gildas idején Nursiai Benedek Itáliában Monte Cassinón kívül számos kolostort alapított, és Galliában is jöttek létre új rendházak. Azonban igazán lendületes fejlődés Európában ezen a téren csak a hetedik században kezdődött.

- 28** Ez a kimondhatatlan bűn nem ismeretlen Konstantin, Dumnonia³⁴ mocskos nőtényoroszlánjának zsarnoki kölyke előtt. Csak az idén szörnyű esküvéssel fogadta, nem folytatja gyalázatosságait hazánkfiain (akik elsősorban Istenben és az esküvésben bíztak, aztán pedig társaikban, a szent férfiak kórusában és az anyában); majd pedig két anya kebelében, akiket pedig tisztelnie illett volna — ezek az egyház valamint vér szerinti anyjuk voltak —, és egy szent apát öltözkéiben kegyetlenül szétmargangolta két királyi ifjú és két őrizőjük lágy oldalát és zsigereit.
- 2** Kezeiket nem fegyverekért nyújtották — noha szinte senki emberfia nem forgatta azt ekkor náluk vitézebbül —, hanem Isten és az oltár felé; és ezek a kezek az ítéletnapon szenvedésük és hitük dicsőséges lobogójaként függenek majd Krisztus városának kapuján. Mondom, a szent oltárnál tépte őket szét, gonosz kardját és lándzsáját használta fogakként, és az isteni áldozat helyét száradó vérük bíbor palástja illette.
- 3** És ezt a tettet sem dicséretes cselekedetek előzték meg. Sok esztendővel azelőtt a gyakori és sorozatos házasságtörések bűzétől elárasztva eltaszította törvényes feleségét Krisztus és a Pogányok Tanítója tilalma ellenére, akik azt mondják: 'Amit tehát Isten egybekötött, ember el ne válassza;' és: 'Férfiak! szeressétek feleségeteket.'
- 4** A szodomai férfiak keserű szőlejéből ugyanis hihetetlen ostobaság vesszejét ültette szíve talajába, s ez a talaj nem hozott jó termést. A vesszőt nyilvános és otthoni viszálykodások mérges záporaival öntözte. Az pedig, Isten bosszantására gyorsan növekedvén, megtermette az apagyilkosság és a szentségtörés bűnét. És ő most is úgy halmoz új gonoszságokat a régiekre, hogy még ki sem szabadult korábbi vétkei hálójából.
- 29** Nagyon jól tudom, hogy még élsz, és úgy szólítalak, mintha jelen lennél: jöjj, önnön lelked gyilkosa, mit bámulsz mozdulatlanul? Szabad akaratodból ugyan miért gyújtasz magad alatt soha nem lohadó pokoli lángokat? Elleneid helyébe lépve miért szúrod le készségesen önmagad

34. Dumnonia: Devon, Cornwall és Somerset egy része. A királyság brit lakosságát az angolszászok a hetedik és nyolcadik század folyamán visszaszorították, csak Cornwall tartott ki 838-ig.

saját kardoddal és lándzsáddal? Hát szívedet még bűneid heveny rohanása sem tudta megelégtetni?

- 2 Nézz vissza, könyörgök, jöjj Krisztushoz, mert bajban vagy, mérhetetlen súly terhel, és ő majd — ahogy ő mondta — megnyugtat téged. Jöjj hozzá, mert ő nem akarja a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen. Oldd meg nyakad bilincseid, ahogy a próféta mondja, Sion fia; térj vissza, kérlek, a bűn távoli tájairól szerető atyádhoz, és ő, amikor a fia megelégteli a moslékot, melyet a sertések falának, és az éhenhalástól félve visszatér hozzá, boldogan leöleti számára a hizlalt borjút, előhozatja a legjobb ruhát a vándornak, és királyi gyűrűt húz az ujjára.
- 3 Akkor majd ízelítőt kapsz a mennyei reményből, és meglátod, mily édes az Úr. Ha ugyanis ennek hátat fordítasz, akkor, tudd meg, hamarosan a pokol tüzének sötét örvényeiben sodródsz és égsz, és soha nem lesz menekvésed.

30 És te mit művelsz, Aurelius Caninus,³⁵ te, oroszlán kölyke (ahogy a próféta mondja)? Hát nem áraszt el téged is, csakúgy mint azt, akiről az imént szóltam, ugyanaz az apagyilkosságokból, paráználkodásokból és házasságtörésekből álló mocsok, amely végzetesen, a tenger hullámaihoz hasonlóan zúdul rád? Hát nem úgy gyűlölsz országodban a békét, mint valami mérges kígyót? A polgárháború és a szüntelen rablás iránti igaztalan vágyadban vajon nem zárod-e be lelked előtt a mennyei béke és vigasztalás kapuit?

2 Magadra maradsz, mint a mező közepén száradó magányos fa. Könyörgök, emlékezz atyáid és bátyáid üres magukmutogatására, ifjúkori és idő előtti halálára! Te vajon, a vallásnak tett szolgálataidért, élsz-e majd száz évig, vagy ameddig Matuzsálem élt, túlélve szinte minden maradékokat? Semmi módon!

3 Azonban ha nem fordulsz hamarosan az Úrhoz, ahogy a Zsoltáros mondja, akkor a király kirántja kardját fölötted — az a király, aki prófétája által ezeket mondja: 'ölök és elevenítek, sebesítek és gyógyítok, és nincs, ki kezemből kiszabadíthasson.' Rázd le magadról ezért bűzös porodat, és fordulj teljes szíveddel Teremtőd felé, hogy 'mikor hirtelen fölgerjed az ő haragja, boldogok legyetek mindnyájan, kik benne bíztok', különben örökké tartó büntetések várnak reád; a pokol ádáz állkapcsai

35. Caninus: Nyilvánvalóan szójáték a walesi Conan, Kynan névvel. Mivel a többi király felsorolása földrajzi rendet követ, ő valószínűleg Gloucester környékén uralkodott.

között órlódsz majd szünet nélkül, és el nem emésztetel.

31 És te vajon miért vagy viselkedésedben oktan és merev, gonoszsággal foltos, mint a leopárd? Fejed már deresedik, ahogy álnokságos, tetőtől talpig gyilkosságokkal és házasságtörésekkel szennyezett trónodon ülsz, te, jó király rossz fia (mint Ezekiás fia Mánássze), Vortipor,³⁶ demeták³⁷ zsarnoka! Lassan közelg életed vége; miért nem éred be a heves bűnkitörésekkel, amelyeket nemes borként vedelsz, vagy inkább amelyek el-elárasztanak téged? Bűneid megkoronázásaképpen ugyan miért terheled nyomorult lelkedet egy olyan bűn terhével, amelyet nem tudsz lerázni: hitesezésed eltávolítása és tisztas halála után a szégyentelen leány megerősöklésével?

2 Könyörgök, ne Isten bosszantására használd hátralévó napjaidat, mivel most van az alkalmas idő, az üdvösség napja a bűnbánók arcára ragyog, s ezen a napon elérheted, hogy futásod ne legyen télben vagy szombaton. Távozzál a gonosztól, ahogy a Zsoltáros mondja, és cselekedjél jót; keresd a békét és kövesd azt, mivel az Úr szemei rajtad lesznek, amint igazat cselekszel, és fülei meghallják könyörgéseidet, és nem törli el emlékezetet az élők országából. Kiáltasz, és ő meghallgat téged, és minden szorongásodból kiszabadít téged. A töredelmes és alázatos szívét Krisztus soha sem veti meg. Különben kínzatásod férge meg nem hal, és égésed tüze el nem alszik.

32 És te vajon miért fetrengesz ifjúságod óta gonosz múltad mocskában, te medve, te sokak hajcsára, a Medve-Erőd³⁸ szekérhajtója, Isten megvetője, népének elnyomója, Cuneglasus,³⁹ latinul 'Vörös Mészáros'⁴⁰ Miért viselsz hadat az emberek és Isten ellen? az emberek, honfitársaid ellen a fegyvereiddel, Isten ellen pedig végtelen bűnökkel?

36. Vortipor (Gwrthefyr), Dyfed uralkodója. Valószínűleg azonos azzal a 'Voteporix Protector'-ral, akinek latin és ír feliratú sírköve ma Caermarthen Múzeumában látható. Apját a walesi genealógiákban Aircol Llaahir (Hosszúkezű Agricola) néven említik.

37. Egykor Dyfedban (Délnyugat-Wales) élő nép.

38. Gildas szó szerint latinra fordítja a 'Din Eirh' kifejezést. Számos erődtmény viselte azt a nevet, közülük a legismertebb Dinarth, Llandudno közelében, három mérföldnyire Deganwytól, mely utóbbi a hagyomány szerint Maelgwn erődjé volt. Ha erről a helyről van szó a szövegben, akkor Cuneglasus valamikor Maelgwn országának nagy része fölött is uralkodott.

39. Cuneglasus a genealógiák szerint Maelgwn unokatestvére volt.

40. A Cuneglasus jelentése latinul inkább 'Kék (vagy szürke) Kutya'.

- 2 Számtalan egyéb véték mellett miért taszítottad el hites feleségedet, és az apostol tilalma ellenére, aki szerint házasságtörők nem nyerik el Isten országát, miért veted most szemedet elméd minden tiszteletével (vagy inkább tompaságával) alávaló nővére, aki Istennek örökös tiszta özvegyeséget fogadott, amely, a költő szavaival, a mennyek lakóinak felülmúlhatatlan gyengédségéhez hasonlatos?⁴¹ Miért készteted szüntelen sértésekkel nyögésekre és sóhajtásokra azokat a szent férfiakat, akik testileg melletted vannak? Borzasztó nöstényoroszlán agyarai ők, és egy napon összeroppantják csontjaid.
- 3 Könyörgök a próféta szavával, szűnj meg a haragtól, és hagyd a búsulást, amely pusztulást hoz, és egy napon téged is elveszejt, hagyd a haragot, amellyel menny és föld ellen, azaz Isten és az ő nyája ellen fűjtatsz. Hagyj fel eddigi viselkedéseddel, hogy inkább imádkozzanak érted, hiszen nekik hatalmuk van megkötni a mennyben, ha megköttették a bűnöst a földön, és feloldozni, ha a bűnbánót feloldozták.
- 4 Ne légy, ahogy az apostol mondja, fennhéjázó; reményedet ne helyezd a bizonytalan gazdagságban, hanem Istenben, ki neked mindent bőven ad, hogy jellemedben megjavulva gyűjts magadnak kincset jövőre jó alapul, hogy elnyerd az igazi életet, amely örökkévaló és nem halandó.
- 5 Különben még ebben az életben megtudod és meglátod, mily rossz és keserű, hogy elhagytad a te Uradat Istenedet, és hogy nincs nálad az ő félelme, és hogy végül az örök tüzek mocskos lángtengerében fogsz égni, és soha meg nem halni. A gonoszok lelkei számára ugyanis ugyanolyan hosszú az örökkévalóság az örök tűzben, mint amilyen a szentek lelkei számára az örömben.
- 33** És veled mi van, te, sziget sárkánya, aki e zsarnokok közül sokat eltávolítottál országukból, de még az életből is? Utolsó vagy a listámon, de első a gonoszságban, sokaknál hatalmasabb erő és rosszindulat tekintetében, bőségesebb az adásban, szélsőségesebb a bűnben; erősek a karjaid, de még erősebb vagy abban, ami a telket pusztítja, Maglocunus!⁴² Miért dagonyázol bűneid ősi posványában, mint valami bolond, mint a szodomiták szőlőjéből sajtolt bortól elázott ember?

41. Nem tudjuk, ki volt a költő, és az sem világos, mit akart mondani.

42. Maelgwn, Gwynedd ura, a genealógiák szerint Cunedda dédunokája. Cunedda az ötödik század elején feldúlta a Walesben létrehozott ír telepeket. Későbbi hagyomány szerint Maelgwn és fia, Rhun voltak a hatodik század közepén Britannia leghatalmasabb uralkodói.

- 2 Ugyan miért kötsz királyi nyakad köré akkora, kikerülhetetlen bűn-tömeget, mint valami hegy? A királyok Királya magasabbá tett téged szinte minden britanniai vezérnél, királyságodban is és testedben is: akkor miért mutatkozol neki rosszabbnak és nem jobbnak a többieknél jellem tekintetében?
- 3 Hallgasd egy ideig csendben e vitatlan panaszok sorolását; az apró-cseprő otthoni ügyek kivételével, ha van köztük apró-cseprő egyáltalán, ezek mind azokról a bűntetteidről tanúskodnak, amelyeknek híret szerteszét hordta a szél.
- 4 Ifjúságod első éveiben vajon nem veszejtetted-e el kegyetlenül, karddal, lándzsával és tűzzel királyi nagybátyádat⁴³ és csaknem minden bátor katonáját, akiknek orcái a csatában alig különböztek az oroszlánkölgykökeitől? Nem törődél a próféta figyelmeztetésével: 'A vérszopó és csalárd férfiak nem érik el napjaik felét.'
- 5 Nem gondolod meg, hogy egyedül ezért milyen megtorlást várhatnál a végső bírótól, ha ezt nem is követték volna olyan dolgok, amilyenek követték: Ő ugyanis prófétája által ezt is mondta: 'Jaj neked, ki rabolsz! nem raboltatol-e meg te is? és ki ölsz! nem öletel-e meg te is? És mikor megszűnsz a rablástól, elesel.'
- 34** Miután kedvedre való zsarnoki uralmat a terv szerint megvalósítottad, nem éreztél vágyat arra, hogy visszatérj a helyes útra? Talán bűneid miatt éreztél lelkiismeretfurdalásod miatt akkor először elgondolkodtál hosszasan, nappal és éjszaka, a szerzetesek istenes életéről és Regulájáról; aztán mindezt a nyilvánosság fuvallatára bízva megfogadtad, hogy örökre szerzetes leszel, és — magad mondtad így — eszed ágában sem volt a Mindenható Isten és az emberek és angyalok színe előtt tett ígéretedet megszegni.
- 2 Úgy tűnik, átszakítottad azt a hatalmas hálót, amely a magadfajta hízott tinókat általában befonja. Széttörted minden királyi hatalom, arany, ezüst, mi több, a saját akarated láncait. Ahol addig holló voltál, most galamb lettél: surrogó csapásokkal kitarotán hasítva az üres levegőt, és izmos fordulatokkal kikerülve a sebes sólyom ádáz karmait, íme gyorsan és biztonságban megérkezted azoknak a szenteknek a barlangjaiba és vígasztalásaihoz, akikben annyira bízhatasz.
- 3 Mekkora lehetne anyaszentegyházunk öröme, ha nagy bánatára, az

43. A genealógiák szerint Eugen, Cuneglasus apja.

emberiség Ellensége valahogy el nem lopott volna téged az ő kebeléről! Ha a jó ösvényen maradtál volna, mekkora lángot vetne a reményvesztett emberek szívében a mennyország reménysége! Mily nagy és mily dicsőséges díjak várnának lelkedre Krisztus királyságától az ítéletnapon, ha az a ravasz ordas el nem ragadott volna téged (nem is nagyon a kedved ellenére) az Úr karámából – téged, aki azelőtt farkas, most viszont már bárány voltál; azonban ő bárányból ismét farkassá tett téged.

- 4 Micsoda ujjongást okozott volna üdvösséged az Úr, minden szentek Atyja, szívében, ha a gonosz lélek, minden kárhozottak baljóslatú atyja, hatalmas szárnyú és karmú sasként lecsapván rád, el nem repített volna téged fiai boldogtalan társaságába, nem törődve azzal, mi helyes és mi igazságos!
- 5 A jó gyümölcshez való megtéréseid egykor ugyanannyi örömet és édességet okozott a mennyben és a földön, mint amennyi fájdalmat és sírást okoz most gonosz visszatéréseid (nyavalyás ebként) undorító okádásodhoz. E visszatérés után tagjaid a gonoszság eszközeiül a bűnnek és az ördögnek adatnak, pedig az lett volna helyénvaló, ha azokat az igazság eszközeiül buzgón Istennek adod.
- 6 Izgatott füleid nem hallják, hogyan dicsérik Istent édes hangon Krisztus dalos tanítványai, és az egyház dallamos zenéjét sem hallják, csupán önmagad üres dicséretét bűnözők szájából, akik dühöngő zsbírusokként hasogatják a fület, akiknek szája hazugságokkal van tele, és a körülállókat habzó köpedékükkel fröcskölik le. Így tehát az egykoron Isten szolgálatára szánt edény az ördög eszközévé válik, és ami valaha mennyei dicsőségre tartatott méltónak, most jogosan vettetik a pokol mélységes fenekére.
- 35 Elméd ostobaságok tömegétől tompa: azonban mégsem tekinti akadálynak az ilyen gonosz botrányköveket. Mint a fürge csikó, amelyet vonz minden, ami ismeretlen, elméd is zabolázatlan dühvel sodródik a bűn széles lapályán, régi bűnökre újakat halmozván.
- 2 Első vélelmezett házasságod, miután szerzetesi fogadalmad semmivé foszlott, törvénytelen volt ugyan, de legalább saját feleségedhez kötött. Te azt felbontottad, és újat kötöttél, mégpedig nem valami özvegyvel, hanem élő férfiú szeretett feleségével, aki ráadásul nem is idegen volt, hanem fivéred fia. Kemény nyakad tehát, amelyet már a bűn akkora terhe nyom, a legalsó mélységekből még mélyebbre hajlik; ugyanis szentségtörésedet megkoronázandó, két gyilkosságra is vetemedtél:

megölted ezt a férfiút és a feleségedet, miután egy kis ideig még élvezted őt.

- 3 Ezután elvetted azt az asszonyt, akinek cinkosságával és biztatásával belevetted magad e bűn-rengetegbe. Az esküvő nyilvános volt, és ahogy élősködőid hazug nyelve kiáltja (csak ajkukkal azonban, nem szívük mélyéből): törvényes, hiszen özvegy volt a nő. Nekem azonban az a véleményem, hogy botrányos volt.

- 4 Bármelyik szent, ha zsigereit ilyen történet csikarná, azonnal zokogva könnyekre fakadna. Minden pap, aki szíve egyenességében nyitott Isten felé, hangosan jajveszékelné e dolgok hallatán, és a prófétával együtt mondaná: 'Ki ad az én fejemnek vizet és szemeimnek könnyforrást, hogy sirassam éjjel és nappal az én népem megöltjeit?'

- 5 Jaj, de mennyire nem fogadtad meg a próféta intő szavait: 'Jaj nektek, istentelen emberek! kik elhagytátok a fölséges Úr törvényét. Ha születtek is, átokra születtek, és ha meghaltok, átokban lesz osztályrészetek. Mind az, mi földből való, a földbe tér vissza; úgy az istentelenek átokról veszedelemre.' Mármint akkor, ha nem térnek vissza Istenhez, legalább a következő figyelmeztetést hallván:

- 6 'Fiam, vétkeztél. Ne cselekedd többé, hanem az előbbiekért is könyörögi, hogy megbocsátassanak neked.' Vagy ezt: 'Ne késsél megtérni az Úrhoz, és ne halogasd azt napról-napra, mert hirtelen eljő haragja,' ugyanis az Írás szerint 'a fejedelemnek, ki örömet hallgatja a hazugság ígéit, minden szolgálja istentelen.' Valóban, ahogy a próféta mondja: 'az igaz király fölemeli az országot.'

- 36 Mégis bizonyosan nem vagytok híján a figyelmeztetéseknek: hiszen tanítótok volt csaknem egész Britannia elegáns mestere.⁴⁴ Ezért hát óvakodjatok, nehogy az essen meg veletek, amit Salamon lejegyzett: 'Aki bolondnak beszél bölcsességet, mintha alvót serkentene föl mély álomból, mert a történet végén azt mondja majd: Mit akar ez?' 'Mosd meg szívedet a gonosztságtól, Jeruzsálem,' ahogy mondva vagyon, 'hogy megszabadulj.'

- 2 Ne utasítsd hát el, könyörgök, Isten kimondhatatlan kegyelmét, aki prófétái által ekképp szólítja fel a gonoszokat bűneik elhagyására:

44. Talán Illtudra utal, aki a glamorgani Llanilltud Fawrban működött, ahol állítólag maga Gildas is diákoskodott.

'Hirtelen szólok nemzet és ország ellen, hogy kiirtom és lerontom és elveszítem azt.' És ilyen erősen serkenti a bűnösöket a megbánásra: 'De ha az a nemzet bűnbánatot tart gonoszságáról, én is megbánom a gonoszt, melyet szándékom volt vele cselekedni.' Majd ismét: 'Ki ad szívét, hogy meghalljanak engem és megtartsák parancsaimat, és jó dolguk legyen nekik életük minden napjain.'

3 Majd ismét, a Második Törvénykönyv énekében: 'Tanács és okosság nélkül való nemzet. Vajha eszesek volnának, és értenének, és végökről gondoskodnának! Miképp kergethetne egy ezeret, és szalaszthatna meg kettő tízezeret?' És az evangéliumban is így szól az Úr: 'Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradoztok és terhelve vagytok, és én megnyugtatlak titeket. Vegyétek rátok az én igámat, és tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű, és nyugodalmat találok lelkeiteknek.'

4 Mindez talán süket fülekre talál nálatok, kik megvetitek a prófétákat, megtagadjátok Krisztust, engem pedig méltatlannak vélték, hiszen jelentéktelen vagyok; mindazonáltal lelkem őszinte jámborságával engedelmeskedek a próféta kinyilatkoztatásának: 'Telve vagyok az Úr lelkének erejével, hogy hirdessem Jákobnak az ő vétkét, és Izraelnek az ő bűnét,' nehogy belőlem is 'ugatni nem bíró néma eb' legyen, mert Salamon szavaival: 'Kik az istentelennek azt mondják: Igaz vagy, azokat megátkozzák a népek, és megutálják a nemzetségek. De akik fenyítik őt, megdicséértetnek és áldás jó rájuk,' majd ismét:

5 'Ne titkold el bölcsességedet, ha felebarátod tisztessége forog fenn, és ne tartsd vissza a szót a megmentés idején,' továbbá: 'Mentsd meg azokat, kik halálra vitetnek; és kik veszedelemre vonatnak, ne szűnj megszabadítani,' mert ahogy ugyanaz a próféta mondja: 'A gazdagság nem használ a harag napján; az igazság pedig megszabadít a haláltól,' 'és ha az igaz is csak alig üdvözülni, az istentelen és a bűnös hol marad meg?'

6 De ha ez így lesz, bizonyosan utolér benneteket a pokol sötét áradatának szörnyűséges forgataga és ádáz hullámozása. Örökké gyötör majd, de soha el nem emészt benneteket. Hasztalan és késő lesz majd akkor jól látható bűnhődéseitek és bűnbánatotok; mert ebben a kellemes időben és a feloldozás napján késlekedtek az élet igaz ösvényére megtérni.

- 37** Ezzel, vagy talán már korábban, be kellett volna fejeznem e könnyes históriát, e panaszt a kor gonoszságairól, hogy ajkaim ne az emberek tetteiről szóljanak immár. De nehogy valaki azt gondolja, hogy félek, vagy hogy belefáradtam abba, hogy állandóan Izaiás figyelmeztetése szerint éljek: 'Jaj nektek, kik a gonoszt jónak mondjátok, és a jót gonosznak, a sötétséget világossággá tévén, és a világosságot sötétséggé; a keserűt édessé tévén, és az édeset keserűvé,' akik 'látván nem látnak, és hallván, nem hallanak,' kiknek szívét a bűnök sűrű fellege borítja;
- 2 ezért össze akarom foglalni, milyen fenyegetéseket tartalmaznak a próféták jóslatai a Fáraó lovasságának ezen öt veszett és féktelen, a seregét a Vörös-tengerbe hajtó csatlósa és a hozzájuk hasonlók ellen. Ezek a jóslatok alkotják majd csekély munkám igyekezetének biztos és szépséges fedőlapjait, melyek megvédik azt a verésében egymással versengő ellenségeskedők záporától.
- 3 Most tehát, mint eddig is, válaszoljanak helyettem a szent próféták. Így volt ez a múltban. Szívtelték a jót, tiltották az embereknek a rosszat, s ezért bizonyos értelemben Isten szája és a Szentlélek eszköze voltak. Válaszoljanak tehát ők korunk gőgös és konok fejedelmeinek, ha azt találnák mondani, hogy mindez az én koholmányom, és hogy csak locsogok, amikor ily figyelmeztetéseket és ily rémségeket vágok hozzájuk.
- 4 Mi több, egyetlen bölcs ember sem kételkedik abban, hogy a mai bűnök mennyivel súlyosabbak a korábbiaknál. Ahogy az apostol mondja: 'Ha valaki megveti a törvényt, két vagy három tanúbizonyosságra minden irgalom nélkül meghal; vélhetitek, mennyivel súlyosabb büntetéseket érdemel, ki az Isten Fiát megtapodja.'
- 38** Először Sámuelet látjuk, aki Isten parancsára törvényes királyságot alapított, és már születése előtt Istennek szenteltetett; Dántól Berszabeéig ő volt Izrael minden népének igaz prófétája, és ezt igaz csodás jelek bizonyították. A Szentlélek szólt az ő szájából mennydörögve a világ minden hatalmasságához, amikor Sault, a zsidók első királyát vádolta azzal, hogy az Úr parancsainak nem engedelmeskedik. Ezt mondta: 'Esztelenül cselekedtél, és nem tartottad meg a te Urad Istened parancsait, melyeket parancsolt. Mit ha nem cselekedtél volna, állandóvá teendette az Úr királyságot Izraelen mindörökké, de semmiképpen

sem lesz állandó királyságod.'

- 2 De mit tett Saul, ami hasonlított a jelenkor bűneihez? Házasságtörést vagy apagyilkosságot követett el? Szó sincs róla. Pusztán részletében megváltoztatott egy parancsot. Ahogy egyikünk azt helyesen mondja, nem a véték természete a lényeg, hanem a parancs megszegése.

- 3 Saul azt képzelte, tisztázhatja magát a vádak alól, és furfangosan fűzte egymásba a mentségeket, ahogy az emberek teszik, eképpen: 'De én hallgattam az Úr szavára, és azon az úton jártam, melyen elküldött engem az Úr.' De Sámuel megint megróttá: 'Vajjon az Úr égő- és békeáldozatokat kíván-e, és nem azt-e inkább, hogy engedelmeskedjenek az Úr szavának? Mert jobb az engedelmesség mint az áldozatok, és jobb szót fogadni mint kosok kövérét bemutatni; mert ellene tusakodni olyan, mint a varázslás vétke; és nem akarni engedelmeskedni, mint a bálványozás bűne. Ugyanezért mivel megvetetted az Úr szavát, téged is megvetett az Úr, hogy ne légy király.'

- 4 Majd valamivel később: 'Az Úr elszakasztotta tőled Izrael országát, és felebarátodnak adta, ki jobb náladnál. A győzelmes pedig Izraelben nem kímél, és nem fogja megbánni, mert nem ember, hogy megbánja' — ezen pedig a gonoszok kemény szíve értendő.

- 5 Jegyezzük meg, hogy azt mondta: a bálványozás bűnét követi el az, aki engedelmeskedni nem akar Istennek. Ezek a gonosz férfiak ezért hát ne büszkélkedjenek, amiért nem áldoznak nyilvánosan pogány isteneik előtt: mert bálványimádók ők, amikor mint a sertések, lábaikkal tapodják Krisztus legdrágább gyöngyeit.

- 39 Ez az egyetlen példa, mint megcáfolhatatlan tanú épp elegendő lenne a gonoszok helyes útra térítésére. De hogy Britannia összes gonoszságát sok tanú szája bizonyítsa, lássuk a többit is.

- 2 Mi történt Dáviddal mikor megszámllalta népét? Gád próféta ezt mondta neki: 'Ezeket mondja az Úr: háromnak választása adatik neked: válassz egyet, amit akarsz, ezek közül, hogy cselekedjem rajtad. Vagy éhség jó földedre hét esztendeig, vagy három hónapig futsz az ellenségeid elől és azok kergetnek téged, vagy bizonynyal három napig tartó mirigyhálál lesz földeden.'

- 3 Mivel választania kellett, és mivel inkább az irgalmas Isten kezébe akart kerülni mint az emberekébe, Dávid népének hietvenezer halottja által sújtatott le, és ha apostoli szeretetéből nem könyörgött volna, hogy az övéi helyett halhasson, a vész pedig ne érje őket, mondván: 'Én vagyok,

aki vétkeztem, én cselekedtem gonoszul; ezek kik juhok, mit cselekedtek? Forduljon kérlek, kezed ellenem és atyám háza ellen,' akkor önhitt magabiztosságáért saját halálával fizetett volna.

- 4 Csakugyan, mit mond az Írás azután az ő fiáról: 'És azt cselekvé Salamon, ami nem vala kedves az Úr előtt, és nem vala oly állhatatos az Úr követésében mint atyja.' 'Azért monda az Úr Salamonnak: Mivel hogy ez volt benned, és nem tartád meg szövetségemet és parancsaimat, melyeket neked parancsoltam: elszakasztva elszakasztom országodat, és szolgádnak adom azt.'

- 40 Halljátok, mi történt Izrael két királyával, Jeroboámmal és Bázával, kik ugyanúgy szentségtörők voltak, mint a mai királyok. Az Úr ítélete a próféta ezen szava által jutott el hozzájuk: 'Azért hogy felmagasztaltalak téged a porból, és fejedelemmé tettelek Izraelen, és ők ostobaságuk által engem bosszantottak, íme én learatom Báza maradványait, és az ő háza maradványait, és olyanná teszem házát, mint Nábat fiának, Jeroboámnak házát. Aki elhal Bázából a városban, azt az ebek eszik meg; és aki elhal belőle a mezőn, azt égi madarak eszik meg.'

- 2 Halljátok azt a fenyegetést is, amelyet Illés szent ajkai mondtak ki; az ő ajkait az Úr tűzből eredő hangja bírta meg. Ez volt az ő figyelmeztetése Izrael gonosz királyának — a mi királyaink fegyvertársának —, akinek a felesége szötte tervben való cinkossága miatt az ártatlan Nábotot megölték ősi szökegyéért: 'Ötél s azonfelül foglaltál is! És ezek után mondd: Ezeket mondja az Úr: Ezen a helyen, melyen fölnyalták az ebek Nábot véré, fölnyalják a te véredet is.' Mi pedig jól tudjuk, hogy ez pontosan így is történt.

- 3 Azonban, hogy meg ne csalatkozzatok (mint Ákáb) 'a prófétáid szájából szóló hazug lélek által,' kérlek, hallgassátok Mikeás próféta szavait: 'Most tehát íme az Úr a hazudság lelkét adta minden prófétáid szájába, kik itt vannak, és az Úr rosszat szólott ellened.'

- 4 Mert bizonyos, hogy ma is van néhány olyan tanító, akit eltölt a romlottság szelleme, és aki a gonosz élvezeteket igenli az igazsággal szemben. 'Az Ő beszédei lágyabbak az olajnál, de azok nyilak.' Ezek a férfiak azt mondják: Békesség, békesség! holott nincs békesség a bűnösnek. Ahogy a próféta más helyütt mondja: 'Nincs békességök az istenteleneknek, úgymond az Úr.'

- 41 Továbbá, Azariás, Óded fia ezt mondta Ázának, miután megölt

ezerszer ezeret a szerencsének hadseregéből, és hazatért: 'Az Úr veletek van, amíg vele vagytok, és ha keresitek őt, megtaláljátok. Ha pedig elhagyjátok őt, elhagy titeket.'

2 Amikor Josafát segítséget hozott a gonosz királynak, eképp dorgálta meg Jehu próféta, Hanani fia: 'Az istenteleneknek adsz segítséget, és azokkal kötsz barátságot, kik az Urat gyűlölik, és ezért megérdemled vala ugyan az Úr haragját.' Mi lesz hát azokkal, kiket saját bűneik kötelékei kötnek gúzsba? Ha az Úr oldalán akarunk harcolni, gyűlölünk kell az ilyen emberek bűneit, ámbár a lelküket nem. Ahogy a Zsoltáros mondja: 'Kik szeretitek az Urat, gyűlöljétek a gonoszt!'

3 Mit mondott hát Illés, Izrael tüzes szekere és szekérhajtója ugyanezen Josafát fiának, a gyilkos Jórarnak, aki megölte nála különb fivéreit, hogy ő, a fattyú uralkodhassék helyettük: 'Ezeket mondja Dávid atyád Ura Istene: Mivelhogy nem jártál atyád, Josafát útjain, és Áza, Júda királya útjain, hanem Izrael királyainak útjain jártál, követvén Ákáb háza paráznaságát; azonfelül testvéreidet is, Josafát fiait, a náladnál jobbakat megölted: íme az Úr megver téged nagy csapással, a te fiaiddal együtt.'

4 Majd valamivel később: 'Te pedig megbetegszel gyomrod igen gonosz nyavalyájával, míg béled kimegy lassan-lassan naponkint.'

5 Fogadjátok meg a Joásnak, Izrael királyának szóló figyelmeztetést is, amikor az elhagyta az Urat, ahogy ti is; Jojáda próféta fia, Zakariás felállt és ezt mondta a népnek: 'Ezeket mondja az Úr Isten: Miért hágyátok át az Úr parancsát, ami nem fog nektek használni, és elhagytátok az Urat, hogy elhagyjon titeket?'

42 Mit mondjak Izaiásról, a próféták legfőbbjéről? Így kezdi próféciájának — vagy inkább látomásának — előszavát: 'Halljátok, egek! és vedd füleidbe föld! mert az Úr szól. Fiaikat neveltem és fölmagasztaltam, ők pedig megvetettek engem. Megismeri az ökör gazdáját, és a szamár ura jászolyát; Izrael pedig nem ismer engem, és az én népem nem ért.'

2 Röviddel később, az ilyen ostobaság által alaposan indokolt fenyegetőzés során ezt mondja: 'Sion lánya elhagyatik, mint a levélszín a szőlőben, mit a kaliba az ugorkás kertben, és mint a város, mely elpusztíttatik.' Külön a fejedelmekhez így szól: 'Halljátok az Úr ígését, Szodoma fejedelmei! vegyétek fületekbe a mi Istenünk törvényét, Gomorra

népe!'

- 3 Meg kell jegyezni, hogy e gonosz királyokat 'Szodoma fejedelmeinek' hívja. Az Úr megtiltja az ilyen embereknek, hogy áldozatokat és ajándékokat ajánljanak neki (bár mi, mohóságunkban, elfogadunk olyan dolgokat amelyek utálatosak Isten előtt, és, vesztünkre, nem osztjuk szét ezeket a szűkölködők és nélkülözők között), és így szól azokhoz, akik súlyos gazdagsággal terheltek és hajlamosak ocsmány bűnök elkövetésére: 'Ne tegyetek többé áldozatokat hiába; a jó illatszer utálatosság előttem.'
- 4 A fenyegetéseket pedig így folytatja: 'És mikor kiterjesztitek kezeiteket, elfordítom szemeimet rólatok, és akármely sokszor imádkoztok, nem hallgatlak meg.' Azt is megmondja, miért: 'Kezeitek vérrrel borítvák.' Ugyanakkor azt is megmutatja, hogyan lehet kiengesztelni: 'Mosdjatok meg, legyenek tiszták, vegyétek el gondolataitok gonoszságát színem elől; szűnjetek meg gonoszul cselekedni. Tanuljatok jól cselekedni, keressétek az igazat, segítsétek az elnyomottat, tegyetek ítéletet az árvának.'
- 5 Hozzáteszi még az Úr kedvére való változást is: 'Ha bűneitek leendnek mint a karmazsin, mint a hó megfehérednek; és ha pirosak leendenek is mint a bíbor, lesznek, mint a fehér gyapjú. Ha készakarattal engem hallgattok, a föld javát fogjátok élvezni. Hogyha ellenszegültök, és engem haragra ingereltek, fegyver emészt meg titeket.'
- 43** Íme, egy igaz tanú, aki mindenki előtt részrehajlás nélkül tanúságot tesz jóságtok és vétkeitek méltó jutalmairól. Nincs itt helye az olyan mételynek, melyet tiszteletteljes élőködőitek duruzsolnak füleitekbe.
- 2 Figyelmét a kapzsi bírák sem kerülik el: 'Fejedelmeid hitetlenek és az orzók társai; mindnyájan szeretik az ajándékokat, és az adományok után járnak; az árvának nem tesznek ítéletet, és az özvegy nem jut be hozzájuk. Azért mondja a seregek Ura Istene, Izrael hatalmasa: Hah! vigasztalást veszek az ellenem szegülőkön, és bosszút állok ellenségeimen.' 'És tönkre teszi a gonoszokat és bűnösöket egyetemben; és kik elhagyták az Urat, megemésztetnek.'
- 3 Majd alább: 'Az ember kevély szemei megaláztatnak, és meghajtatik a férfiak nyakassága.' Továbbá: 'Jaj az istentelennek! ő rosszul jár, mert kezeinek jutalmát veszi.' És valamivel később: 'Jaj nektek, kik reggel fölkeltek a részegeskedésre, és az estig való ivásra, hogy a bortól

áthevüljete! Citera és lant, dob és síp és bor vagyon a ti lakomátokon, de az Úr dolgára nem tekintetek, sem az ő kezeinek műveire nem gondoltok. Azért vitetik fogságra az én népem, mert nincsen belátása; és az ő nemesei elhalnak éhséggel, és népsokasága eleped a szomjúság miatt. Azért föltátja torkát a pokol, és végnélkül fölnyitja száját, hogy abba leszálljanak erősei és az ő népe nagyjai és dicsői.'

- 4 Majd alább: 'Jaj nektek, kik hatalmasok vagytok a boritalra, és erős férfiak a részegeskedésre! kik igazságot teszték az istentelennek ajándékokért, és az igaztól az ő igazságát elveszitek. Azért, mint a pozdorját megemésztí a tűz nyelve, és a láng heve elégeti: úgy az ő gyökerök hamuvá leszen, és csemetéjük fölszáll, mint a por; mert elvetették a seregek Urának törvényét, és Izrael Szentének ígését káromlották. S mindezek mellett sem fordul el az ő haragja, hanem keze mégis kinyújtva vagyon.'

- 44 Valamivel később a végítélet napjáról és a bűnösök kimondhatatlan rettegéséről szól: 'Ordítsatok, mert közel van az Úr napja' (és ha már akkor is közel volt, mire számíthatunk manapság?), 'mint a pusztítás, úgy jó az Úrtól. Azért minden kéz ellankad, és minden ember szíve eleped, és le lesz verve. Kínok és fájdalmak fogják el; mint a szülőasszony, oly fájdalmat szenvednek, iszonyodva néz kiki felebarátjára, égő orcák az ő ábrázataik. Íme az Úr napja eljő, kegyetlenül, tele bosszankodással és haraggal és búsulással, hogy a földet elpusztítsa, és bűnösait arról eltiporja. Mert az ég csillagai és azok fényessége nem terjesztik világosságukat; sötét lesz a nap feljövésében, és a hold nem fénylik világosságával. És meglátogatom a világ gonoszságait, és az istentelenek ellen azok hamisságait; és megszüntetem kevélységét és az erősök fölfuvalkodását megalázom.'

- 2 Továbbá: 'Íme az Úr elpusztítja a földet, és üressé teszi, és fölforgatja annak színét, és elszélesztí annak lakóit. És mint a nép, úgy jár a pap; és mint a szolga, úgy az ő ura; mint a szolgáló, úgy asszonya; mint a vevő, úgy az eladó; mint a kölcsönadó, úgy a kölcsönvevő; mint a hitelező, úgy az adós. Pusztulással elpusztíttatik a föld, és dúlással földúlatik; mert az Úr mondotta ez ígét. Sír és elbágyad a föld, és megerőtlenül; elbágyad a föld kereksege, és megerőtlenül a föld népének magassága. És a föld megfertőztetett lakóitól; mert általhágták a törvényeket, elfordították az igazságot, feltörték az örök szövetséget. Ezért átok emésztí meg a földet.'

45 Majd alább: 'Fohászkodnak mindnyájan, kik szivökben egykor örültenek. Megszűnik a dobok öröme, elcsendesedik a vigadók zengése, megnémul a citera gyönyörűsége. Nem isszák a bort énekszóval, keserű az ital ivóinak. Romlott a hiúság városa, bezárva minden ház, senki sem megyen be. Jajkiáltás lesz a bor miatt az utcákon; eltűnt minden vigasság, elköltözött a földnek minden öröme. Pusztaság marad a városban, és a nyomorúság elnyomja a kapukat. Mert ezek lesznek a földön, a népek között.'

2 Röviddel később: 'A gonoszok gonoszul cselekesznek, a törvényszegők gonoszságával cselekesznek gonoszul. Félelem és verem és tör vár terád, ki a föld lakója vagy. És léssen: Aki elszalad a félelem szózatától, verembe esik; és ki a veremből kivergődik, törbe akad; mert a csatornák megnyílnak a magasságban, és a föld alapjai megrendülnek. Töréssel megtöretik a föld, rontással megrontatik a föld, rendüléssel megrendítetik a föld. Ingadozással ingadoz a föld, mint a részeg, és elvételik, mint egy éjjeli hajlék; és rája nehezül az ő gonoszsága, elesik és nem kel föl többé. És léssen: Az napon meglátogatja az Úr az ég seregét a magasságban, és a föld királyait, kik a földön vannak, és összegyűjtetnek egy kévekötésben a verembe, és ott tömlöcbe rekesztetnek, és sok napok után meglátogattnak. És elpirul a hold, és megszégyenül a nap, mikor a seregek Ura országol Sionhegyén és Jeruzsálemben, és az ő vénei színe előtt megdicsőíttetik.'

46 Valamivel később Izaiás megindokolja a fenyegetéseket, így szólván: 'Íme, nem rövidült meg az Úr keze, hogy meg ne szabadíthatna, és nem nehezült meg füle, hogy meg ne hallgathatna; de a ti gonoszságtok választ el titeket Istenetektől, és bűneitek rejtik el az ő orcáját előletek, hogy meg ne hallgasson. Mert kezeitek megfertőztettek vérrel, és ujjaitek gonoszsággal; ajkaitok hazudságot szólnak, és nyelveitek gonoszságot beszél. Nincs, aki igazságra hivatkozzék, sem aki igazán ítéljen; hanem a semmiben bíznak, és hiúságokat szólnak; bajt fogannak, és gonoszságot szülnek.'

2 Majd alább: 'Munkájok hasztalan munka, és a gonoszság cselekedete az ő kezeikben. Lábaik gonoszra futnak, és sietnek, hogy ártatlan vért ontsanak; gondolataik haszontalan gondolatok; pusztítás és romlás van az ő útakon. A békesség útját nem ismerik, és nincsenek igaz járatban; ösvényeik tekervényesek nekik; aki csak azokon jár, nem tud a békességről. Azért messze távozott tőletek az ítélet, és az igazság nem

ér el titeket.'

- 3 És röviddel később: 'És hátra tért az ítélet, és távol áll az igazság; az utcán összeroskad az igazság, és nem mehet elő a jogosság. És feledésbe ment az igazság, és aki távozott a gonosztól, zsákmánnyá lett. Látta ezt az Úr, és gonosznak látszott szemei előtt, hogy nincs igazság.'

- 47 Elégedjünk meg ezzel a rövid részlettel Izaiás próféta számos igéjéből. De most jól figyeljete annak a szavára, akit Isten már fogantatása előtt ismert, és mielőtt kijött volna anyja méhéből, prófétául rendelt a nemzeteknek: ő Jeremiás. Hallgassátok az oktan népről és a makacs királyokról szóló jövendöléseit.

- 2 Szelíd hangon kezd hozzá: 'És lón az Úr igéje hozzám, mondván: Eredj és kiálts Jeruzsálem füleibe, mondván: Halljátok az Úr igéjét, Jákob háza és Izrael házának minden rokonsága! Ezeket mondja az Úr: Micsoda hamisságot találtak bennem atyáitok, hogy eltávoztak tőlem és a hiúság után jártak, és hivságosakká lettek? és nem mondták: Hol vagy az, ki fölhozott minket Egyiptom földéről.'

- 3 Majd kissé később: 'Régi időtől összetörted igámat, szétszaggattad köteleimet, és mondtad: Nem szolgálok. Én pedig téged választott szőlőnek ültettelek, egészen valódi magnak; hogyan változtál tehát nekem gonosz, idegen szőlővé? Ha magadat salétrommal mosod is, sok szappanfűvet vévén hozzá, tisztátalan vagy gonoszságodban előttem, úgymond az Úr.'

- 4 Majd alább: 'Minek akartok velem pörlekedni? mindnyájan elhagytok engem, úgymond az Úr. Hiába vertem meg fiaitokat, nem fogadjátok el a fegyelmet. Tekintétek az Úr igéjét: Vajjon pusztasággá lettem-e Izraelnek, vagy későn termő földdé? Miért mondja tehát az én népem: Eltávoztunk, nem jövünk többé hozzád? Vajjon a szűz elfeledkezik-e ékszeréről, vagy a menyasszony mellszalagjáról? az én népem pedig elfeledkezett rólam számtalan napokon.' 'Mert az én bolond népem nem ismert engem; esztelen fiak ők és balgatagok; okosak, hogy gonoszt cselekedjenek, jól cselekedni pedig nem tudók.'

- 48 Aztán a próféta saját személyében szól: 'Uram! a te szemeid a hűséget nézik; vered őket, és nem fájlalják; megtöröd őket, és nem akarják fölvenni a fegyelmet; keményebbekké tették orcájukat a kőnél, és nem akarnak megtérni.'

- 2 Majd ismét az Úr szól: 'Hirdessétek ezt Jákob házának, és

hallassátok Júdában, mondván: Halljad, esztelen nép! kinek nincs szived, kik, szemeitek lévén, nem láttok, s füleitek, és nem hallotok! Tehát nem félték engemet? úgymond az Úr, és az én színem előtt nem fogtok bánkódni? Ki a törvényt tettem határu a tengernek örök paranccsal, melyet át nem hág; háborognak bár, de erőt nem vehetnek, és földagadnak, de azon át nem törnek az ő hullámai. E népnek pedig hitetlen és ellenszegülő szíve vagyon, eltávoztak és elmentek; és nem mondják szívökben: Féljük a mi Urunkat Istenünket.'

- 3 Továbbá: 'Mert istentelenek találatnak az én népem között, kik lesbe állnak, mint a madarászok, tört hányván és kelepccéket az emberek fogására. Mint a tör megtelek madarakkal, úgy az ő házaik rakvák álnoksággal; azért lettek nagyokká és gazdagokká. Megkövérednek és fölhíznak, és nagy gonoszul áthágják az én beszédeimet. Az özvegy ügyében nem ítélnék, az árva ügyét nem igazítják el, és a szegények törvényét nem ítélik meg. Vajjon ezekért ne látogassam-e meg? úgymond az Úr, vagy az ily nemzeten ne álljon-e bosszút az én lelkem?'

- 49 Reménykedjünk, hogy elkerülitek az alábbiakat: 'Beszéld el bár nekik mindez ígéket, és nem hallgatnak meg téged; híjjad őket, és nem felelnek neked. Azért mondd nekik: Ez azon nemzet, mely nem hallgatta az ő Ura Istene szavát, és nem vette föl a fegyelmet; elveszett a hit, és szájból elvétellett.' És kissé tovább: 'Vajjon a ki elesik, nem kel-e föl? és aki elfordult, nem tér-e meg? Miért fordult el tehát ez a nép Jeruzsálemben megátalkodott elfordulással? A hazudsághoz ragaszkodnak, és nem akarnak megtérni. Figyelmezek és hallgatók; de senki jót nem szól, senki bánatot nem tart bűnéről, mondván: Mit cselekedtem? Mindenki futásának eredt, mint a harcra rohanva menő ló. A kánya az égen megismeri idejét, a gerlice és fecske és gólya megtartják eljöveteleik idejét; az én népem pedig nem ismeri meg az Úr ítéletét.'

- 2 A prófétát halálra rémíti a szentségtörés vak előrenyomulása és ez a kimondhatatlan részegség; könnyeket hullat azokért, akik nem siratják meg önmagukat (mint napjaink nyomorult zsarnokai), és kéri az Urat, ne szárítsa ki könnyeit: 'Az én népem leányának romlása miatt levert vagyok, szomorkodom és iszonyat fog körül engemet. Nincs többé balzsam Gálaádban? vagy nincsen ott orvos? Miért nem gyógyul be tehát az én népem leányának sebe? Ki ad az én fejemnek vizet és szemeimnek

könnyforrást, hogy sirassam éjjel és nappal az én népem megöltjeit? Ki visz engem a pusztába az útonjárók szállására, hogy elhagyjam népemet és eltávozzam tőlök? mert mindnyájan paráznák, gonosztevők gyülekezete. Nyelvöket, mint a hazudságnak és nem igazmondásnak íját, kinyujtják; megerősödtek a földön, mert gonoszlól gonoszra mennek, és engem nem ismernek, úgymond az Úr.'

3 Továbbá: 'És mondá az Úr: Mivel elhagyták az én törvényemet, melyet nekik adtam, és nem hallgatták szómat, és nem jártak a szerint, hanem elmentek szívök álnoksága után, azért ezeket mondja a seregek Ura, Izrael Istene: Íme én e népet örömmel éltetem, és epevízzel itatom őket.'

4 Majd nemsokára olyasmi következik, amit a próféta gyakran megtesz írásaiban — Isten nevében szól: 'Te azért ne imádkozzál e népért, és ne tégy érettök dicséretet és könyörgést, mert nem hallgatom meg az időben, mikor hozzám kiáltanak, az ő nyomorúságuk idején.'

50 Hát most mihez kezdenek rossz csillagzat alatt született vezéreink? Azon keveseket, kik megtalálták a keskeny ösvényt és maguk mögött hagyták a széleset, Isten megakadályozza, hogy imádkozzanak, mivel ti rendületlenül kitartotok a gonosz mellett, mellyel gyalázatosan kihívjátok magatok ellen az Urat. Másrészt pedig, ha őszintén megtértetek volna az Úrhoz (mert Isten nem akarja elpusztítani az ember lelkét, és megvédelmezi a kitaszítottat a teljes pusztulástól), nem is hozhattak volna rátok rosszat: hiszen Jónás prófétának sem sikerült büntetést hozni a niniveiekre, bármennyire is szerette volna.

2 Most azonban tegyük félre saját szavainkat, és figyeljünk a próféta harsonájának hangjára: 'És ha azt mondod szívedben: Miért jöttek énám ezek? A te gonoszságod sokasága miatt. Ha elváltoztathatja bőrét a szerezsen, vagy tarkaságát a párdúc: ti is jót cselekedhettek, kik rosszat tanultatok,' ahol a próféta azonban azt sejteti, hogy nem is akartok.

3 Majd pedig: 'Ezeket mondja az Úr e népnek, mely szeret futosni, és nem nyugszik, és az Úrnak nem is tetszik: Most megemlékezik gonoszságaikról, és meglátogatja bűneiket. És mondá az Úr nekem: Ne könyörögj e népért az ő javára. Mikor böjtölnek, nem hallgatom meg könyörgésöket, és ha áldoznak, égő és egyéb áldozatokat, nem fogadom el azokat.' Továbbá: 'És mondá az Úr nekem: Ha Mózes és Sámuel állana is előttem, nincs lelkem e néphez; úzd el őket színem elől, menjenek.'

4 És egy kis idő múlva: 'Mert ki könyörül rajtad, Jeruzsálem! vagy ki

bánkódik éretted? vagy ki megyen könyörögni a te békességedért? Te elhagytál engem, úgymond az Úr, hátra tértél; azért kinyújtom rád az én kezemet, és megöllek téged.'

5 Majd később: 'Ezeket mondja az Úr: Íme én végzést készítek ellenetek; térjen meg kiki az ő gonosz útjáról, és igazuljatok meg utaitokban és törekvéseitekben. Kik mondanak: Mind hiába! mert mi gondolataink után indulunk, és mindenikünk gonosz szíve hamissága szerint cselekszik. Azért ezeket mondja az Úr: Kérdezzétek meg a pogányokat, ki hallott oly iszonyúságokat, minőket fölöttébb cselekedett a szűz Izrael? Vajjon elfogy-e a kősziklás földről a Libanon hava? vagy elapaszthatók-e a fakadó és lefolyó hideg vizek? De az én népem elfeledkezett rólam.'

6 Egy kis idő múlva választás elé állít ekképpen: 'Ezeket mondja az Úr: Tegyetek ítéletet és igazságot, és szabadítsátok meg az erővel elnyomottat a nyomorgató kezéből; a jövevényt és árvát és özvegyet meg ne szomorítsátok, és igaztalanul el ne nyomjátok, és ártatlan vért ne ontsatok. Mert ha cselekedvén megcselekszitek ezeket: királyok járnak be e ház kapuin Dávid nemzetségéből, az ő királyi székében ülök. Hogyha nem hallgatjátok ez igéket, enmagamra esküszöm, úgymond az Úr, hogy pusztává leszen e ház.'

7 Majd ismét (egy gonosz királyról szólva): 'Élek én! úgymond az Úr: hogyha Jekoniás gyűrű lenne is az én jobb kezemen, onnan is levonnám őt, és a lelkét keresők kezébe adnám.'

51 Mindezekén felül a szentéletű Habakuk riadót kiált: 'Jaj annak, ki várost épít vérrel, és várerősséget alapít igazságtalansággal. Vajon ezek nem a Mindenhatótól vannak-e? És sok behullott a tűzbe, és a nemzetek elfogyatkoznak.' És így panasszal vezeti be próféciaját: 'Meddig kiáltok, Uram! és nem hallgatsz meg? sikoltok hozzád, miért láttatsz gonoszságot és nyomort, hogy nézzem a ragadozást és igazságtalanságot? Az ítéletben nagy az ellentmondás, és megvesztegetik a bírót. Azért szegik meg a törvényt, és nem éri el célját az ítélet, mert az istentelen erőt vesz az igaz ellen, s innen támad a hamis ítélet.'

52 FigyeljeteK arra is, amit az áldott Ozeás próféta mondott a fejedelmekről: 'Áthágták szövetségemet, és megszegték törvényemet, és kiáltottak: Tudjuk, hogy Izrael ellensége vagy. A jót üldözték mint a gonoszt, önmagukért uralkodtak, és nem énáltalam: fejedelmek voltak de nem ismernek engem.'

53 Halljátok a szentéletű Ámos próféta fenyegetését is: 'Júda fiainak

három és négy vétkéért nem kegyelmezek; azért, hogy elvetette az Úr törvényét, és az ő parancsait nem tartotta meg; mert megcsalták őket bálványaik. És tüzet bocsátok Júdára, mely elemésztí Jeruzsálem házait. Ezeket mondja az Úr: Izraelnek három és négy vétkéért nem kegyelmezek; azért, hogy eladta ezüstért az igazat, és a szegényt saruért, mellyel a föld porát tiporják, és verik a szegények fejét, és a lealázottak útját elfordítják.'

- 2 És valamivel később: 'Keressétek az Urat, és éljete, netalán égjen, mint a tűz, József háza, és megeméssze, és ne legyen, ki megoltsa.' 'Izrael háza gyűlöli a dorgálót a kapuban, és a tökéletesen szólót utálja.'

- 3 Ennek az Ámosnak megtiltották, hogy Izraelben hirdesse az igét: erre azt válaszolta úgy, hogy hízélgéssel nem enyhítette szavait: 'Nem vagyok én próféta, és nem vagyok próféta fia, hanem pásztor vagyok, ki vadfügét szedek. És elvive engem az Úr, mikor a nyáj után mentem, és mondá az Úr nekem: Eredj és jövendölj az én népemnek, Izraelnek. És most halljad az Úr igéjét:' (ugyanis a királyhoz szólt) 'Te azt mondod: ne jövendölj Izraelről, és ne hozz sokaságot Jákob házára. Azért ezeket mondja az Úr: Feleséged a városban fog meggyaláztatni, fiaid és leányaid fegyver által hullanak el, földed zsinórral mérik föl, és te megfertőztetett földön halsz meg, és Izrael fogságba vitetik az ő földéről.'

- 4 Majd alább: 'Halljátok ezt, kik megrontjátok a szegényt, és kik szívjátok a föld szűkölködőt, mondván: Mikor múlik el az újhold, hogy eladjuk az árut, és a szombat, hogy felnyissuk a gabonatárt?' És valamivel később: 'Megesküdött az Úr Jákob kevélysége ellen: Soha nem felejtí el és nem kisebbítí minden cselekedeteket. Vajjon ezen ne reszkessen a Föld, és ne sírjon-e minden lakója? mind földagad, mint a folyóvíz.'

- 5 'Ünnepeiteket siralomra fordítom, mindnyájatok hátára szórzsákot hozok, és minden főre kopaszságot; és oly gyászra juttatom, minő az egyszülöttért vagyon, és az ő végét keserves nappá teszem.' Majd ismét: 'Fegyver által halnak meg az én népem minden bűnősei, kik azt mondják: nem közelget és nem jó ránk a veszedelem.'

- 54** Halljátok a szent látó, Mikeás szavait is: 'Halljátok ezt, nemzetségek! Mi ékítse a várost? Talán tűz és az istentelen háza, mely a hamisság kincseit gyűjtí, és igazságtalanságra sértést halmoz? Vajjon igazolom-e a hamis mértéket és a zacskóban az álnok fontot, melyek

által az ő gazdagjai beteltek hamissággal?’

55 Szofonías, a híres próféta figyelmeztetései is hegygé dagadnak. Figyeljete rá: ‘Közel van az Úr nagy napja, közel van és igen siet; az Úr napjának szava keserves és erős. Harag napja az a nap, gyötrelem és szükség napja, felhőnek és sűrű ködnek napja, harsonaszó és kiáltás napja, ínségnek és megzavarodásnak napja, sötétség és homály napja az erős városok ellen és a magas szegletek ellen. És megszorogatom az embereket, hogy úgy járnak, mint a vakok, mert az Úr szemeiben vétkeztek; és kivettetik vérök, mint a por, és testök, mint ökörgané. Sem ezüstjök, sem aranyok nem szabadíthatja meg őket az Úr haragja napján; az ő búsulásának tüzetől megemésztetik az egész föld, gyorsan véget vet ő a föld minden lakóinak. Jöjjetek egybe, gyűljetek össze, szeretetre méltatlan nemzet! Mielőtt olyanok lestek, mint a múlandó virág, mielőtt rájuk jön az Úr haragja.’

56 Halljátok azt is, amit a szent próféta, Aggeus mond: ‘Mondá az Úr: Én megrendítem az eget és a földet egyetemben. És fölforgatom az országok királyi székét, és megrontom a pogányország erősségét, fölfordítom a szekeret és a rajta ülőt.’

57 Ezután fontoljátok meg a kiválasztott prófétának, Zakariásnak, Addo fiának a szavait. Így kezdi próféciaját: ‘Térjete hozzám, úgymond a Seregek Ura, és hozzátok térek. Ne legyetek, mint atyáitok, kikhez az előbbi próféták kiáltottak, mondván: Ezeket mondja a Mindenható: Térjete meg a ti gonosz útaitokról, de nem hallgattak és figyeltek rám.’

2 Majd alább: ‘És az angyal monda nekem: Mit látsz te? És mondám: Én egy repülő sarlót látok, melynek hossza húsz könyöknyi. Ez az átok, mely kiterjed az egész föld színére; mert ez a föld minden orzóját halállal bünteti. Végrehajtom azt, úgymond a Mindenható; és bemegyén a tolvaj házába és az én nevemre hamisan esküvők házába.’

58 Továbbá Malakiás, a szent próféta ezt mondja: ‘Mert íme eljő az Úr napja, fölgyulladva, mint a kemence, s a kevélyek és a szentségteleneket cselekvők mind pozdorjává lesznek, és megégeti őket az eljövő nap, úgymond a Seregek Ura, mely nem hagy nekik gyökeret, sem hajtást.’

59 Ám figyeljete arra is, amit a szent Jób mondott a gonoszok kezdetéről és végéről: ‘Miért élnek tehát az istentelenek, fölemelkedve és gyarapodva gazdagsággal? Ivadéuk megmarad előttük, a rokonok és unokák serege szemeik előtt. Házaik biztosak és békében vannak, és nincs az Isten vesseje rajtuk. Tehenök nem vetél el; az üsző megellik és

nem veszi el borját. Úgy élnek, mint az örök nyájak, és magzataik örömmel veszik fel a zsoltárokat és a citerát. Jólétben végzik be napjaikat, és az alvilág csendességében alszanak.'

- 2 Tehát Isten nem figyel az istentelenek tetteire? 'Mindazonáltal az istentelenek szövéténeke eloltatik, és pusztulás jó rájuk. Isten haragja miatt a vajúdó asszony fájdalmát érzik. Úgy lesznek, mint polyva a szél előtt, és mint a hamu, melyet a forgószél elszór. Vagyona vesszen el a fiai számára! Szemei lássák meg önnön vesztét, és az Úr ne mentse meg őt!'

- 3 És valamivel később ugyanezekről az emberekről: 'Elrablották a nyájakat a pásztorral egyetemben, az árvák szamarát elhajtották és zálogul vették az özvegy ökrét: elfordították a szegények útját. Más szántóföldjét időnek előtte learatják. A szegény fizetség és élelem nélkül dolgozott a hatalmasok szőleijében. Meztelenül bocsátják el az embereket, levonván ruháikat, kiknek nincs leplők a hidegben.'

- 4 Majd nem sokkal később, ismervén tetteiket, átadta őket a sötétség birodalmának: 'Átkozott legyen része a földön, száradjon el a vetése! Ítéltessék meg cselekedetei szerint, minden gonosz töressék le, mint a korhadt fa. Mert magasra jutván haragjában ledöntötte a gyengéket. Ezért nem biztos élete; ha betegségbe esik, ne legyen reménye a gyógyulásra; de gyengeség vesz erőt rajta. Mert kevélysége sokaknak ártalmára volt, most elbágyadt mint hőségben a mályva, mint a búzákálász, amikor leesik a szárról.'

- 5 És alább: 'Ha megsokasodnak fiai, kardra hányatnak.' 'Ha összehordja is az ezüstöt, mint a földrőget, és annyi aranyat szerez, mint a sár: megszerzi ugyan, de az igaz osztja el.'

- 60** Emellett halljátok Ezdrásnak, a szent prófétának, a törvény tárházának a fenyegetéseit: 'Mondotta az én Uram: Jobb kezem nem fogja kímélni a bűnösöket, és pallosom sem habozik lesújtani azokra, akik ártatlan vért ontanak. Haragomtól tűz támad majd, amely elemésztí a föld alapjait, és a bűnösök, mint a szalma, lángba borulnak. Jaj azoknak, akik vétkeznek és nem tartják meg rendeléseimet, mondá az Úr, mert nem fogom kímélni őket. Távozzatok, lázadó gyermekek, és ne szennyezzétek be szentségemet! Isten látja azokat, akik ellene vétkeznek, és átadja őket a halálnak és pusztulásnak. Mert eluralkodott most a föld színén a gonoszság.'

- 2 'Lángpallos sújt majd le rátok, ki tudná elhárítani? El lehet-e riasztani a rengetegben vadászó oroszlánt? El lehet-e oltani a tüzet, ha a szalma

lánggra lobbant? Az Úristen veszedelmeket küld, és ki tudja azt rólunk elfordítani? Tűz fakad haragjából, ki tudná azt eloltani? Villámokat küld, és ki ne félné azokat? Mennydörög majd, és ki ne rettegne tőle? Félelmetes lesz az Isten, és ki ne hátrálna elborzadva színe elől? A föld megremeg majd, és a tengerek fenéig felkavarodnak.'

- 61** FigyeljeteK arra is, amit a gonoszokról Ezékiel, a kiváló próféta mondott, akinek csodálatos látomásában megjelent a négy evangéliumi lelkes állat. Amikor szomorú szavakkal az Izraelt sújtó csapás fölött siránkozott, az Úr először azt mondta: 'Izrael és Júda házának gonoszsága fölötte igen nagy, és betelt a föld népekkel, és a város tele van gonoszsággal és tisztátalansággal.' 'Íme, én vagyok.' 'Nem kímél meg szemem, és nem könyörülök.' Majd alább: 'Mert a föld tele van népekkel és a város rakva gonoszsággal, elfordítom vitézségük rohamát, és az ő szentélyeik megfertőztetnek. Eljönnek, és keresni fogják a békességet, de nem lesznek.'
- 2 Majd később: 'És lőn az Úr beszéde énhozzám, mondván: Ember fia! midőn egy ország vétkezik ellenem, törvényszegést törvényszegésre halmozván, kinyújtom kezemet rája, és összetöröm kenyeré botját, és éhséget bocsjatok rája, és kiölöm róla az embert és barmot. És ha ezen három férfiú lenne is közepette Noé, Dániel és Jób, ők igazságuk által csak saját lelkeiket szabadítanák meg, úgymond az Úr. Midőn igen gonosz vadakat hozok a földre, hogy elpusztítsam azt, és út nélkülivé legyen az, mivel nincsen azon járó a vadak miatt; ha e három férfiú lenne is azon, élek én! úgymond az Úr, hogy sem fiaikat, sem leányaikat nem szabadítanák meg, hanem csak ők szabadulnának meg, a föld pedig elpusztul.'
- 3 Majd ismét: 'A fiú nem viseli átyja gonoszságát, és az atya nem viseli fia gonoszságát, az igaznak igazsága önmagán legyen. Ha pedig az istentelen bűnbánatot tart minden bűneiről, melyeket cselekedett, és megőrzi minden parancsolatomat és ítéletemet, igazságot és igazmasságot cselekszik: élve él, és nem hal meg. Semmi gonoszságról, melyet cselekedett, nem emlékezem meg; az ő igazságában, melyet cselekedett, él. Vajon akaratom-e az istentelen halála? úgymond az Úr, és nem inkább az-e, hogy megtérjen utairól, és éljen? Ha pedig az igaz eltér az ő igazától és gonoszt cselekszik mindazon utálatosságok szerint, melyeket cselekedni szokott az istentelen: minden igazságai, melyeket cselekedett volt, nem lesznek emlékezetben, a gonoszságban, melyet

cselekedett, és bűnében, mellyel vétkezett, azokban hal meg.'

- 4 És később: 'És megtudják a pogányok, hogy öngonoszsága miatt fogatott meg Izrael háza, mivelhogy elhagytak engem, s én elrejtettem tőlük orcámat, és ellenségeik kezeibe adtam őket, és mindnyájan fegyver alatt hullottak el. Az ő tisztátlanságuk és vétkök szerint cselekedtem velök, és elrejtettem tőlök orcámat.'

- 62 Ennyi elég a szent próféták fenyegetéseiből. Szükségesnek láttam, hogy kis könyvembe beleillesszek valamit Salamon Bölcsességéből is, mely a királyoknak szóló fenyegetések mellett buzdítja és figyelmezteti is őket. Ugyanis azt mondhatnák, hogy boldogan kötöttem nehéz és elviselhetetlen szavak terhét az emberek vállaira, de azokat ujjaimmal — azaz vigasztaló beszéddel — nem akarom megmozdítani. Halljuk tehát, mit mondott a próféta!

- 2 'Szeressétek az igazságot, kik a földet ítéletek.' Ha ezt az egy bizonyosságot teljes szívvel betartanák, az már elég lenne ahhoz, hogy hazánk irányítóit jó útra terelje. Mert ha szeretnék az igazságot, akkor bizonyonnyal szeretnék Istent is, aki bizonyos értelemben maga a teljes igazság forrása és eredete.

- 3 'Jó gondolkozásban legyetek az Úr felől, és szívetek egyenességében keressétek őt!' Ó, jaj, ki éri meg, ahogyan egyik elődöm mondja, hogy ezt honfitársaink véghezviszik? - ha egyáltalán véghez lehet ezt vinni valahol.

- 4 'Mert azok találják meg, kik nem kísértik őt, és azoknak jelen meg, kik benne hisznek.' Ezek az emberek lelkiismeretlenül kísértik Istent: mert makacs gúnyolódással megvetik tanításait és nem hívek Hozzá: és arcuk helyett hátukat fordítják kegyes, vagy inkább szigorú jövődőlési felé.

- 5 'Mivel az elfordult gondolatok elválasztanak az Istentől.' Ez is tisztán látszik napjaink zsarnokain.

- 6 Az ige értelme annyira világos, hogy felesleges dadogással összezavarnom. Beszéljen inkább helyettem az, aki egyedül igaz: a Szentlélek, akiről ez vagyon írva: 'A fegyelem szent lelke fut a képmutatótól.' És ismét: 'Mert az Úr lelke betölti a föld kerekességét.'

- 7 És alább, midőn szemtanúkra támaszkodó ítélettel megjövendőli a jókra és rosszakra váró véget, így szól: 'Mert az istentelenek reménysége, mint a pehely, mely a szélről elvitetik, és mint a füst, melyet a szél eloszlat, és mint a vékony tajték, mely a fürgetegtől széthányatik, és mint az

egynapi átmenő vendég emlékezete. Az igazak pedig örökké élnek, és az Úr az ő jutalmok és gondviselésük a Fölségesnél. Azért az ékesség országát és a szépség koronáját veszik majd az Úr kezéből, mert ő jobbjával befödözi őket, és szent karjával megvédi őket.'

- 8 Mert nagyon különböző az igazak és a gonoszok természete. Valójában, ahogy az Úr mondja: 'Aki engem dicsőítend, megdicsőítem őt, akik pedig megvetnek, megvetettek lesznek.'

63 Ám térjünk rá arra, ami még hátra van: 'Halljátok azért, királyok! és értsétek meg: tanuljatok, föld határainak bírái! Hajtsátok ide füleiteket ti, kik a sokaság fölött uralkodtok, és kedveteket találjátok a nemzetek seregeiben; mert a hatalom az Úrtól adatott nektek, és az erő a Fölségestől, ki számon kéri tetteiteket, és gondolataitokat megvizsgálja. Mert ha az ő országa szolgálai levén, nem igazán ítéltetek, és az igazság törvényét meg nem őrzöttétek, sem Isten akaratja szerint nem jártatok, rettenetesen és hamar fog nektek megjelenni, mivelhogy igen kemény ítéletök lesz azoknak, akik uralkodnak. Mert a csekélynek irgalom adatik, a hatalmasok pedig hatalmason fognak szenvedni kínokat. Mert az Isten senki személyét sem válogatja, és nem fél senki nagyváltótól, mert a kicsinyt és nagyot ő teremttette, és egyenlőképpen van neki gondja mindenekre. Az erősebbekre pedig erősebb büntetés vár. Azért, óh királyok! hozzátok intézvék e beszédeim, hogy bölcsességet tanuljatok, és el ne essetek. Mert akik igazán megőrzik az igazat, megigazultakká lesznek, és akik megtanulták a szentség útjait, megszenteltetnek.'

64 Eddig hazám királyaihoz szóltam mind saját szavaimmal, mind a próféták jóslatai által azért, hogy tudják meg (ahogy a próféta mondta): 'Mint a kígyó színétől, fuss a bűnöktől, mert ha közel mégy azokhoz, elfognak téged. Fogai oroszlánfogak, megölk az emberek lelkét', valamint: 'Mely nagy az úr irgalmassága és kegyelmessége a hozzája térőkhöz'.

- 2 És ha nincs is meg bennem az apostoli erő, hogy azt mondhassam: 'Mert én magam kívántam átokká lenni, Krisztustól elszakasztva az én atyámfiáiért,' azt azonban tiszta szívből mondhatom a prófétával együtt: 'Ó jaj, elvész egy lélek,' valamint: 'Vizsgáljuk meg utainkat, és keressük és térjünk az Úrhoz. Emeljük föl szíveinket kezeinkkel egyetemben az Úrhoz az egekbe,' és ugyanígy, az apostol szavaival: 'Kívánlak mindnyájotokat Krisztus szeretetében.'

65 De boldogan is engedném magamhoz a szerénységet és pihennék meg itt, mint az olyan ember, aki hosszú tengeri hányódás után végre bevez a rég vágyott kikötőbe, ha nem látnám Isten ellen felemelkedni, mint magas hegyeket, a püspökök, más papok és az én rendemből való egyházi férfiak gonoszságát. Kemény szó-kövekkel kövezzük meg őket — mivel nem akarom, hogy kivételezéssel vádolhassanak — először is én, ahogy arra a törvény a tanúkat kötelezi, aztán pedig a nép, ha valóban engedelmeskedik a törvénynek. Teljes erővel kell hajítanunk a köveket, nem azért, hogy testben öljük meg őket, hanem hogy meghaljanak a bűnnek és Istenben éljenek.

2 Azonban, amint már korábban említettem, kérem azoknak a bocsánatát, akiknek az életét nem csak dicsérem, de kedvesebbnek tartom a világ minden kincsénél. Vágyom és szomjúhozom arra, hogy, ha lehetséges, részt vehessek az ő életükben egy ideig, mielőtt meghalok. Két oldalamat már védik a szentek győzedelmes pajzsai, hátam biztonságban van az igazság falának vetve, fejemet sisakként óvón takarja be az Úr segítsége. Repüljenek hát igazságos dorgálásom kösziklái, tántoríthatatlan repüléssel!

[PANASZ A PAPSÁG ELLEN]

66 Britanniának vannak papjai, de mind bolondok; van sok szolgálattelője, de hiányzik belőlük a szégyenérzés; vannak egyházi férfúi, de valamennyien álnok harácsolók. Pásztoroknak nevezik őket, pedig farkasok ők, akik készen állnak, hogy elragadják a lelkeket. Nem a nép javát nézik, hanem a saját hasukat akarják megtölteni. Vannak templomaik, de azokba csak az alávaló haszonért járnak. Tanítják a népet — de úgy, hogy a lehető legrosszabb példát mutatják: a bűnt és a gonosz jellemet. Ritkán áldoznak, és sohasem állnak tiszta szívvel az oltár elé.

2 Nem feddik meg a népet bűneiért; sőt, ők maguk is elkövetik ugyanazokat. Kigúnyolják Krisztus parancsolatait, és minden imádságuk saját buja kívánságaik teljesítését kéri. Tisztátalan lábbal bitorolják Péter apostol helyét, de kapzsiságuk miatt végül az áruló Júdás dögvészes székébe kerülnek. Az igazságot gyűlölik, mint ellenségüket, a hazugságot azonban úgy fogadják, mint kedves testvérüket. Görbén néznek az igaz szegényekre, mint szörnyű kígyókra, a gonosz hatalmasokat viszont

- szégyentelenül úgy tisztelik, mintha azok mennybéli angyalok lennének.
- 3 Hangos szóval prédikálják, hogy a szegényeknek alamizsnát kell osztani, ők maguk azonban egy fillért sem adnak. Hallgatnak a köz ellen elkövetett szörnyű bűntettekről, de az őket ért sérelmek miatt akkora hűhót csapnak, mintha azok magát Krisztust érték volna. Kegyes életű anyát és nővéreket kikergetnek a rendházból, szemérmetlenül forgolódnak azonban idegen nőszemélyek társaságában, mivel azok alkalmasak bizonyos bizalmas szolgálatokra; vagyis — mondjuk ki az igazat, hisz ennek feltárása nem rám, hanem a felelősökre hoz szégyent — lezüllesztik őket.
- 4 Mindezek után bőszebben küzdenek az egyházi tisztségekért, mint a mennyek országáért; ha ezeket megkaparintják, úgy vigyáznak rájuk, mint zsarnokok, de nem vonják be ezeket a törvénytisztelő élet fényével. A szentéletű férfiak tanításán ostobán ásítognak — ha egyáltalán hallgatják őket, pedig állandóan rájuk kellene figyelniük. Ehelyett azonban olyan élénk érdeklődést tanúsítanak a nevetséges léhaságok és világi emberek hívságos történeteiről, mintha ezek nem a halálba, hanem az igaz életre vezetnének.
- 5 Olyan dagadtak, hogy csak hörögnek, mint a bika; és sajnos mindig készek a tiltott dolgok megragadására. Fejüket kevélyen a magasba emelik, de elméjük alacsonyan marad, nagy lelkiismeretfurdalások közepette, a pokol legmélyebb bugyraiban. Ha egy fillért elvesztenek, meggyászolják; ha nyernek egyet, ujjonganak. Az apostoli tanítás továbbadásában ostobák és korlátoltak, mert tudatlanok, és nyomják őket bűneik, ráadásul azokat is elhallgattatják, akik ismerik ezt a tanítást. Az evilági ügyek csűrész-csavarásához azonban szerfelett jól értenek.
- 6 Gonosz üzelmeik láttán sokan elhivatottság nélkül valósággal belevetik magukat a papságba, vagy bármi árat megadnak, hogy bejussanak, de ugyanúgy megmaradnak a gyalázatos bűn szomorú posványában még akkor is, amikor már a püspöki vagy presbiteri székbe kerülnek (ebben sem ülnek, hanem szégyentelenül fetrengenek, mint a disznók). A papságnak csak a nevét vették magukra, nem az életformáját. Úgy kapták meg az apostoli méltóságot, hogy alkalmatlanok a teljes hitre és a bűnbánatra.
- 7 Hogyan lennének hát alkalmasak bármilyen egyházi rangra, hát még a legfőbbre? Ezt a tisztséget ugyanis csak szent és tökéletes ember, az apostolok igaz követője és — hogy a Pogányok Tanítójának szavát

idézzük — feddhetetlen férfiú tudja megfelelően betölteni a szentségtörés hatalmas bűne nélkül.

67 Hiszen mi gonoszabb vagy istentelenebb annál (még ha több vád nem is merül fel ellenük), mint ha valaki, mint Simon Mágus, püspöki vagy presbiteri tisztséget világi javakon akar megvenni, amikor az ilyen tisztségeket csak tiszta és Istennek tetsző viselkedéssel lehet illő módon megszerezni.

2 Leginkább mégis arra a tévelygésre hajlamosak (és emiatt oly halvány számukra a remény), hogy olyan papságot vesznek maguknak, amely már bemocskolódott, és nem segít rajtuk — és azt sem az apostoloiktól vagy utódaiktól, hanem a zsarnokoktól és azok apjától, az ördögtől veszik. Tulajdonképpen gonosz életük egész épületét így egy olyan tetővel koronázzák meg, amely befedi minden gonosztettüket. Ebből pedig az következik, hogy senki sem tudja múltbéli vagy jelenlegi bűneiket könnyen a fejükre olvasni, és mivel sok lélek van a gondjukra bízva, könnyebben megszerezhetik maguknak mindazt, amire mohón és kapzsin vágyakoznak.

3 Ha ugyanis ezek az istentelenek ugyanezt az üzletet ajánlották volna, nem is mondom, hogy Péter apostolnak, hanem bármilyen szentéletű papnak vagy kegyes uralkodónak, azt a választ kapták volna, amit elődjük, Simon Mágus kapott Péter apostoltól: 'Vesszen el veled együtt a te pénzed!'

4 Azonban, fájdalom, könnyen előfordulhat, hogy azok, akik ezeket a jelölteket pappá szentelik (vagyis inkább lezüllesztik, és áldás helyett megátkozzák őket, mivel a bűnösöket nem — ahogy kellene — bűnbánókká, hanem szentségtörő, elkeseredett emberekké teszik, és bizonyos értelemben Júdást, az Úr árulóját Péter székébe, Miklóst, az utálatos eretnekség kiagyalóját pedig István vértanú helyébe helyezik), maguk is ugyanilyen úton-módon jutottak a papi rendbe — így aztán nemhogy gyűlölnék, hanem egyenesen tisztelik fiaikban azt, amit nyilván saját maguk, sőt előtűk apaik is elkövettek.

5 Ha nem találnak saját egyházközségükben ilyen gyöngyszemet, mert vidám cimboráik az útjukba állnak, és nem engednek át nekik ilyen értékes zsákmányt, sürgős üzeneteket maguk előtt küldve nagy örömmel hajóznak át tengeren, utaznak keresztül egész országokon, hogy elérjék végre ezt a dicsőséget, ezt a hasonlíthatatlan szépséget, vagy (inkább azt kellene mondanom) ezt az ördög adta, csalárd lidércet — még ha egész

vagyonukat is el kell adniuk ezért.

- 6 Ezután pedig nagy pompával és magukmutogatással, vagy inkább örülsen, hazatérnek, s addigi peckes járásuk még peckesebbé válik. Már régóta a hegycsúcsokra szögezték tekintetüket — ezután már egészen az égig és a csillogó felhők legfelsőbb gyapjág emelik csipás szemüket, és úgy rontanak be országukba, mintha új teremtmények lennének (pedig csak az ördög eszközei). Úgy tesznek, mint egykor Rómában Novatus, az Úr gyöngyszemének ez a kifosztója, ez a fekete disznó. Megszerzett helyükről pedig egyenesen Krisztus szent áldozata felé nyújtják erőszakos, a szent oltárhoz méltatlan, a pokol kénköves lángjaira való kezüket.
- 68 Mit vársz hát, boldogtalan nép, ezektől a rest hasaktól (ahogy az apostol mondta). Azoknak a kezében keresed a jobbulást, akik nemhogy jót nem cselekszenek, de (ahogy a próféta szemrehányóan mondja) azon fáradsz, hogy gonoszul cselekedjenek? Vajon találsz-e fényt olyan szemekben, amelyek csak arra néznek vágyakozva, ami a bűnbe, vagyis egyenesen a pokol kapujához vezet?
- 2 Bizony, ahogy Megváltónk mondja, ha nem menekedsz gyorsan Arábia eme ragadozó farkasai elől, ahogy Lót elmenekedett a hegyre a Szodomára hulló tüzes eső elől, akkor együtt fogtok a pokol mély vermébe esni, vak vakot vezetvén.

[A jó papság tüköre]

- 69 Tiltakozhat valaki, hogy nem minden presbiter és püspök olyan rosszéletű, mint fentebb leírtuk, mert nem szennyezi be mindnyájukat a szakadárság, a gőg és a tisztátalanság vétke. Teljesen egyetérték: de annak ellenére, hogy jóknak és tisztáknak gondoljuk őket, röviden erre így válaszolok.
- Mi haszna volt abból Héli papnak, hogy ő egyedül nem vétett az Úr törvényei ellen, és nem vett ki magának húst a fazékból még mielőtt meggyújtották a kövérséget az Úrnak? Őt is ugyanaz a végzetes harag büntette meg, mint a fiait.
- 2 Kérdem én, melyiküket ölték meg, mint Ábelt, mert irigyleték tőle a jobb áldozati adományt, amely egyenesen az égbe emelkedett az égi tűzben? Hisz elutasítják a mégoly szelíden kimondott dorgálást is.
- Vajon melyikük gyűlölte a gonosztevők gyülekezetét, és nem volt

hajlandó az istentelenekkel ülni, hogy elmondhatnák róla azt, amit Hénokról: 'Hénok Istennel jára, és többé nem láttaték,' vagyis nem találták őt soha Isten nélkül, vagy a dombról lefelé holmi bálványok felé sántikálva az egész bolond világ bolondjai között?

- 3 Ugyan melyikük zárta ki az üdvösség bárkájából (amely ma az egyház) Isten ellenségeit, amint Noé tette a vízözön idején, hogy világos legyen: csak az ártatlanok és a valóban megtért bűnösök léphetnek be Isten házába?

Melyikük tett úgy, mint Melkizedek, aki csak akkor mutatott be áldozatot és áldotta meg a győzteseket, mikor azok háromezren (a szentháromság misztériuma ez) kiszabadítottak egy igaz embert, legyőzték őt király szörnyű seregeit és hódító hadait, de eközben nem kívánták meg a mását?

- 4 Ugyan melyikük áldozta volna fel Ábrahámhoz hasonlóan egyetlen fiát az Úr szavára egyrészt azért, hogy teljesítsen egy Krisztuséhoz hasonló parancsot, aki azt mondta, hogy ha jobb szemed megbotráncoktat téged, vájd ki azt, másrészt azért, hogy elkerülje a próféta átkát, amelyet az arra mondott, aki fegyverét a vértől visszatartja?

Ugyan melyikük tépte ki gyökerestül a szívéből a bánatalomnak még az emlékét is, mint József?

- 5 Melyikük tett úgy, mint Mózes, aki a hegytetőn magával az Úrral beszélt, és nem félemltet meg a harsonazengéstől, és — képletesen mondván — a hegyről két táblát hozott le bizonyosságul a hitetleneknek, és arca olyan fényes volt, hogy félelmet és visszatetszést keltett abban, aki ránézett?

Melyikük kiáltott fel szívéből, mint ugyanez a Mózes, a nép bűneinek bocsánatáért könyörögve: 'Uram, e nép fölötté nagy bűnnel vétkezett, de bocsásd meg nekik e vétket, vagy ha ezt nem cselekszed, törölj ki engem a te könyvedből, melyet írtál.'

- 70 Ugyan melyikük égett olyan csodás buzgósággal Istenért és lépett fel olyan határozottan mint Fíneesz pap, hogy a paráználkodást késelelem nélkül megbüntesse, aki így a bűnbánat gyógyírjával meggyógyította a buja vágyat, és az Úr haragját elfordította a néptől — és ezért ez örökké a javára íratik?

Melyikük utánozta Józsuét akár abban, hogy az ott élő hét népet gyökerestül kiszakította (erkölcsi értelemben) az Igéret Földjéből, vagy

abban, hogy helyükbe a lelki Izraelt telepítette?

- 2 Ugyan melyikük mutatta meg Isten népének a Jordánon túli határvonalakat, hogy mindenki tisztán lássa, melyik törzshöz mi tartozik, Józué és Fíneesz bölcs döntéséhez hasonlóan?

Melyikük tette meg — azért, hogy legyőzhesse a pogányok számtalan seregeit, Isten népének ellenségeit — azt, hogy fogadalma értelmében feláldozza egyetlen leányát (ami alatt saját kedvtelése értendő), aki a győztesen hazatérő sereg elé sietett dobolva és táncolva (ami a testi vágyakat jelenti)? Mert Jefte így cselekedett, az apostol szavainak megfelelően: 'Nem keresvén, ami nekem hasznos, hanem ami sokaknak, hogy üdvözüljenek'.

- 3 Ugyan melyikük tört előre erős hittel, [mint Gedeon,] hogy megzavarja, megfutamítsa és legyőzze a pogányok táborát a szentháromságot jelképező számú férfival (mint fent), akiknek kezében egyszerű korszó és kürt volt (vagyis a próféták és az apostolok érzéseivel, mert az Úr azt mondja a prófétának: 'Mint a harsona, emeld fel szódat!' a Zsoltáros pedig így beszél az apostolokról: 'Egész földre elhat a szózatuk')? A korszók a bennük égő tűztől ragyogtak a sötétségben (vagyis ahogyan a jócselekedetekkel ékeskedő szentek teste világít a szentlélek tüzetől, hiszen az apostol is azt mondja: 'E kincsünk pedig cserépedényben vagyon'), miután a bálványimádás berkének (amely erkölcsi értelemben a sötét és buja vágyat jelenti) fáit kivágták, és miután világos jelként a zsidó gyapjút nem hatotta át az égi csapadék, a pogány gyapjú viszont átnedvesedett a Szentlélek harmatától.

- 71 Ugyan melyikük kész arra, hogy meghaljon a világnak és Krisztusban éljen, és melyikük pusztított el, mint Sámson, annyi dorbézoló, mulatozó pogányt, akik csak saját isteneiket — vagyis a gazdagságot dicsőítő érzékeket — imádják (ahogy az apostol mondja: 'A fősvenységet, mi bálványimádás')? Sámson ugyanis karjának erejével megrázott két oszlopot (ez alatt a lélek és a test bűnös gyönyörei értendők), amelyeken bizonyos értelemben minden emberi gonoszság építménye nyugszik.

- 2 Vajon melyikük tett úgy, mint Sámuel, aki imádsággal és egy szópós bárány feláldozásával eloszlatta a filiszteusoktól való félelmet; váratlanul mennydörgéseket és esőket támasztott; kiválasztott egy királyt de nem hízelt neki, majd ugyanezt a királyt megvetette, amikor az már nem volt kedves az Úrnak, és egy nála jobbat kent fel és helyezett a királyi

székbe. És ugyan melyikük állna fel és mondaná, mint Sámuel, amikor el kellett búcsúznia a néptől: 'Íme jelen vagyok. Szóljatok felőlem az úr előtt, és az ő felkentje előtt, ha valakinek elvettem ökrét vagy szamarát, ha valaki ellen erőszakoskodtam, ha valakit megnyomorítottam, ha valaki kezéből ajándékot vettem'. A nép ezt válaszolta: 'Miellenünk nem erőszakoskodtál, meg sem nyomorítottál, és semmit sem vettél el senki kezéből.'

3 Vajon melyikük tett úgy, mint a kiváló próféta, Illés, aki az égből leszálló tűz által megégetett száz gögöst, de megkímélt ötven alázatost, és minden hízélgés nélkül megjósolta közelgő halálát egy gonosz királynak, aki nem az Úrtól kért tanácsot prófétái által, hanem az Akkaron nevű bálványtól? Baal minden prófétáját (ez az emberi érzelmeket jelenti, amelyek, mint mondtam, mindig az irigység és a kapzsiság felé irányulnak) megölte csillogó kardjával (azaz Isten igéjével); Isten iránti buzgóságból távol tartotta az istentelenek földjétől az esőt, három esztendeig és hat hónapig mintha szigorú börtönbe zárta volna. Amikor a sivatagban az éhségtől és szomjúságtól majdnem meghalt, így panaszkodott: 'Uram, oltáraidat lerontották, prófétáidat megölték fegyverrel, én egyedül maradtam, és keresik életemet.'

72 Melyikük büntette meg legkedvesebb hívét, ha nem is gyógyíthatatlan poklossággal, mint Elizeust, de legalább elbocsátással, amikor úgy találta, hogy azt mértéktelenül nyomasztják a világi terhek, melyeket korábban a kérések ellenére visszautasított?

2 Ugyan melyikük cselekedett úgy közöttünk, mint ugyanez az Elizeus, aki Istenhez intézett buzgó imájával felnyitotta egy rémült fiúnak a szemét, aki a várost ostromló ellenség háborús készülékeit látván már lemondott életéről; és úgy felnyitotta, hogy az, meglátván a hegyet, mely tele volt az égi seregből jött szövetségeseikkel, felfegyverzett harci szekerekkel és tüzes arcú lovasokkal, hittel hitte, hogy ő erősebb az üdvözülésben, mint ellenségei a hadakozásban?

És melyikük segített a világ számára halott, de Istenben élő Elizeushoz hasonlóan, teste érintésével egy másiknak — aki másféle halált halt, és kétségtelenül halott volt Isten színe előtt, de bűneiben élt — úgy, hogy az hirtelen felriadt, és köszönetet mondott Krisztusnak az egészségéért, amelyről már csaknem minden halandó ajka lemondott.

3 És ugyan melyikük tisztította meg ajkait a kerubok fogójával hozott eleven szénnel, mint Izaiás, hogy bűnei eltöröltesse a hitvallás

alázatosságában? Melyikük buktatott fel és győzött le az asszíriusok seregéből száznolcvanötezret, mint Izaiás, a jámbor Ezekiás király hatásos imáinak segítségével és egy angyal keze által úgy, hogy az elesetteken nem látszott sebesülés?

- 4 Melyikük viselte el, mint az áldott Jeremiás, megannyi halálként a börtönök szennyét, bűzét, mert átadta Isten parancsolatait, a mennyek fenyegetéseit és az igazságot még azoknak is, akik nem akarták azt meghallgatni?

És, hogy rövid legyek, melyikük (a Pogányok Tanítójának szavaival élve) viselte el a szentéletű prófétákhoz hasonlóan a hegyeken, a föld barlangaiban és üregeiben való bolyongást, vagy szenvedett megkövezést, kettévágást és mindenféle halált az Úr nevében?

- 73 De miért időzőm ótestamentumi példákon, mintha ilyenek az Újtestamentumban nem lennének? Aki azt hiszik, hogy minden erőfeszítés nélkül, vagy csupán a papi név lobogtatásával a keresztény vallás e keskeny ösvényére léphetnek, figyeljenek rám, amint letépek néhány virágot — a felsők közül — az Újtestamentum szent seregének szép és tágas mezejéről.

- 2 Közületek, kik inkább elpöffeszkedtek, semmint ültök papi széketeken, ahogy az illendő lenne, ugyan kiket úztek ki a gonosz tanácsából, kiket ütöttek botokkal, mint a szent apostolokat, és aztán ki köszönte meg teljes szívéből a Szentháromságnak, hogy méltónak bizonyult a megszégyenítések elviselésére Krisztusért, az igaz Istenért?

Ugyan melyikötöket ölték meg testben egy ványoló husággal, mert igaz tanúságot vállalt Istenért, mint Jakabot, az Újtestamentum első püspökét?

- 3 Melyikötöket ölette meg karddal gonosz uralkodó, mint János bátyját, Jakabot?

Melyikötöket kövezték halálra gonosz kezek, mint az evangélium első mártírját és diakónusát, amiért meglátta Istent akkor, amikor a hitetlenek erre nem voltak képesek?

Melyikötöket szegezték fejjel lefelé a keresztre Krisztus iránti tiszteletéért, amíg ki nem lehelte a lelkét, mint a mennyország kulcsainak igaz őrét, aki így halálával is úgy tisztelte Krisztust mint életével?

- 4 Ugyan melyikötöket végezték ki kard csapásával, mert megvallotta hitét az igazmondó Krisztusban, miután elviselte a tömlöc bilincseit, a tengeri hajótörést, a vesszők csapását, a veszélyes folyókat, az

útonállókat, a pogányokat, a zsidókat és a hamis apostolokat; a bűjtölés, az éhezés és az álmatlanság gyötrelmei után, és az összes gyülekezetért való aggodás után, a botrányokozók miatti nyugtalankodás után, a betegekért vállalt betegség után és azután, hogy Krisztus evangéliumát hirdetve az egész földet bejárta, mint kiválasztott edény és a Pogányok Tanítója?

- 74** Ugyan melyikőtök fizetett tanúságáért úgy mint Ignác, a szent vértanú, Antiochia város püspöke azzal, hogy Rómában az oroszlánok fogai morzsolgatták szét, miután Krisztus nevében rendkívüli cselekedeteket hajtott végre? Ha meghallgatjátok mártíromságához vezető útján elhangzott szavait, talán elpirultok, ha tudtok még, és vele összehasonlítva nem hogy papnak, de még csak középszerű kereszténynek sem fogjátok tartani önmagatokat.
- 2 Ezt írta ugyanis a római egyházhoz küldött levelében: 'Szíriától Rómaig, szárazföldön és tengeren szörnyetegekkel küzdök: éjjel és nappal tíz leopárdhoz, azaz az őrzésekre kirendelt katonákhoz vagyok kötözve; akik egyre vadabbakká válnak attól, ha jót teszek velük. Tanulok gonoszságukból, ám nem ettől igazulok meg. Mikor, vajon mikor jönnek már elő az üdvözülésemmre előkészített szörnyek? Mikor szabadulnak már rám? Mikor élvezhetik majd húsomat? Azért imádkozom, hogy minél tovább váraкоznak, annál kegyetlenebbek legyenek. Biztatni fogom őket, hogy faljanak fel, hogy ne féljenek megérinteni testemet, ahogy ez már néhányszor előfordult.
- 3 Sőt, ha esetleg elhúzódnak, akkor majd én támadom meg őket, én rohanok rájuk. Könyörgök, bocsássatok meg nekem: én tudom, mi használ nekem. Most kezdek csak Krisztus követője lenni! Ne irigykedjen rám sem emberi érzés se szellemi gonoszság azért, mert elnyerem Jézus Krisztust! Teljesedjék be hát a tűz, a keresztfeszítés, a vadállatok marcangolása, a csontok szerteszóratása, a végtagok szétszaggatása, egész testem meggyötretése és mind a kín, melyet a Sátán mesterkedése számomra kiagyalt, ha ezzel kiérdelem azt, hogy Jézus Krisztushoz jutok!⁴⁵
- 4 Miért úgy nézed mindezt, hogy közben lelki szemeid alszanak? Miért hallgatnál ilyesmit, ha ítélőérzéked fülei tompák? Könyörgöm,

45. A teljes levél fordítását Vanyó Lászlótól lásd: Vanyó László (szerk.): *Apostoli atyák. Ókeresztény írók, III. kötet* (Budapest: Szent István Társulat, 1988 [2. kiadás]), pp. 178-183.

oszlassátok el szívetek gyengeségének fekete, árnyékos ködét, hogy megláthassátok az igazság és az alázatosság tündöklő fényét. Egy nem csupán középszerű, hanem tökéletes keresztény, nem hitvány, hanem kiemelkedő pap, és nem lusta, hanem kiváló vértanú mondja ezt: 'Most kezdek csak Krisztus követője lenni.'

5 Ami benneteket illet, nem hatalommal, hanem fecsegéssel boldogultok, mint a mennyországból kivetett Lucifer. Eltűnődtök azon, szerzőtök⁴⁶ mit nemzett, és ezt használtok fel tetteitek mentségeül:

6 'A felhők magassága fölé hágnak,' mondta Lucifer, 'hasonló leszek a Fölségeshez,' majd ismét: 'én ástam, és vizet ittam. És kiszárasztottam lábam nyomdokával az árkok minden patakját.' Sokkal jobban tettétek volna, ha arra hallgattok és azt utánozzátok, aki minden jónak és alázatosságnak legyőzhetetlen példaképe, aki azt mondta az ő prófétája által: 'Én pedig fereg vagyok, és nem ember; emberek gyalázata és a nép megvetése.' Milyen rendkívüli éppen őt az emberek gyalázatának nevezni, amikor ő törölte el az egész világ gyalázatát — az evangéliumban is olvashatjuk: 'Nem cselekedhetem én magamtól semmit,' holott ő, aki egyidős és egylényegű az Atyával és a Szentlélekkel, ő teremtette a mennyet és a földet annak minden képzeletet felülmúló ékességével együtt, pusztán saját erejéből — míg ti gőgösek vagytok és felfuvalkodottan beszéltek; ahogy a próféta mondta: 'Mit kevélykedik a por és hamu?'

75 De hadd térjek vissza a tárgyhoz. Ugyan melyikőtök, kérdem, tett úgy, mint Polikárp, Szmirna egyházának pástora és Krisztus tanúja, aki előzőeken vendégül látta azokat, akik már alig várták, hogy a lángok közé hurcolhassák, és amikor tűzre vetették Krisztus iránti szeretete miatt, azt mondta: 'Ő, aki elrendelte, hogy el kell viselnem a tűz büntetését, azt is megadja, hogy mozdulatlanul viseljem el a lángokat anélkül, hogy leszögeznének.'

2 Szavaim nagyon sok szent mellett el kell, hogy szálljanak, de egyet kiemelek közülük példaként: Basiliust, Caesarea püspökét. Egy igazságtalan uralkodó biztos halállal fenyegette, ha egy napon belül nem szennyezi be meg magát az ariánusok mocskával, mint mindenki más. De

46. Szerzőtök (*auctor vester*), azaz Lucifer. Vö. '*auctor eorundem magus Simon*', magyarul: 'elődjük, Simon Mágus' (67.3).

az elbeszélések szerint ő így válaszolt: 'Én holnap is az leszek, ami ma voltam; reménykedjünk, hogy te sem változol.' Valamint: 'Bárcsak megfelelő ajándékot tudnék kínálni annak az embernek, aki gyorsabban kiszabadítja Basiliust e börtörök fogságából!'

- 3 Ugyan melyikötök tartotta magát a zsarnokoktól való rettegés közben is szigorúan ahhoz az apostolok szájából elhangzott szabályhoz, amelyhez mindig tartotta magát minden olyan szent pap, aki elutasította az őket a gonoszság lejtőjén lefelé siettető emberek ajánlatait: 'Istennek engedelmeskedjünk inkább, ne az embereknek!'

[Az erkölcstelen papok dorgálása]

- 76 Keressünk hát menedéket most is, mint mindig, Isten irgalmaságában és szent prófétáinak szavában; irányítsák helyettünk jóslataik nyilait ők a rossz pásztrok felé, ahogy korábban a zsarnokok felé is, hogy azokkal eltalálják és meggyógyítsák őket! Lássuk, mivel fenyegeti az Úr prófétái által a rest és becsstelen papokat, akik szóval és példával egyaránt gonoszságra tanítják a népet!

- 2 Siló papja, Héli azért dorgáltatott meg, mert nem szigorúan és Istenhez méltó buzgósággal, hanem enyhén, könyörületesen és apai együttérzéssel büntette meg fiait, amikor azok Istenből gúnyt űztek; a próféta így szólt hozzá: 'Ezeket mondá az Úr: Nem nyilván jelentem-e meg atyád házában, mikor Egyiptomban voltak Fáraó házában? Én őt választottam magamnak Izrael minden nemzetségéből pappá.'

- 3 És valamivel később: 'Miért tekintettetek gonosz szemekkel az én áldozatomra és ajándékaimra; és többre becsülted fiaidat mint engemet, hogy megettétek az én népem, Izrael minden áldozatának zsengéit?' 'De most azt mondja az Úr: Aki engem dicsőítend, megdicsőítem őt, akik pedig megvetnek, megvetettek lesznek. Íme eljönnek a napok, és elveszítem nevedet és a te atyád házában magját.'

- 4 'Ez leszen pedig neked a jel, mi jó két fiadra, Ofiura és Fíneeszre: Egy nap halnak meg mind a ketten.' Ha ez a sorsa azoknak, akik az alattuk állókat szavakkal és nem megfelelő büntetéssel térítik a helyes útra, vajon mi történik majd azokkal, akik saját bűneik által másokat biztatnak és csábítanak a rosszra?

- 77 Köztudott az is, hogy mi történt az igaz látóval, amikor saját jóslata

- beteljesedett, és meggyógyította az istentelen király leszáradt kezét: Júdából Bethelbe küldte Isten prófétálni, és megtiltotta neki, hogy ott bármit egyék; egy hamis próféta azonban becsapta, és rávette, hogy egyen egy kis kenyeret, és igyon egy kis vizet.
- 2 Vendéglátója ezt mondta neki: 'Ezeket mondja az Úr: Mivelhogy nem voltál engedelmes az Úr szájának, és nem tartottad meg a parancsot, amelyet a te Urad Istened parancsolt, és visszatértél, és kenyeret ettél és vizet ittál azon a helyen, melyen megparancsoltam neked, hogy kenyeret ne egyél, és vizet ne igyál: Nem vitetik be holttested atyáid sírjába.' És — folytatódik a történet — miután evett kenyeret és ivott, megnyergeté szamarát. És mikor elment, egy oroszlán találá őt az úton, amely megöle őt.'
- 78** Hallgassátok, mit mond a szent Izaiás próféta a papokról: 'Jaj az istentelennek! Ő rosszul jár, mert kezeinek jutalmát veszi. Népemet sarcolói fosztogatják, és asszonyok uralkodnak rajtok. Én népem! Kik téged boldognak mondanak, azok csálnak meg, és lépéseid útját elhánnyák. Azért áll föl az Úr ítéletre; föláll a népek megítélésére. Az Úr ítéletre száll népe véneivel, és annak fejedelmivel; mert ti leettétek a szöllőt, és a szegénytől vett ragadomány van a házatokban. Miért tapodjátok az én népemet, és töritek össze a szegények orcáit? úgymond a seregek Ura.'
- 2 Majd alább: 'Jaj azoknak, kik hamis törvényeket hoznak, és írván igazságtalanságot írnak; hogy az ítéletben elnyomják a szegényt, és erőszakot tegyenek az én népem ügyefogyottai dolgában; hogy az özvegyek az ő prédáik legyenek, és az árvákat megrabolják. Mitevők lesztek a látogatásnak és a messzünnen jövő nyomorúságnak napján? Ki segítségéhez folyamodtok? és hol hagyjátok dicsőségeteket?' És alább: 'De még ezek is tudatlanok a bor miatt, és a részegségtől tántorognak; a pap és próféta tudatlanok a részegség miatt, borba merültek, tántorognak a részegségtől, nem ismernek látót, nem tudnak ítéletet. Mert az asztalok mind telvék okádással és undoksággal, úgy, hogy nincs többé hely.'
- 79** 'Ezért halljátok az Úr igéjét, gúnyolódó férfiak, kik uralkodtok az én népemen, mely Jeruzsálemben vagyon, és azt mondjátok: szövetségre léptünk a halállal, és a pokollal kötést tettünk. Az eláradó fenyíték, midőn átmenend, nem jó ránk; mert a hazudságot tettük reménységünk-ké, és a csalárdság ad menedéket.' És kissé később: 'És a jégeső összeszűzza a hazudság reménységét, és menedékét vizek elborítják. És

eltöröltetik szövetségtek a halállal, és kötésetek a pokollal meg nem marad. Az eláradó fenyték midőn átmenend, eltapod titeket.'

- 2 Majd ismét: 'Szólt továbbá az Úr: Mivelhogy hozzám közeleg ez a nép szájjával, és ajakival dicsóít engem, szíve pedig távol vagyon tőlem, és engemet emberek parancsa és tudománya szerint félnek: azért íme, én azt cselekszem, hogy álmélkodásba ejtem a népet nagy és bámulandó csodával, hogy elvész a bölcsesség az ő bölcsseitől, és okosainak értelmessége elrejtezik. Jaj nektek, kik mélységes szívűek vagytok, hogy az Úr elől elrejtétek a tanácsot; cselekedetekkel sötétben járván, és mondván: Ki lát minket, és ki ismer minket? Gonosz a ti gondolatotok.'
- 3 Valamivel kicsit később: 'Ezeket mondja az Úr: Az ég az én székem, a föld pedig lábaim zsámolya; micsoda ház az, melyet nekem építetek, és micsoda helye ez nyugodalmamnak? Mindezeket az én kezem alkotta, és lettek mindezek, úgymond az Úr. Kire tekintsek pedig, ha nem a szegényre és a töredelmes szívűre, ki beszédemre retteg. Aki tulkot áldoz, mint aki férfiat öl; aki juhot áldoz, mint ki az eb agyvelejét kivágja; aki eledeláldozatot tesz, mint aki sörtésvérrel áldoz; aki tömjént ajánl föl, mint aki a bálványt áldja. Mindezeket választották utaikban, és lelkök utálatosságaikban gyönyörködött.'

80 És halljátok azt is, amit a szűzi életű próféta, Jeremiás mond az oktalan pásztoroknak: 'Ezeket mondja az Úr: Micsoda hamisságot találtak bennem atyáitok, hogy eltávoztak tőlem és a hiúság után jártak, és hívságosakká lettek?' És valamivel később: 'És ti bemenvén, megfertőztettétek földemet, és örökségemet utálatossággá tettétek. A papok nem mondták: Hol vagyon az Úr? és a törvény kezelői nem tudtak rólam, és a pásztorok vétkeztek ellenem. Azért mindig törvénybe szálllok veletek, úgymond az Úr, és fiaitokkal vetekedni fogok.'

- 2 És később ismét: 'Álmélkodásra és csodálatra méltó dolgok lettek a földön. A próféták hazudságot prófétálnak, és a papok ehhez kezeikkel tapsolnak; és az én népem szereti az ilyeneket. Mi lesz tehát vele utoljára?' 'Kinek szóljak? és kit híjak bizonyosságul, hogy hallja? Íme körülméletlenek az ő füleik, és nem hallhatnak; íme az Úr ígéje csúfságra lett nekik, és nem veszik be azt.' 'Mert kinyújtom kezemet a föld lakóira, úgymond az Úr. Mert kicsinytől nagyig mindnyájan fösvényiséget követnek, és a prófétától a papig mindnyájan álnokságot cselekszenek. És az én népem leányának romlását hazudsággal gyógyítják, mondván: Békesség, békesség! holott nincs békesség. Szégyen-

leniök kellett volna, hogy utálatosságot cselekedtek, de ők éppen nem szégyenlették a gyalázatot, és nem tudtak pirulni; azért hullanak majd az elestek közé, látogatásuk idején összeroskadnak, úgymond az Úr.'

- 3 Majd ismét: 'E fejedelmek mindnyájan pártütők, álnokságban járók, réz és vas, mindnyájan megromlottak. A fúvó semmivé lett, az olvasztó hiába olvasztott, mert az ő gonoszságuk nem emésztetett meg. Megvetett ezüstnek híjátok őket: mert az Úr elvetette őket.'

- 4 És valamivel később: 'Én, én vagyok, én láttam, úgymond az Úr. Menjetek az én helyemre, Silóba, hol nevemnek lakása volt eleinte, és lássátok, miket cselekedtem azzal, népem, Izrael gonoszsága miatt. És most is, mivelhogy mind e dolgokat cselekedtetek, úgymond az Úr, és szólottam nektek, korán fölkelvén, szólottam, és nem hallgattátok, hittalak titeket, és nem feleltetek: úgy cselekszem e házzal, melyben segítségül hivatott az én nevem, és melyben reménységtek vagy, és a helyel, melyet nektek és atyáitoknak adtam, amint Silóval cselekedtem; és elvetlek titeket orcám elől.'

- 81 És megint: 'Fiaim elmentek tőlem, és nincsenek; nincs, ki felvonja többé sátoromat, és kifeszítse bőrtakaróimat. Mert bolondul cselekedtek a pásztorok, és az Urat nem keresték: azért nem vették észre, és minden nyájok elszéledt.'

- 2 És később: 'Mi dolog az, hogy az én kedveltem házamban oly sok vétet cselekszik? Vajjon a szentelt hús elveszi-e rólad gonoszságaidat, melyekben dicsekedtél? Termő, szép, gyümölcsöző, ékes olajfának mondta az Úr a nevedet: de az ő beszéde szavára nagy tűz gyullad föl abban, és megégnek csemetéi.'

- 3 Majd ismét: 'Jöjjetek elé, gyűljetek egybe, föld minden vadai! Siessetek az elnyelésre! A pásztorok sokan pusztítják szőlőmet, eltiporják osztályrészemet, az én kíváncsi örökségemet kietlen pusztasággá teszik.' Majd ismét így szól: 'Ezeket mondja az Úr e népnek, mely szeret futosni, és nem nyugszik, és az Úrnak nem is tetszik: Most megemlékezik gonoszságaikról, és meglátogatja bűneiket.'

- 4 'A próféták azt mondják nekik: Nem láttok fegyvert, és éhség nem lesz közöttetek, hanem igaz békességet ad nektek e helyen. És mondá az Úr nekem: Hamisan jövendölnek a próféták az én nevemben; én nem küldöttem őket, és nem parancsoltam nekik, és nem szólottam velek; hazug látomást és jóslatot, álnokságot és szivök csalárdságát jövendölnek nektek. Azért ezeket mondja az Úr: Fegyverrel és éhséggel emésztetnek

meg azok a próféták. És a népek, kiknek prófétálnak, elterülnek Jeruzsálem utcáin az éhség és fegyver miatt, és nem lesz ki eltemesse őket.'

82 És megint: 'Jaj a pásztoroknak! kik elvesztik és elszagatják az én legelőm nyáját; úgymond az Úr. Azért ezeket mondja Izrael Ura Istene a pásztoroknak, kik az én népemet legeltetik: Ti elszélesztettétek nyájamat, és szétűztétek őket, és nem ügyeltetek rájuk:

2 Íme én meglátogatom rajtatok a ti törekvéseitek gonoszságát, úgymond az Úr.' 'Mert próféta és pap fertőzöttek, még az én házamban is föltaláltam gonoszságukat, úgymond az Úr. Azért útjok sikamlós lesz a sötétben, melyre taszítatván, elesnek azon; mert veszedelmeket hozok rájuk, az ő látogatgatásuk esztendejét, úgymond az Úr. És Szamaria prófétáiban balgaságot láttam; Baal által prófétáltak és megcsalták az én népemet, Izraelt.

3 De Jeruzsálem prófétáiban a paráználkodók hasonlatosságát láttam és a hazudság útját; ők megerősítik az igen gonoszokat cselekvésökben, hogy senki se térjen meg gonoszságából; lettek előttem mindnyájan, mint Szodoma, és lakosai, mint Gomorra. Azért ezeket mondja a seregek ura a prófétáknak: Íme én majd örömmel étetem és epével itatom őket; mert Jeruzsálem prófétáitól ment ki a förtelmesség az egész földre. Ezeket mondja a seregek Ura: Ne hallgassátok a próféták ígéit, kik nektek prófétálnak és megcsalnak titeket; saját szívökből mondanak látomást, nem az Úr szájából.

4 Azt mondják azoknak, kik engem káromlanak: Az Úr mondotta: Békességek lesznek; és mindennek, ki az ő szíve gonoszságában jár, azt mondták: Nem jó veszedelem rátok. Mert ki volt jelen az Úr tanácsában? ki látta és hallotta az ő beszédét? ki figyelmeztet az ő ígéjére és hallotta azt?

5 Íme az Úr haragjának forgószele kimegyen, és rohanó fürgeteg száll az istentelenek fejére. Nem tér vissza az Úr haragja mígnem megcselekszi és mígnem beteljesíti az ő szíve gondolatát; az utolsó napokban majd megértitek az ő tanácsát.'

83 Ugyanis ti sem törődtök azzal, se nem cselekszitek azt, amit a szent életű Joel is kijelentett, aki a tunya papokat dorgálta, és népének kára fölött a gonoszságuk okozta veszteségek miatt imígyen siránkozott: 'Serkenjete föl, részegek! és sírjatok, és ordítsatok mindnyájan, kik édesdeden isszátok a bort, mert majd elvételtek az szátoktól. Sírjatok,

papok, az Úr szolgálói, mert pusztá a tartomány; sírjon a föld, mert el van veszve a búza, megzavarodva a bor, kiszáradva az olaj. Le vannak verve a szántóvetők, ordítsanak a szőlőművesek a gabona és árpa fölött; mert oda a föld aratása. A szőlő ki van száradva, a fügefá meghervadva, a gránátalma-, a pálma-, az almafa és a mező minden fája kiaszva, úgy hogy szégyenné lesz az öröm az emberek fiai között.'

2 Azonban mindezt lelki értelemben kell felfognotok, figyelmeztetésként, hogy lelketeket elsorvaszthatja a dögletes éhezés az Isten ígéje után.

3 És megint: 'Sírjanak a papok, az Úr szolgálói, és mondják: Engedj, Uram! Engedj meg a te népednek, és ne add örökségedet gyalázatra, hogy ne uralkodjanak rajtok a nemzetek, mondván: Hol vagyon az ő Istenök?' És ti mégsem hallgattok ezekre a dolgokra, hanem elkövettetek minden gyalázatot, amely még tovább gerjesztheti a mennyei harag lobogó tüzének lángját.

84 Hallgassátok figyelemmel a szent életű próféta, Ozeás szavait, amelyeket a hozzátok hasonló papokhoz intéz: 'Halljátok ezt, papok! és figyeljete, Izrael háza! és király háza! halljátok; mert rátok szól az ítélet, török lettetek az őrhelyen, és hajtók által kiterjesztett háló a Táboron.'

85 Forduljon el tőletek az Úr úgy, ahogyan azt Ámos próféta által kilátásba helyezte: 'Gyűlölöm és megvetem ünnepeiteket; és nem fogadom el gyűlekezetetek illatszerét. Hogyha bemutatjátok is nekem az égő áldozatokat és ajándékaitokat, nem fogadom el; és a ti kövér fogadalmaitokra nem tekintek. Távolítsd el tőlem énekeid zaját; és a te hegedűszódat nem hallgatom.'

2 Az ige eledele utáni éhség jár majd közöttetek, s mohón fölزابálja lelketek belsőségeit, még mielőtt azok a lakomaasztalra kerülnének. Ez az, amiről ugyanez a próféta így szólt: 'Íme eljőnek a napok, úgymond az Úr, és éhséget bocsátok a földre; nem a kenyér éhségét, sem a víz szomjúságát, hanem az Úr ígéje hallását. És megindulnak a vizek tengertől tengerig, és éjszaktól napkeletig; körüljárnak, keresván az Úr igéjét, és nem találják.'

86 És hallgassátok az áldott Mikeás prófétát is, aki égi trombitaként harsog, és röviden szidalmazza a nép ármányos vezetőit: 'Halljátok, Jákob házának fejedelmei! Vajjon nem a ti tisztetek tudni az ítéletet? kik gyűlölitek a jót és szeretitek a gonoszt; kik erőszakkal lehúzzátok

bőrüket az emberekről, és húsukat az ő csontjaikról. Kik megemészti az én népem húsát, és azonfelül bőrét lehúzzák, és csontjaikat összetörik és összevagdadják, mint üstbe és mint fazékba a húst.

- 2 Egykor majd kiáltanak az Úrhoz, de nem hallgatja meg őket; és elrejtí tőlök orcáját az időben, amint ők gonoszul cselekedtek találmányaikban. Ezeket mondja az Úr a próféták ellen, kik elámítják népemet; kik, ha van mit harapni fogaikkal, békességet hirdetnek, de aki nem vet valamit szájokba, hadat készítenek ellene. Annakokáért éjszaka száll rátok a látomás helyett, és sötétség a jóslat helyett: elenyészik a nap a prófétáknak, és a napfény elsötétül nekik. És megszégyenülnek, kik látomásokat látnak, és megszégyenülnek a jóslók; mindenki szidalmazza őket, és senki meg nem hallgatja őket. Azonban én telve vagyok az Úr lelkének erejével, az ítélettel és hatalommal, hogy hirdessem Jákob házának az ő vétkeit, és Izraelnek az ő bűnét.

- 3 Halljátok ezt, Jákob házának fejedelmei, és Izrael házának maradékai! kik utáljátok az ítéletet, és minden igazságot elferdítetek. Kik vérbűnnel építitek a Siont, és Jeruzsálemet gonoszsággal. Az ő fejedelmei ajándékokért ítélnak, és papjai jutalomért tanítanak, prófétái pénzért jövendőlnak, és az Úrra támaszkodnak, mondván: Vajjon nem miközöttünk van-e az Úr? nem jönnek ránk a veszedelmek. Azért timiattatok Sion, mint egy szántó föld, megszántatik, és Jeruzsálem kőhalommá leszen, és a templomhegy magas erdővé.'

- 4 És valamivel később: 'Jaj nekem! mert olyanná lettem, mint aki ősszel szüret után szedegeti a gerezdéket; már nincs ennivaló gerezd, és koránérő fügéket kíván az én lelkem. Eltűnt a lelkem a földről, a bűn tisztelete kél a földön, és igaz nincs az emberek között; mindnyájan a vér után leselkednek, az ember halálra vadássza atyjafiát, kezeiket gonoszságra készítik.'

- 87 És azt is hallgassátok, amit a jeles próféta, Szoferonias mondott egyszer a hozzátok hasonlókról: mert ő Jeruzsálemről beszélt, amelyet lelki értelemben úgy foghatunk föl, mint az egyházat vagy a lelket: 'Jaj neked, te bosszantó és megváltott város, te (gondatlan) galamb! Nem hallgat a szóra, nem fogadja el az oktatást; az Úrban nem bíz, Istenéhez nem közelget.'

- 2 És azt is megmondja, miért: 'Fejedelmei közepette, mint az ordító oroszlánok, ítélőbírái, mint Arábia farkasai, mitsem hagyók reggelre. Prófétái esztelenek, hűtelen férfiak; papjai megfertőztetik a szent helyet,

igaztalanul cseleksznek a törvény ellen. Közepette az Úr igazságos, nem cselekszik hamisságot, reggelenkint napfényre hozza ítéleteit.'

88 De hallgassátok az áldott Zakariás prófétát is, aki Isten szavával fenyeget titeket: 'Így szól a seregek Ura, mondván: Igaz ítéletet ítéljete, irgalmasságot és könyörületet cselekedjete, kiki az ő atyjafiával. Az özvegyen és árván, a jövevényen és szegényen ne erőszakoskodjatok; és a férfiú gonoszt atyafia ellen ne forraljon szívében. De nem akartak rá figyelmezni, vállat vonítva elfordultak, és bedugták füleiket, hogy ne hallják. És szívöket olyanná tették, mint gyémánt, hogy ne hallják a törvényt és az ígéket, melyeket a seregek Ura küldött az ő lelkével az előbbi próféták által; és nagy harag lón a seregek Urától.'

2 Majd ismét: 'A szőlők kellemetlent szólnak, a jószok hazudáságot látnak, és az álomlátók hiába beszélnek, vigasztalásaik hiábavalók; azért kiszáradnak, mint a nyáj; megsanyargattatnak, mert nincs egészség. A pásztorok ellen fölgerjed az én haragom, és a bárányokat meglátogatom.'

3 És valamivel később: 'A pásztorok ordítása szól, mert elpusztult az ő dicsőségök: az oroszlánok ordítása szól, mert elpusztult a Jordán rohanása. Ezeket mondja az én Uram Istenem: A birtokosok ölték szánakodás nélkül, és akik eladták azokat, mondták: Áldott legyen az Úr, meggazdagodunk! és pásztoraik sem kímélik őket. Azért én sem kímélem többé a földön lakókat, úgymond az Úr.'

89 Halljátok emellett a szentéletű Malakiás próféta reátok zúdított korholásait: 'Oh papok! kik megvetitek az én nevemet, és azt mondjátok: Miben vetettük meg a te nevedet? Az én oltáromon megfertőztetett kenyeret áldoztok, és azt mondjátok: Miben fertőztettünk meg téged? Abban, hogy azt mondjátok: az Úr asztala megvettetett. És megvetitek az arra helyezett áldozatot. Ha vak barmot hoztok áldozatra, nem rossz-e az? s ha sántát hoztok és betegest, nem rossz-e az? Vidd azt vezérednek, fog-e neki tetszeni? vagy jó szemmel lát-e téged? úgymond a seregek Ura. És most könyörögjete az Istennek, hogy könyörüljön rajtatok, mert a ti kezeitektől lett ez, ha valamiképen kegyesen fogadna titeket.'

2 Majd ismét: 'Mert a ragadományokból a sántát és betegest hozzátok, ajándécul hozzátok; vajjon elfogadjam-e azt kezeitekből? úgymond az Úr. Átkozott a csalárd, kinek az ő nyájában hím vagyon, és fogadást tévén, hibást áldoz az Úrnak; mert nagy király vagyok én, úgymond a seregek Ura, és az én nevem rettenetes a pogányok között. És most

nektek szól ez a parancsolat, oh papok! Ha nem akarjátok hallani, és ha nem akarjátok szívetekre venni, hogy dicsőséget adjatok az én nevemnek, úgymond a seregek Ura: szükségét küldök közétek, és megátkozom a ti áldástokat, igen, megátkozom azokat; mivelhogy nem vettétek szívetekre. Íme én elvetem a nektek járó lapockát, és orcátokra feccsentem a ti ünnepeitek ganéját.'

- 3 De most, hogy annál lelkesebben készíthessétek a gonoszságé lett szerveiteket a jóra, halljátok, mit mond a szentéletű papról, ha még él bennetek valami a belső hallásból: 'Az én szövetségem övele' (történeti értelemben itt Léviről vagy Mózesről beszélt) 'élet és béke szövetsége volt; félelmet öntöttem beléje, és félt engem, és az én nevemtől rettegett. Az igazság törvénye volt szájában, és hamisság nem találtatott ajakiban; békében és igazságban járt velem, és sokat tartott vissza a gonoszságtól. Mert a pap ajkai őrzik a tudományt, és a törvényt az ő szájából kérdezik; mert ő a seregek Urának angyala.'

- 4 Most másik értelemre áttérve, a gonoszok bírálatával folytatja: 'Ti pedig eltávoztatok az útról, és igen sokat megbotránkoztattatok a törvényben; felbontottátok Lévi szövetségét, úgymond a seregek Ura. Azért én is utálatossakká és alávalókká teszek titeket minden népnél, amint hogy nem tartottátok meg az én útaimat, és személyválogatók voltatok a törvényben.

- 5 Vajjon nem egy-e mindnyájunk atyja? vajjon nem egy Isten teremtett-e minket? miért nézi le tehát valaki közölünk az ő atyjafiát?' Majd ismét: 'Íme jó a seregek Ura. De ki gondolhatja föl az ő eljövele napját? és ki marad meg, hogy őt lássa? Mert ő, mint az olvasztó tűz, és mint a kallók lúgja; és leül, olvasztván és tisztítván az ezüstöt, és megtisztítja Lévi fiait, és megpróbálja őket, mint az aranyat és mint az ezüstöt.'

- 6 És valamivel később: 'Ti kemény beszédet szóltok ellenem, úgymond az Úr. Azt mondottátok: Hiábavalót tesz, ki az Istennek szolgál, és mi haszna, hogy megtartottuk az ő parancsait, és hogy bánkódva jártunk a seregek Ura előtt? Azért most boldogoknak mondjuk a kevélyeket; mert az istentelenül cselekvők gyarapodnak, és az Istent kísértők megszabadulnak.'

- 90 Halljátok továbbá, amit Ezekiel próféta mondott: 'Szorongatás jó a szorongatásra, hír a hírt éri; látomást követelnek a prófétától, de a törvény elvesz a paptól, és a tanács a vénektől.' Majd ismét: 'Ezeket mondja az Úr Isten: Mivel hiúságokat szóltatok, és hazudságot láttatok:

azért íme én ellenetek állok, úgymond az Úr Isten; és kezem a próféták ellen leszen, kik hiúságokat látnak, és hazudságot jövendölnek; az én népem tanácsában nem lesznek ők, és Izrael házának jegyzékébe nem iratnak, sem Izrael földére be nem mennek; és megtudjátok, hogy én vagyok az Úr; azért, hogy megcsalták az én népemet, mondván: Az Úr békessége! és nincs békesség. S ez falat épít, azok pedig polyva nélküli való sárral tapasztják azt, és az összedől.'

- 2 Majd valamivel később: 'Jaj azoknak, kik vánkoscákat varrnak minden kéz könyöke alá, és vánkosoakat csinálnak minden korbellek feje alá, a lelkek megfogására; és megfogják az én népem lelkeit. Gyalázattal illetnek engem az én népem előtt egy marok árpáért és egy darab kenyérért, úgy hogy megölik a lelkeket, melyeknek nem kellene meghalni; és életben hagyják a lelkeket, melyeknek nem kellene élni, hazudván az én népemnek, mely elhiszi a hazudságokat.'
- 3 És alább: 'Ember fia! mondd neki: Te esőtelen föld vagy, és eső nem esett rád a harag napján. Közepette a fejedelmek mint az ordító és martalékot ragadó oroszlán, elnyelik a lelkeket, a vagyont és jutalmat elveszik, s özvegyeit megsokasítják közepette. Az ő papjai megvetik törvényemet és megfertőztetik szentélyemet; a szent és szenteletlen között nincs különbség nálok, és választást nem tesznek a förtelmes és tiszta között; az én szombataimról elfordítják szemeiket, és közöttök megszensteleníttetem.'
- 91 Majd ismét: 'És keresék közölük egyenes tartású férfiat, ki ellenembe állana a földért, hogy el ne pusztítsam azt; és nem találtam. Kiöntöm hát rájuk bosszankodásomat, az én haragom tűzével megemésztetem őket; útjokat fejökre fordítom, úgymond az Úr Isten.'
- 2 Majd valamivel később: 'És lón az Úr igéje énhozzám, mondván: Ember fia! szólj a te néped fiainak, és mondd nekik: Mikor fegyvert hozok valamely földre, és a föld népe egy férfiút választ köztársai közül, és azt rendeli magának őrállóvá; és ez látja jöni a fegyvert a földre, és megfujja a kürtöt, és hírt ad a népnek; és bárki hallván a kürtársogást, nem őrizkedik, és eljő a fegyver és elveszti őt: vére önnön fején leszen. Hallotta a kürtársogást, de nem őrizkedett, vére ő rajta leszen; ha pedig őrizkedik, önnön lelkét megszabadítja.'
- 3 Ámde ha az őrálló látja a fegyvert jöni, és nem kürtöl; és a nép nem őrizkedik, és eljő a fegyver, és közöle lelket veszít el: emez ugyan az ő gonoszságában éretett, de vérét az őrálló kezéből követelem. Én, ember

fia! Órállóul adtalak téged Izrael házának; hallván tehát számból a beszédet az istentelennek: Halállal halsz meg; és te nem szólsz, hogy az istentelen őrizkedjék útjától: ez az istentelen az ő gonoszságában hal meg, de vérét a te kezedből követelem. Ha pedig te hirdetvén az istentelennek, hogy utairól térjen meg, ő nem tér meg útjáról: ő gonoszságában hal meg, de te lelkedet megszabadítottad.'

92 A próféták e néhány tanúságtétele a sok közül, melyek arra szolgálnak, hogy megfékezzék a konok papok kevélységét és lustaságát, talán meg tudja akadályozni, hogy azt higgyék, saját fejem után és nem a törvény és a szentek megbízásából emelek ily vádakat ellenük.

2 Lássuk tehát, hogy az evangéliumok egész világot bezengő harsonája mit mond a rossz papoknak. Nem azokról kell beszélnem (mint már mondtam), akik törvényesen birtokolják az apostoli széket, és jól tudják, hogyan adjanak a kellő időben lelki táplálékot szolgatársaiknak — felteszem, sok ilyen van mostanság — hanem a hozzá nem értő pásztorokról, akik elhagyják juhaikat és oktalanságon legeltetik őket, és nincsenek a birtokukban azon igék, melyek a járatos pásztoréi.

3 Ha egy férfi tagadja vagy elutasítja azokat a kinyilatkoztatásokat, melyek nem tőlem (és én igen méltatlan vagyok), hanem az Ó- és az Újtestamentumból származnak, az biztos jele annak, hogy az az ember nem törvényes pásztor, de még csak középszerű keresztyén sem. Egyikünknek igaza van, mikor azt mondja: 'Szívből óhajtjuk, hogy az egyház ellenségei legyenek a mi ellenségeink is, minden szövetség nélkül, és hogy barátai és védelmezői ne csupán szövetségeseink, de atyáink és mestereink is legyenek egyetemben.'

4 Mindnyájan őszintén vizsgálják meg hát lelkiismeretüket; csak így tudják majd eldönteni, hogy helyénvaló-e papi székben ülniök. Lássuk, ismétlem, mit mond az Üdvözítő és a világ Teremtője.

5 'Ti vagytok a föld sava; hogyha a só megromlik, mivel sóznak? Semmire sem való többé, hanem hogy kivetessék és eltapodtassák az emberektől.'

93 Ez a tanúságtétel bőségesen elegendő lehet ahhoz, hogy megcáfolja mind az orcátlanokat. De mivel Krisztus szavai még nyilvánvalóbb bizonyossággal igazolhatják, hogy a bűn mily elviselhetetlen terheit halmozzák magukra ezek a hamis papok, további részletekkel kell szolgálnom.

2 Mert ez következik: 'Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen helyezett város. Sem gyertyát nem gyujtanak, hogy a véka alá

tegyék, hanem a gyertyatartóra, hogy világoskodjék mindazoknak, kik a házban vannak.' Vajon a mostani papok közül, kik belesüllyedtek a tudatlanság vakságába, ki tudna világoskodni tiszta fényű lámpásként a tudás és a jó munka izzásával mindazoknak, kik a házban vannak éjszaka? Ki az, kit az egyház valamennyi fia közös és jól látható menedékének tekint, mint lakói a magas hegy csúcsára épült várost?

- 3 De nézzétek, mi következik: 'Úgy világoskodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék Atyátokat, ki mennyekben vagyon.' Ugyan melyikük tud ennek eleget tenni akár egyetlen napra is? Ellenkezőleg, bűneik sötét felhője és fekete éjszakája az egész sziget fölé tornyosul, hogy mindenki letér az egyenes útról, és a bűn járatlan és kusza ösvényein kóborol; az ilyenek munkájukkal nem dicsérik, hanem túrhetetlenül káromolják a Mennyei Atyát.

- 4 Én, amennyire gyenge képességeim engedik, szeretném történelmi és erkölcsi értelemben is megmagyarázni mindezeket a tanúságtételeket, melyeket a Szentírásból beillesztettem vagy még be fogok illeszteni ebbe a levélbe.

- 94 Nem akarom azonban, hogy ez a rövid munka vég nélkülinek tűnjön azok szemében, akik megvetik, gyűlölik és utálják a szavakat, melyek nem enyéim, hanem Istenéi; így a tanúságtételeket egyszerűen összegyűjtöttem vagy össze fogom gyűjteni, minden cirkalmas szószaporítás nélkül.

- 2 Majd valamivel később: 'Aki tehát felbont egyet e legkisebb parancsolatok közül, és úgy tanítja az embereket, legkisebbnek fog hivatni mennyeknek országában.' Majd ismét: 'Ne ítéltetek, hogy ne ítéltessetek. Mert amily ítélettel ítéltetek, olyannal ítéltettek meg; és amily mértékkel mértetek, visszaméretik nektek.'

- 3 Kérdezlek benneteket, ugyan melyikőtök fogadja meg a következőket? 'Mit nézed pedig a szálkát atyádfia szemében; és a gerendát tenszemedben nem látod? Avagy mint mondhatod atyádfiának: Hadd vessem ki szemedből a szálkát; és íme gerenda van a te szemedben?' Vagy a következőket: 'Ne adjátok a szentet ebeknek, és ne hányjátok gyöngyeiteket a sertések elé, netalán eltapodják azokat lábaikkal, és megfordulván, szétszaggassanak titeket' — ami gyakran megtörténik veletek.

- 4 És figyelmeztetvén az embereket, nehogy a gonosz tanítók (mint

amilyenek ti is vagytok) tévútra vezessék őket, így szólt: 'Óvakodjatok a hamis prófétáktól, kik juhok ruházatában jönnek hozzátok, belül pedig ragadozó farkasok. Az ő gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Vajjon szednek-e a tövisokról szőlőt, vagy a bojtorványról fügéket? Így minden jó fa jó gyümölcsöt terem; a rossz fa pedig rossz gyümölcsöt terem.' Majd később: 'Nem minden, aki mondja nekem: Uram, Uram! megyen be mennyeknek országába, hanem aki Atyám akarátját cselekszi, ki mennyekben vagyon, az megyen be mennyeknek országába.'

95 Mi lesz veletek, kik (ahogy a próféta mondta) csak ajkaitokkal vagytok hűek Istenhez, de szívetekkel nem? Hogyan tesztetek eleget a következőknek: 'Íme én elküldlek titeket, mint juhokat a farkasok közé.' Mert, éppen ellenkezőleg, ti úgy indultok oda, mint farkasok a juhnyáj közé.

2 Vagy: 'Legyetek azért okosak, mint a kígyók, és együgyűek, mint a galambok. 'Abban bizonyára járatosak vagytok, hogyan marjatok meg egy embert halált hozó szátokkal; de abban nem, hogy saját testetekkel védjétek meg a fejeteiket (vagyis Krisztust); Krisztust ugyanis gonosz tetteitek minden igyekezetével lábbal tiporjátok. Nincs bennetek a galambok együgyűsége sem: ellenkezőleg: feketék vagytok, mint a hollók, és ha egyszer kirepültetek a bárkából (vagyis az egyházból), és felfedeztétek a testi örömök bűzét, sohasem tértek oda vissza tiszta szívvel.

3 De nézzük, mi van még hátra: 'És ne féljétek azoktól, kik a testet megölik, de a lelket meg nem ölhetik; hanem inkább féljétek attól, ki mind a lelket, mind a testet a gehennába vezetheti.' Gondoljátok végig, melyiket cselekedtétek ezek közül.

4 Ugyan melyikötöket nem sebzi meg szíve titkos rejtekében a következő bizonyásgtétel, melyet a Megváltó adott apostolainak a gonosz püspökökről: 'Hagyjátok őket; vakok ők és vakvezetők. A vak pedig ha vakot vezet, mind a ketten verembe esnek.'

96 A népeknek, akiket kormányoztok (vagy inkább becsaptatok), hallaniok kell. Hallgassátok az Úr ígét, melyeket az apostolokhoz és a sokasághoz intézett, és amelyeket, ahogy hallom, ti sem átalloatok gyakran nyilvánosan használni. 'Mózes székén ülnek az írástudók és farizeusok. Azért amiket mondanak nektek, mind tartsátok meg és cselekedjétek; de az ő tetteik szerint ne cselekedjétek; mert mondják, és nem cselekszik.'

- 2 Veszélyes és haszontalan, ha a papok tanítását beárnyékolják gonosztetteik. 'Jaj pedig nektek, képmutatók! kik bezárjátok mennyeknek országát az emberek előtt. Mert ti nem mentek be, s a bemenőket sem hagyjátok bejutni.' Mert a jövőben nemcsak minden gonosztettéért nyertek büntetést, de azokért az emberekért is, akik nap mint nap elkárhoznak a ti példaadástok miatt. Vérüket a ti kezetekről kérik majd számon az ítélet napján.
- 3 Gondoljátok meg, milyen gonoszságra mutat a szolgáról szóló példabeszéd, aki ezt mondta magában: 'Késik eljöni uram.' Így félelem nélkül verni kezdte szolgatársait, és evett, ivott a részegesekkel. 'Eljő ama szolgának ura az napon, melyen nem reményli, és azon órában, melyet nem tud; és elszakasztja őt' (a szentéletű papoktól), 'és részét a képmutatókkal adja ki,' (vagyis nyilván azokkal, akik gonoszságot rejtegetnek a papság leple alatt) 'ott leszen sírás és fogaknak csikorgatása' — azok számára, akikkel ilyesmi ritkán történik meg ebben az életben azon csapások és veszteségek ellenére, melyeket az anyaszentegyház fiai szenvednek el mindennap a mennyek országáért.
- 97 Azonban nézzük, mit mond ilyen esetben az első levelében Krisztus igaz tanítványa, a Pogányok Tanítója, Pál (akit az egyház minden tanítójának követnie kell, ahogy ő maga is javasolja: 'Legyetek követőim, mint én is a Krisztusé'): 'Mert ámbár megismérték az Istent, nem úgy dicsőítették, mint Istent, és nem adtak neki hálát: hanem hiúkká lettek gondolataikban, és meghomályosodott az ő esztelen szívök; magokat bölcsnek mondván bolondokká lettek.' Ez úgy tűnhet, a pogányoknak szól; de figyeljétek meg, milyen jól ráillik ez a jelenkor papjaira és népeire!
- 2 És valamivel később: 'Az Isten igazságát hazudsággal cserélték föl, s inkább tisztelték és szolgálták a teremtményt, mint a Teremtőt, ki mindörökké áldott legyen. Azért Isten a gyalázat indulataira hagyta őket.'
- 3 Majd ismét: 'És valamint ők nem voltak azon, hogy Istenről ismeretők legyen, úgy Isten is elvetemült gondolataikra hagyá őket, hogy azokat cselekedjék, amik nem illenek; azért rakvák minden hamissággal, gonoszsággal, tisztátalansággal, paráznasággal, fösvenységgel, gazsággal, rakvák irigységgel, gyilkossággal' (az emberek lelke ellen), 'háborgással, álnoksággal, rosszkodással; fondorlók, rágalmazók, Istentől gyűlölteket, bosszúságtevőket, kevélyeket, felfuvalkodottakat, gonoszra találékonyakat, szüleik iránt engedetleneket, balgatagokat, feslett erkölcsűeket, szeretet nélkül

valók, irgalmatlanok; kik, miután Isten igazságát megismerték, sem értették, hogy akik eféléket cselekszenek, halálra méltók.'

98 Az általam megnevezettek közül ugyan melyik volt igazán mentes mindezen bűnöktől? Ha csakugyan volna ilyen, lehet, hogy a következő ítélet vonatkozna rá: 'Nemcsak kik azokat cselekszik, de még a cselekvőkkel egyetértők is' — mert *ettől* a bűntől aztán egyikük sem mentes. És alább: 'De te megátalkodásod és töredelmetlen szíved szerint, magadnak haragot gyűjtesz a harag napjára, melyen Isten igaz ítélete kijelentetik, ki megfizet kinek-kinek az ő cselekedetei szerint.'

2 Majd ismét: 'Mert nincs személyválogatás az Istennél. Mert mind akik törvény nélkül vétkeztek, törvény nélkül vesznek el; és mind akik törvény alatt vétkeztek, törvény által ítéltetnek meg. Mert nem a törvény hallgatói igazak az Istennél, hanem a törvény cselekvői igazulnak meg.'

3 Micsoda kíméletlen végzet éri utól ezeket az embereket, akik nem csak elmulasztják megtenni, amit meg kellene tenniük, és nem fordulnak el attól, ami tiltott, de amikor akár legkisebb mértékben is a figyelmükbe ajánlják Isten ígéjének olvasását, attól is kitérnek, mintha ádáz kígyó lenne!

99 Azonban térjünk rá a következőkre: 'Mit mondjunk tehát? Megmaradjunk-e a bűnben, hogy a kegyelem annál inkább áradjon? Távol legyen. Mert akik már meghaltunk a bűnnek, miképpen élünk mégis abban?' És valamivel később: 'Ki szakaszt el tehát minket Krisztus szeretetétől? háborúság-e? szorongatás-e? üldöztetés-e? éhség-e? mezítlenség-e? veszedelem-e? fegyver-e?' Kérdem én, melyikötök szívének legmélyén lakozik ez az érzés? Nem fáradoztok a jámborságért, sőt erősen hadakoztok, hogy gonoszt tegyetek és bántalmazzatok Krisztust.

2 Vagy a következőkben: 'Az éj elmúlt, a nap pedig elközelgetett. Vessük el tehát a sötétség cselekedeteit, és öltözzünk a világosság fegyvereibe. Mint nappal, tisztességesen járunk, nem tobzódásokban és részegeskedésekben, nem ágyasházakban és szemtelenségekben, nem versengésben és irigykedésben; hanem öltözzetek az Úr Jézus Krisztusba, és a testet ne ápoljátok a kívánságtok szerint.'

100 Majd ismét a korintusiakhoz írt első levélben: 'Mint bölcs építőmester, alapot vettem, más pedig épít arra; de kiki lássa, mint épít azon. Mert más alapot senki nem vethet, azon kívül, mely vettetett, mely a Krisztus Jézus. Ha valaki pedig ez alapra épít, aranyat, ezüstöt, drágaköveket, fát, szénát, pozdorját, kinek-kinek munkája nyilvánvaló

lesz, mert az Úr napja kimutatja azt, mivel tűz által fog kijelentetni; és minő kineknek munkája, a tűz próbálja meg. Akinek munkája, melyet arra épített, megmarad, jutalmát veszi. Akinek munkája megég, kárt vall. Nem tudjátok-e, hogy az Isten temploma vagytok, és az Isten Lelke lakik bennetek? Ha pedig valaki az Isten templomát megfertőzteti, elveszti azt Isten.'

- 2 Majd ismét: 'Ha valaki magát köztetek bölcsnek véli e világon, legyen balgataggá, hogy bölcs lehessen. Mert e világ bölcsessége bolondság az Isten előtt.' És tovább: 'Nem jó a ti dicsekvésetek. Nem tudjátok-e, hogy egy kevés kovász az egész tésztát erjedésbe hozza? Tisztítsátok ki a régi kovászt, hogy új tészták legyetek.' Hogyan tisztul ki a régi kovász (vagyis a bűn, mely naponta felhalmozódik minden cselekedeteitekben)?
- 3 Majd ismét: 'Írtam nektek levelemben, ne társalkodjatok a paráznákkal; nem ugyan átalán e világ paráznáival, vagy fősvényeivel, vagy ragadozóival, vagy a bálványok szolgálóival; mert így ki kellene e világból mennetek; hanem most írtam nektek, hogy ne társalkodjatok azzal, ki atyánkfíának neveztetik, ha parázna, vagy fősvény, vagy bálványimádó, vagy káromló, vagy részeges, vagy ragadozó; az efélével még csak ne is egyetek.' A rabló azonban nem ítéli el a másik tolvajt lopás vagy rablás miatt; hanem mint cinkostársát, becsben tartja, védi és szereti.

101 A korintusiakhoz írt második levélben pedig ezt olvassuk: 'Annakokáért ily szolgálatban lévén, minthogy irgalmasságot nyertünk, nem restelkedünk; de elvetjük a gyalázatos alattomoságot, nem járván álnoksággal és nem hamisítván meg az Isten igéjét' (vagyis rossz példát mutatva, vagy hízelkedéssel).

- 2 Azonban a következőkben a gonosz tanítókról beszél: 'Mert az afféle ál-apostolok álnok munkások, Krisztus apostolaivá átalakítván magokat. És ez nem csoda; mert maga a sátán is átalakítja magát világosság angyalává. Nem nagy dolog tehát, ha az ő szolgálói is igazság szolgálóivá alakítják át magokat; kiknek végök az ő cselekedeteik szerint lesznek'.

102 Figyeljete arra is, mit mond az efezusiaknak! Nem veszitek észre, hogy itt ti is bűnben vagytok? 'Ezt mondom azért, és kérve kérlek az Úr előtt, hogy többé ne járjatok úgy, mint a pogányok járnak elméjük hiúságában, sötétséggel meghomályosított értelmük lévén, elidegenülvén az Isten életétől a tudatlanság által, mely bennök vagyon, szívök vaksága miatt, kik kétségbeesvén, magokat szemtelenségre adták, minden tisztátalanság elkövetésére telhetetlen kívánsággal.'

2 És vajon melyikötök felelne meg önszántából a következőknek: 'Azért ne legyetek okatlanok, hanem értsétek meg, mi az Isten akarata. És meg ne részegedjetek borral, melyben bujaság vagyon, hanem teljete be Szentlélekkel.'

103 Itt áll az is, amit a tesszaloniakaiaknak mond: 'Mert sohasem éltünk hízogó beszéddel, amint tudjátok, sem a fősvénység alkalmával, sem dicséretet nem kerestünk az emberektől, sem tőletek, sem másoktól. Noha terhetekre lehettünk volna, mint Krisztus apostolai, mindazáltal úgy voltunk köztetek, mint a kisdedek, mint a dajka, ki fiait táplálja, úgy ragaszkodtunk hozzátok, s óhajtvá akartuk nektek adni nemcsak az Isten evangéliomát, hanem életünket is.' Ha mindabban, amit teszték, megtartjátok az apostoli érzületet, akkor tudni fogjátok, hogyan ülhettek jogosan az ő székében.

2 Vagy nézzük a következőket: 'Mert tudjátok, minő parancsokat adtam nektek. Ez tudniillik az Isten akarata, a ti megszentölésétek útja; hogy megtartóztassátok magatokat a paráznaságtól, hogy tudja mindenitek bírni az ő edényét szentségben és tisztességben, nem a kívánság ösztöne szerint, mint a pogányok is, kik nem ismerik az Istent, és senki meg ne nyomorítsa, és meg ne csalja valami ügyben atyjafiát, mert bosszút áll az Úr mindezekért. Mert nem hívott minket az Isten tisztátalanságra, hanem szentségre. Azért aki ezeket megveti, nem az embert veti meg, hanem az Istent.'

3 Ugyan melyikötök tartotta magát körültekintően és gondosan az alábbiakhoz? 'Sanyargassátok tehát tagjaitokat, melyek földiek, (öldököljétek) a paráznaságot, tisztátalanságot, fajtalanságot, és a gonosz kívánságot, ezekért jön az Isten haragja az engedetlenség fiaira.' Hiszen láthatjátok, mily bűnök ingerlik különösen haragra Istent.

104 És így figyeljete arra is, amit ugyanez a szentéletű apostol rólatok és a hozzátok hasonlókról prófétai lelkülettel megjósolt, amikor nyíltan ezt írta Timóteusnak: 'Ezt pedig tudjad, hogy az utolsó napokban veszedelmes idők következnek; mert az emberek önszeretők lesznek, fősvények, kérkedők, kevéséek, káromlók, szülők iránt engedetlenek, háládatlanok, gonoszok, szeretetlenek, békétlenek, irgalmatlanok, kegyetlenek, árulók, vakmerők, felfuvalkodók, inkább a gyönyörűségeknek, mint az Istennek szeretői, istenes életet színlők ugyan, de annak erejét megtagadók. És ezeket kerüljed', ahogy a próféta mondja: 'Gyűlöltem a gonosztevők gyülekezetét; és az istentelennel

nem ülök.'

- 2 Később olyasmiről említ, ami a mi korunkban is terjedőben van: 'Kik mindig tanulnak, és az igazság ismeretére soha nem jutnak. Valamint pedig Jannes és Mambres ellenállottak Mózesnek, úgy ezek is ellenszegülnek az igazságnak, megvesztegetett elméjű, a hitre nézve megvetett emberek lévén, de tovább előre nem haladnak; mert esztelenségek nyilvános lesz mindeneknél, mint volt azoké is.'

105 Sőt, Tituszhoz írt levelében világosan megmondja, hogyan viselkedjenek a papok hivatásuk gyakorlása közben: 'Mindenre nézve légy magad jócselekedetek példája, a tanításban, feddhetlenségben, méltóságban. Beszéded legyen igaz, feddhetlen, hogy az, ki ellenünk vagy, megszégyelje magát, semmi gonoszt sem mondhatván ellenünk.'

- 2 Majd ismét Timóteushoz: 'Munkálkodjál, mint Krisztus Jézus jó harcosa. Istennek egy bajnoka sem elegyedik világi dolgokba, hogy annak tessen, akihez szegődött. Mert aki bajvívásban küzd is, nem koronáztatik meg, hacsak szabály szerint nem küzd.'

- 3 Így buzdítja a jó embereket. Azonban elítéli a rosszakat is (és ti minden gondolkodó ember szemében azok vagytok): 'Ha ki másképpen tanít, és nem enged a mi urunk Jézus Krisztus üdvösséges beszédeinek és az ájtatosságra vezető tudománynak, kevély az, és semmit sem tud, hanem kérdésekben és szóvitákban nyavalyog, melyekből támad a gyűlölség, versengés, káromlás, gonosz gyanakodás, megvesztegetett elméjű emberek vitatkozása, kik az igazságtól meg vannak fosztva, az ájtatosságot nyereszkedésnek tartván.'

106 De miért is használok elszórt bizonyítékokat, kockáztatva ezzel, hogy értelmem említésre sem méltó csónakja elmerül a különböző kijelentések hullámai között? Úgy gondolom, nem csak azért fontosak a szent iratok teljes szövegéből nagyon gondosan kiválasztott olvasmányok, hogy felolvassák őket, hanem hogy azok támogassák az áldást, amely által a papoknak és Isten szolgálóinak kezei elnyerik a beavatást, és hogy örökké azt tanulják belőlük, hogy papi méltóságukban ne satnyuljanak el, és ne forduljanak el azoktól a parancsolatoktól, melyeket ezek az olvasmányok híven tartalmaznak. Így minden ember számára világossá válik, hogy azok, akik ezen olvasmányokban foglalt tanításokat és utasításokat nem tartják be a gyakorlatban képességeik szerint, azok nem Isten papjai vagy szolgálói, hanem örök büntetés várományosai.

- 2 Halljuk hát, ilyen ügyben mit mond Péter, az apostolok fejedelme: 'Áldott legyen az Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, ki az ő nagy irgalmassága által újonnan szült minket élő reménységre Urunknak, Jézus Krisztusnak halottaiból való feltámadása által, a romolhatatlan, felfoszthatatlan és hervadhatatlan örökségre, mely mennyekben fönttartatik nektek, kik az Isten erejéből fönttartattok.' Miért taszítjátok el ostobán az ilyen örökséget, amely nem romlandó mint a földi örökség, hanem elpusztíthatatlan és örök?
- 3 Majd így folytatja: 'Azért elmétek ágyékait felövezvén, józanok legyetek, tökéletesen bízván a kegyelemben, mely nektek adatik Jézus Krisztus megjelenésére.' Vizsgáljátok meg szívetek mélyét! Józan életűek vagytok-e? Rendesen tartjátok-e magatokat a papi méltósághoz, amely mérlegre kerül, amikor az Úr megjelenik? És ezt is mondja még: 'Mint engedelmes fiak, nem szabván magatokat tudatlanságtok előbbi kívánságaihoz, hanem ama Szent szerint, ki titeket hívott, ti is minden magatokviselésében szentek legyetek; mert írva vagyon: Szentek legyetek, mert én szent vagyok!' Kértem én, melyikőtök törekszik annyira szívvel-lélekkel a szentéletűsége, hogy képességei szerint, égető sietséggel igyekszik megfelelni ennek?
- 4 De nézzük, mit mond ugyanezen apostol második olvasmányában: 'Kedveseim! A ti lelkeiteket megtisztítván a hit engedelmességében az atyafiúi szeretet által, egyenes szívből igazán szeressétek egymást; kik újra születettek nem romlandó ivadékból, hanem rothadatlanságból, az élő és örökké megmaradó Istennek ígéje által.'
- 107** Ezeket rendelte el az apostol, és ezeket olvasták fel pappászentelések napján azért, hogy tartsátok meg ezeket. Ti azonban ezeket be sem tartottátok az ítékezésben, nem is elmélkedtetek ezeken, de meg sem értettétek igazán ezeket. És alább: 'Levetvén tehát minden gonosztságot, minden álnokságot és képmutatást, irigységet és minden rágalmazást, mint most született kisdedek ésszerű, hamisítatlan tejet kívánjatok, hogy ez által növekedjete az üdvösségre, mert édes az Úr.' Ugye, ezek az előírások ebben az esetben is süket fülekre találtak nálatok, hiszen megállás nélkül lábbal tiporjátok őket.
- 2 Majd ismét: 'Ti pedig választott nemzetiség, király papság, szent nemzet, megváltott nép vagytok, hogy hirdessétek annak erejét, ki titeket sötétségből az ő csodálandó világosságára hívott.' Nemcsak az Úr erényének hirdetését mulasztjátok el, hanem ezen erényeket megveti

minden hitetlen is, mivel ti rossz példát mutattok.

- 3 Talán hallottátok, mit olvastak fel ugyanezen a napon az Apostolok cselekedeteiből: fölkelvén Péter az atyafiak között, mondá: 'Atyámfiai, férfiak! be kell teljesedni az írásnak, melyet megjövendölt a Szentlélek Dávid szája által Júdásról;' és valamivel később: 'és ez telket szerzett a gonoszság béréből.'
- 4 Közömbösen, vagy még inkább tunya szívvel hallgattátok ezeket, mintha az olvasmány rátok nem vonatkozna. Kérem én, ki az közületek, aki nem törekszik telket szerezni a gonoszság béréből? Júdás erszényeket fosztott ki; ti viszont az egyháznak szánt felajánlásokat és az ő fiainak a lelkét raboljátok el. Júdás azért ment a zsidókhoz, hogy eladja Istent; ti azért járultok a zsarnokokhoz és atyátokhoz, az ördöghöz, hogy Krisztust megvessétek. Júdás úgy gondolta, az emberiség Megváltójának az ára harminc ezüst; a ti áratok mindössze egy garas.
- 108** Mit mondhatnék még? Hogy megszegényítselek benneteket, bemutatom nektek Mátyás (és a szentéletű apostolok) példáját; nem saját akaratából esett rá a sors, hanem Krisztus választása és ítélete folytán. Mégis, vakok vagytok látni e példát, és nem veszitek észre, milyen messze kerültetek az ő érdemétől, mivel ti önként rohantok bele az áruló Júdás természetébe és kapzsiságába.
- 2 Nyilvánvaló tehát, hogy aki tudatosan, szívből papoknak nevez benneteket, az nem jó keresztény. Elmondom mit érzek. Dorgálásom lehetne szelídebb, de mi értelme kenegetni vagy gyógyírral dörgölni a sebet, amikor duzzanatokból gennyedzik és bűzlik, és már csak a kiégetés és a tűz nyilvános gyógymódja segíthet rajta? — ha egyáltalán meg lehet gyógyítani, hiszen a beteg nem keresi a gyógyulást, és elhúzódik ettől az orvostól.
- 3 Ó, ti Isten ellenségei vagytok, nem papok, megrögzött bűnösök vagytok, nem pedig püspökök, árulók vagytok, nem a szentéletű apostolok utódai vagy Krisztus szolgálói; hallottátok ugyan Pál apostol második olvasmányának szavait, de egyáltalán nem ügyeltetek annak figyelmeztetésére vagy erejére. Azon a napon úgy álltatok az oltár előtt, mint szobrok, amelyek nem látnak és nem hallanak. Mégis, azon a napon, és mindennap Pál szól hozzátok dörgő hangon: 'Testvérek, igaz beszéd ez,' és minden tekintetben figyelemre méltó. Ő azt mondja róla, hogy igaz és méltó a figyelemre, ti viszont úgy becsmérlitek, mint ami nem lehet igaz, és figyelemre sem méltó. 'Ha ki püspökséget kíván, jó

dolgot kíván.' Ti a kapzsiságotok miatt kívánjátok nagyon a püspökséget, és nem az általa nyújtott lelki fejlődésért, és ehhez nem tartjátok megfelelőnek a jó cselekedetet.

- 4 'A püspöknek azért feddhetetlennek kell lennie.' Ez a mondás inkább könnyekre ad okot, mint szavakra, mintha az apostol azt mondta volna, hogy az ilyen sokkal távolabb kerül a felelősségrevonástól, mint bárki más. 'Egy feleségű férfiúnak.' Ezt is semmibe vesszük, mintha nem is hallottuk volna, vagy mintha azt jelentené, hogy 'több feleségű férfiúnak.' 'Józnak, okosnak.' Ugyan melyikőtök imádkozott valaha azért, hogy ez a tulajdonság személyiségének részévé váljon?
- 5 'Tisztességesnek.' Ha ez véletlenül teljesül, az a népszerűség iránti vágyból ered, és nem a parancsolat miatt, és semmi haszna sincs, mert az Úr, a mi megmentőnk mondja: 'Bizony mondom nektek, elvettétek jutalmokat'. 'Józnak, nem részegesnek, nem verekedőnek hanem szerénynek, nem vetekedőnek, nem fősvénynek.' Micsoda iszonyú változás! Az égi törvény micsoda szörnyű lábbal tiprása ez! Ugye sohasem fáradtok el, hogy a szó vagy a tett minden fegyverét megragadjátok azért, hogy támadjátok, vagy még inkább megszegjétek ezeket a parancsolatokat, amikor pedig szükség esetén büntetést vállalva készen kellene állnotok, vagy akár az életeteket is áldoznotok azért, hogy megőriznétek vagy erősítsétek ezeket a parancsolatokat.

109 Nézzük azonban az alábbiakat: 'Házának jól gondját viselje, engedelmes fiai lévén minden tisztességben.' Tehát az atyák tisztessége nem teljes, ha a fiaikéval meg nem koronázzák azt. De mi van abban az esetben, ha mind az apa, mind a bűnös apa példája által megrontott fiú hírhedten buja? 'Mert aki a maga házára nem tud gondot viselni, miképpen lesz szorgalmas gondja Isten anyaszentegyházára?' Ezeket a szavakat cáfolhatatlan tények bizonyítják.

- 2 'A diakónusok is hasonlóképpen legyenek szemérmesek, nem kétnyelvűek, nem sok bort ivók, nem rút nyereségvadászok; a hit titkát bírván tiszta lelkiismerettel. Ezek is vizsgál tassanak meg előbb, és úgy szolgáljanak, ha vétek nélkül vannak.' Nem kívánok sokáig időzni ennél a visszataszító témánál, de azt biztosan állítom, hogy a gyakorlatban ezen dolgok mind visszájára fordultak, azaz a papok (és ezt fájdalommal szívemben vallom be) szemérmetlenek, kétnyelvűek, részegesek, nyereségvadászok, hitük — vagy még inkább annak hiánya — szennyes lelkiismeretükben él. Papi szolgálatukat nem a jócselekedetek végett

kezdik el, hanem hogy a rosszban előrehaladhassanak; és megszámlálhatatlan bűnnel terhelve hívatnak a szent tisztségre.

- 3 És azt is hallottátok azon a napon — amikor helyesebb és megfelelőbb lett volna büntetésként börtönbe vetni, vagy vérpadra hurcolni benneteket, semmint a papi tisztséghez vezetni —, hogy amikor az Úr megkérdezte a tanítványokat, mit gondolnak ki ő, Péter így válaszolt: 'Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia', az Úr pedig így felelt e hitvallásra: 'Boldog vagy Simon Jónás fia! mert a test és vér nem jelentette ki ezt neked; hanem Atyám, ki mennyekben vagyon.' Péter, akit az Atyaisten tanított, így vallotta meg Krisztust, ti viszont atyátok, az ördög tanácsára gonosztetteitekkel bűnös módon megtagadjátok a Megváltót.
- 4 Az igaz papnak ezt mondta [az Úr]: 'Te Péter vagy, és e kőszálon fogom építeni anyaszentegyházamat,' ti viszont olyanok vagytok, mint 'a bolond ember, ki házát fővenyre építette'. Megjegyzendő, hogy a bolond az Úr segítségével építi házát bizonytalan futóhomokra; ahogy a szólás mondja: 'Ők királyokat tettek, de nem énáltalam'. A következő is hasonlóan hangzik; 'És a pokol kapui nem vesznek erőt' [ezen a bűnei értendők]. Milyen sorsra ítéltetik nyavalyás tákolmányotok? 'Jött az árvíz, a szelek fúttak, és ama házra rohantak; és összedőlt az, és nagy volt annak romlása.'
- 5 Péternek és utódainak azt mondja az Úr: 'És neked adom a mennyek országa kulcsait,' hozzátok viszont így szól: 'Nem ismerlek titeket, távozzatok tőlem, gonosztevők,' 'távozzatok az örök tűzre a bakokkal bal kéz felől.' Majd ismét minden szentéletű papnak szól az ígéret: 'és amit feloldandatok a földön, fel lesz en oldozva mennyekben is: és amit megkötendetek a földön, meg lesz en kötve mennyekben is.' De hogyan oldanátok meg *ti* bármit a földön úgy, hogy az a mennyben is feloldassék, hiszen vétkeitek miatt a mennyekből kiűzettek, és szörnyű bűneitek köteleivel köttettek meg, miként Salamon is mondja: 'Minden ember bűnei köteleivel köttetik meg.'
- 6 És hogyan köthetnétek meg *ti* bármit is a földön, hogy az e világ felett is meg legyen kötve, hacsak nem magatokat, hiszen a romlottság oly erősen köt e földhöz benneteket, hogy a mennybe emelkedni egyáltalán nem tudtok, és a pokol szörnyű mélységeibe kell hullanotok, ha nem tértek meg az Úrhoz még ebben az életben.

[Imádság a jó pásztorokért]

- 110** Ne dicsérje magát semmilyen pap csak azért, mert lelkiismeretes és teste büntelen, mert ha az ő tudatlansága, restsége vagy hízelkedése miatt valaki azok közül, akikért ő felelős, meghal, akkor az ítéletnapon lelkét az ő kezéből kéri Isten úgy, mintha ő maga ölte volna meg. A halál nem édesebb a jó ember kezétől, mint a rossz emberétől. Máskülönben nem mondta volna az apostol, amikor az atya örökségét követőire hagyta: 'Tiszta vagyok mindenek véréből. Mert nem vonakodtam nektek hirdetni az Isten minden tanácsát.'
- 2** A bűnök állandó gyakorlásától megrészegültök, és rázkódtok felhalmozódott vétkeitek hullámaintól, melyek szüntelenül zúdulnak rátok; tehát mintha hajótörést szenvedtetek volna, úgy keressétek elmétek minden erőfeszítésével a bűnbánatot, az egyetlen deszkát, amely az élők földjére vihet benneteket, hogy az Úr haragja elforduljon tőletek. Mert Ő kegyességében azt mondta: 'Nem akarom az istentelen halálát, hanem hogy megtérjen az istentelen az ő útjáról, és éljen.'
- 3** A vigasztalás és könyörületesség mindenható Istene óvja meg minden bajtól a kevés jó lekipásztort, és a közös ellenséget legyőzve tegye őket a mennyei város, Jeruzsálem, azaz minden szentek gyülekezete polgáraivá. Az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek dicsőség, örökön örökké, Ámen.

Bibliai idézetek és utalások mutatója

1.3 Móza 20:12; Móza 10:1-2; Móza 26:51,65; Móza 14:22,16:15,17:6,11 //
 1.4 Józ 3:15-16; Józ 6:20; Józ 7:1seq.; Józ 9:3seq.; 2Sám 21 1 // 1.5 Siral
 1:1; Siral 4:1 Siral 4:2,5 // 1.6 Siral 4:7 // 1.8 Mt 15:24; Mt 8:12; Mt
 15:26; Mt 23 13 // 1.9 Mt 8:11; Mt 7:23; Lk 23:29; Mt 25:10-12 // 1.10
 Márk 16:16; Róm 11:17seq. // 1.12 ApCsel 4:32; ApCsel 5:9 // 1.13 Móza
 4:22 // 1.15 Préd 3:7; Móza 22 // 21.2 1Kor 5:1 // 21.3 2Kor 11:14 // 21.5 Iz
 1:4-6 // 21.6 Zsolt 106:40 // 22.2 Péld 29:19; Iz 22:12-13 // 22.3 Móza 15:16
 // 23.2 Iz 19:11 // 24.2 Zsolt 73:7; Zsolt 78:1 // 24.4 Abd 5; Iz 24:13 // 25.1
 Zsolt 43:12 // 28.3 Mt 19:6; Kol 3:19 // 29.2 Mt 11:28; Ez 33:11; Iz 52:2;
 Lk 15:15seq. // 29.3 Zsolt 33:9 // 30.1 Iz 31:4 // 30.3 Zsolt 7:13; Móza
 32:39; Iz 52:2; Zsolt 2:13 // 31.2 2Kor 6:2; Mt 24:20; Zsolt 33:15-18; Zsolt
 50:19; Mt 9:43 // 32.2 Gal 5:19-21 // 32.3 Zsolt 36:8; Mt 18:18 // 32.4
 1Tim 6:17-19 // 32.5 Jer 2:19 // 33.1 Jer 23:9 // 33.5 Zsolt 54:24; Iz 33:1 //
 34.5 Péld 26:11; Róm 6:13 // 35.4 Jer 9:1 // 35.5 Sir 41:11-13 // 35.6 Sir
 21:1; Sir 5:8-9; Péld 29:12; Péld 29:4 // 36.1 Jer 4:14 // 36.2 Jer 18:7; Jer
 18:8; Jer 32:39 // 36.3 Móza 32:28-30; Mt 11:28-29 // 36.4 Mik 3:8; Iz
 56:10; Péld 24:24-25 // 36.5 Sir 4:27-28; Péld 24:11; Péld 11:4; 1Pt 4:18 //
 37.1 Iz 5:20; Mt 13:13 // 37.2 Móza 14:23,15:19 // 37.4 Zsid 10:28-29 //
 38.1 1Sám 13:13-14 // 38.3 1Sám 15:20; 1Sám 15:22-23 // 38.4 1Sám 15:28-
 29 // 38.5 Mt 7:6 // 39.2 2Sám 24:12-13 // 39.3 2Sám 24:17 // 39.4 1Kir
 11:6; 1Kir 11:11 // 40.1 1Kir 16:2-4 // 40.2 1Kir 21:19 // 40.3 1Kir 22:22;
 1Kir 22:23 // 40.4 Zsolt 54:22; Jer 6:14,8:11; Iz 48:22,57:21 // 41.1 2Krón
 15:2 // 41.2 2Krón 19:2; Zsolt 96:10 // 41.3 2Krón 21:12-14 // 41.4 2Krón
 21:15 // 41.5 2Krón 24:20 // 42.1 Iz 1:2-3 // 42.2 Iz 1:8; Iz 1:10 // 42.3 Iz 1:13
 // 42.4 Iz 1:15; Iz 1:16-17 // 42.5 Iz 1:18-20 // 43.2 Iz 1:23-24; Iz 1:28 // 43.3
 Iz 2:11; Iz 3:11; Iz 5:11-14 // 43.4 Iz 5:22-25 // 44.1 Iz 13:6-11 // 44.2 Iz
 24:1-6 // 45.1 Iz 24:7-13 // 45.2 Iz 24:16-23 // 46.1 Iz 59:1-4 // 46.2 Iz 59:6-9
 // 46.3 Iz 59:14-15 // 47.1 Jer 1:5 // 47.2 Jer 2:1-2; Jer 2:4-6 // 47.3 Jer 2:20-
 22 // 47.4 Jer 2:29-32; Jer 4:22 // 48.1 Jer 5:3 // 48.2 Jer 5:20-24 // 48.3 Jer
 5:26-29 // 49.1 Jer 7:27-28; Jer 8:4-7 // 49.2 Jer 8:21-9:3 // 49.3 Jer 9:13-15
 // 49.4 Jer 11:14 // 50.1 Jón 3 // 50.2 Jer 13:22-23 // 50.3 Jer 14:10-12; Jer
 15:1 // 50.4 Jer 15:5-6 // 50.5 Jer 18:11-15 // 50.6 Jer 22:3-5 // 50.7 Jer
 22:24-25 // 51.Abd 2:12-13; Abd 1:2-4 // 52 Oz 8:1-4 // 53.1 Ám 2:4-7 //
 53.2 Ám 5:6; Ám 5:10 // 53.3 Ám 7:14-17 // 53.4 Ám 8:4-5; Ám 8:7-8 //

53.5 Ám 8:10; Ám 9:10 // 54 Mik 6:9-12 // 55 Szof 1:14-2:2 // 56 Ag 2:22-23
 // 57.1 Zak 1:3-4 // 57.2 Zak 5:2-4 // 58 Mal 4:1 // 59.1 Jób 21:7-13 // 59.2
 Jób 21:16-20 // 59.3 Jób 24:2-7 // 59.4 Jób 24:18; Jób 24 20-24 // 59.5 Jób
 27:14; Jób 27:16-17 // 61.1 Ez 1:5seq.; Ez 9:9; Ez 5:8; Ez 5:11; Ez 7:23-25 //
 61.2 Ez 14:12-16 // 61.3 Ez 18:20-24 // 61.4 Ez 39:23-24 // 62.1 Mt 23:4 //
 62.2 Bölcs 1:1 // 62.3 Bölcs 1:1 // 62.4 Bölcs 1:2 // 62.5 Bölcs 1:3 // 62.6
 Bölcs 1:5; Bölcs 1:7 // 62.7 Bölcs 5:15-17 // 62.8 1Sám 2:30 // 63 Bölcs 6:2-
 11 // 64.1 Sir 21:2-3; Sir 17:28 // 64.2 Róm 9:3; Mik 7:2; Siral 3:40-41; Fil
 1:8 // 65.1 Mózs 17:5-7 // 66.7 1Tim 3:2 // 67.3 ApCsel 8:20 // 68.1 Tit 1:12;
 Jer 9:5 // 68.2 Mózl 19:17; Mt 15:14 // 69.1 1Sám 2:12seq. // 69.2 Mózl
 4:5seq.; Zsolt 25:5; Mózl 5:24 // 69.3 Mózl 6:11seq.; Mózl 14:14seq. // 69.4
 Mózl 22:1seq.; Mt 5:29; Jer 48:10; Mózl 50:15seq. // 69.5 Mózl 19:16,
 34:29; Mózl 32:31-32 // 70.1 Mózl 25:1-8; Józ 24:11 // 70.2 Józ 21-22; Bír
 11:30seq.; 1Kor 10:33 // 70.3 Bír 7:9seq.; Iz 58:1; Zsolt 18:5; 2Kor 4:7; Bír
 6:25seq.; Bír 6:36seq. // 71.1 Bír 16:25seq.; Kol 3:5 // 71.2 1Sám 7:7-10;
 1Sám 12:18; 1Sám 10:1seq.; 1Sám 15:28seq., 16:13; 1Sám 12:2-4 // 71.3 2Kir
 1:9seq.; 1Kir 18:40; Jak 5:17; 1Kir 19:10 // 72.1 2Kir 5:27 // 72.2 2Kir 6:17;
 2Kir 4:32seq. // 72.3 Iz 6:6-7; Iz 37:36 // 72.4 Jer 20:2; Zsid 11:37-38 // 73.2
 ApCsel 16:23-25 // 73.3 ApCsel 12:2; ApCsel 7:58 // 74.5 Iz 14:13-14; Iz
 37:25 // 74.6 Zsolt 21:7; Jn 5:30; Sir 10:9 // 75.3 ApCsel 5:29 // 76.2 1Sám
 2:27-28 // 76.3 1Sám 2:29; 1Sám 2:30-31 // 76.4 1Sám 2:34 // 77.2 1Kir
 13:21-24 // 78.1 Iz 3:11-15 // 78.2 Iz 10 1-3; Iz 28:7-8 // 79.1 Iz 28:14-15; Iz
 28:17-19 // 79.2 Iz 29:13-16 // 79.3 Iz 66:1-3 // 80.1 Jer 2:5; Jer 2:7-9 // 80.2
 Jer 5:30-31; Jer 6:10; Jer 6:12-15 // 80.3 Jer 6:28-30 // 80.4 Jer 7:11-15 //
 81.1 Jer 10:20-21 // 81.2 Jer 11:15-16 // 81.3 Jer 12:9-10; Jer 14:10 // 81.4
 Jer 14:13-16 // 82.1 Jer 23:1-2 // 82.2 Jer 23:11-20 // 83.1 Jo 1:5,9-12 // 83.3
 Jo 2:17 // 84 Oz 5:1 // 85.1 Ám 5:21-23 // 85.2 Ám 8:11-12 // 86.1 Mik 3:1-
 12 // 86.4 Mik 7:1-3 // 87.1 Szof 3:1-2 // 87.2 Szof 3:3-5 // 88.1 Zak 7:9-12 //
 88.2 Zak 10:2-3 // 88.3 Zak 11:3-6 // 89.1 Mal 1:6-9 // 89.2 Mal 1:13-2:3 //
 89.3 Mal 2:5-7 // 89.4 Mal 2:8-10 // 89.5 Mal 3:1-3 // 89.6 Mal 3:13-15 //
 90.1 Ez 7:26; Ez 13:8-10 // 90.2 Ez 13:18-19 // 90.3 Ez 22:24-26 // 91.1 Ez
 22:30-31 // 91.2 Ez 33:1-9 // 92.5 Mt 5:13 // 93.2 Mt 5:14-15 // 93.3 Mt
 5:16 // 94.2 Mt 5:19; Mt 7:1-2 // 94.3 Mt 7:3-4; Mt 7:6 // 94.4 Mt 7:15-
 17; Mt 7:21 // 95.1 Mt 10:16 // 95.2 Mt 10:16 // 95.3 Mt 10:28 // 95.4 Mt
 15:14 // 96.1 Mt 23:2-3 // 96.2 Mt 23:13 // 96.3 Mt 24:48-51 // 97.1 1Kor
 11:1; Róm 1:21-22 // 97.2 Róm 1:25-26 // 97.3 Róm 1:28-32 // 98.1 Róm
 1:32; Róm 2:5-6 // 98.2 Róm 2:11-13 // 99.1 Róm 6:1-2; Róm 8:35 // 99.2
 Róm 13:12-14 // 100.1 1Kor 3:10-17 // 100.2 1Kor 3:18-19; 1Kor 5:6-7 //

100.3 1Kor 5:9-11 // 101.1 2Kor 4:1-2 // 101.2 2Kor 11:13-15 // 102.1 Ef
4:17-19 // 102.2 Ef 5:17-18 // 103.1 1Tesz 2:5-8 // 103.2 1Tesz 4:2-8 // 103.3
Kol 3:5-6 // 104.1 2Tim 3:1-5; Zsolt 25:5 // 104.2 2Tim 3:7-9 // 105.1 Tit
2:7-8 // 105.2 2Tim 2:3-5 // 105.3 1Tim 6:3-5 // 106.2 1Pt 1:3-5 // 106.3 1Pt
1:13; 1Pt 1:14-16 // 106.4 1Pt 1:22-23 // 107.1 1Pt 2:1-3 // 107.2 1Pt 2:9 //
107.3 ApCsel 1:15-16; ApCsel 1:18 // 108.1 ApCsel 1:26 // 108.3-5 1Tim
3:1-3 // 108.5 Mt 6:2 // 109.1-2 1Tim 3:4-5,8-10 // 109.3 Mt 16:15-17 //
109.4 Mt 16:18; Mt 7:26; Oz 8:4; Mt 16:18; Mt 7:27 // 109.5 Mt 16:19;
Lk 13:27; Mt 25:32-34; Mt 16:19; Péld 5:22 // 110.1 ApCsel 20:26-27 //
110.2 Ez 33:11